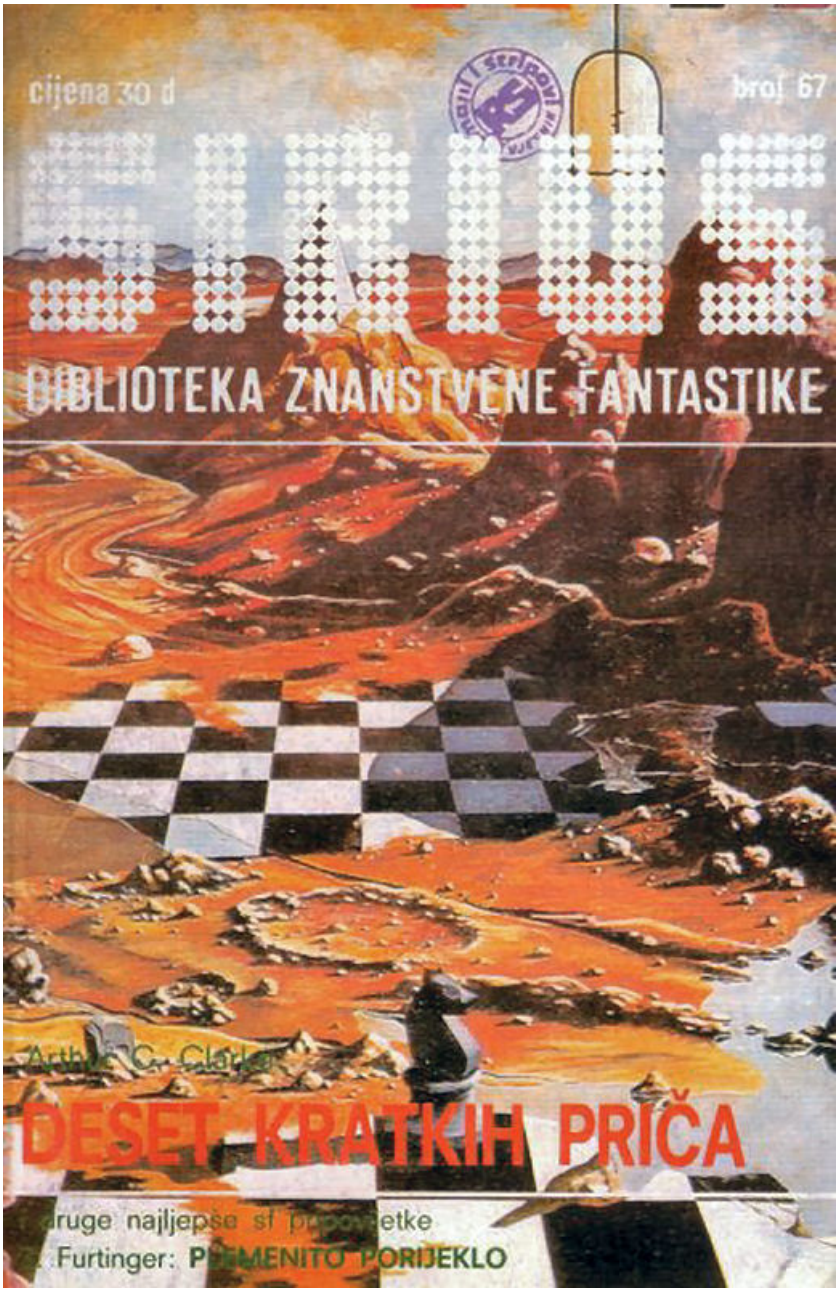
cijena 30 d
broj 67
BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE
Arthur C. Clarke
DESET KRATKIH PRIČA
druge najljepše sf
Furtinger: PRIMENITO PORIJEKLO

Arthur C. Clarke: Deset kratkih priča

Preveo Zoran Živković

Karantena

Quarantine

Sagorjeli komadi Zemlje još su ispunjavali pola neba, kada se pitanje profiltriralo iz Generatora radoznalosti do Centrale.
— Zašto je to bilo nužno? Iako su bili organski, oni su ipak dostigli Treći stupanj inteligencije.
— Nismo imali izbora: pet prethodnih jedinica ostalo je beznadno zaraženo kada je stupilo u kontakt.
— Zaraženo? Kako?
Nekoliko mikrosekundi proteklo je sporo, dok je Centrala prizivala ono malo izblijedjela sjećanja koje je procurilo pokraj Cenzorskog ulaza, kada je preopterećenim Vodovima za izviđanje bilo naređeno da pristupe samouništenju.
— Oni su se suočili s... problemom... koji se do kraja ne može analizirati u toku vijeka svemira. Iako uključuje samo šest operatora, oni su postali sasvim opsjednuti njime.
— Kako je to moguće?
— Ne znamo: mi to nikada ne smijemo saznati. Ako bi tih šest operatora ikada ponovo bilo nađeno, to bi bio kraj svih racionalnih računanja.
— Kako se oni mogu prepoznati?
— To također ne znamo: zabilježili smo im samo nazive prije no što se Cenzorski ulaz zatvorio. Naravno, oni nam ne govore ništa.
— Svejedno, želim ih znati.
Voltaža Cenzure počela je rasti, ali nije blokirala ulaz.

— Evo ih: kralj, dama, lovac, skakač, top, pješak...

Kozmički Casanova

Cosmic Casanova

Ovoga puta izbivao sam pet tjedana s matičnog planeta prije no što su simptomi postali akutni. Na posljednjem putovanju do takve situacije prošlo je samo mjesec dana; nisam bio siguran da li tu razliku valja pripisati povećanoj starosti ili nečemu što su mi dijetetičari stavili u kapsule hrane. Ili je možda stvar jednostavno u tome što sam bio zaposleniji; galaktički krak koji sam izviđao bio je gusto načičkan, prosječan razmak između zvijezda jedva da je dostizao nekoliko svjetlosnih godina, tako da mi je preostajalo malo vremena da razmišljam o djevojkama koje sam ostavio za sobom. Cim bi jedna zvijezda bila klasificirana i obavljeno automatsko traganje za planetima, kucnuo bi čas da se kreće u susret novom suncu. A kada bi se, što se događalo otprilike jednom u deset slučajeva, **odista** pojavio planet, onda bih danima imao posla preko glave, vodeći računa o tome da Max, brodski elektronski kompjutor, zapiše na trake sve informacije.
Sada sam, međutim, dovršio posao u tom gustom području svemira, tako da mi je povremeno bivalo potrebno čak po tri dana da stignem od jednog sunca do drugog. A to je bilo sasvim dovoljno da se seks prikrade na brod, odnosno da sjećanja na posljednju vezu učine da mi mjeseci koji su preda mnom izgledaju vrlo prazni i osamljeni. Možda sam stvarno malo prevršio mjeru na Diandi V, dok mi je brod bio na remontu, a ja trebalo da se odmaram između dviju misija. Ali jedan izviđač provodi osamdeset posto svog vremena sam u svemiru, a s obzirom na ljudsku prirodu sasvim je razumljivo što poslije nastoji nadoknaditi propušteno. Ja, međutim, ne samo što sam nadoknadio propušteno nego sam uzeo i obilati predujam za budućnost — premda, kako se po kazalo, ni to nije bilo dovoljno za ovo putovanje.
Prva je, sjećam se čeznutljivo, bila Helena, ljupka i popustljiva

plavuša, premda nemaštovita. Proveli smo izvjesno ugodno vrijeme zajedno, prije no što joj se, sa svoje misije, vratio muž; pokazao je puno razumijevanja prema cijeloj stvari, ali je s razlogom istakao da će Helena ubuduće imati malo vremena za druge veze. Srećom, u međuvremenu sam već upoznao Iris, tako da nisam mnogo patio zbog gubitka.

Iris je stvarno bila bomba. Čak i sada podiđu me žmarci kada je se sjetim. Kad se i veza s njom raspala — iz jedno stavnog razloga što čovjek povremeno mora malo i odspavati — odrekao sam se ženskog društva cio tjedan dana. A onda sam naišao na jednu dirljivu pjesmu nekog starog zemaljskog pjesnika po imenu John Don — zavređuje vašu pažnju, pod uvjetom da znate primitivan engleski — koja me je podsjetila da se izgubljeno vrijeme nikada ne može vratiti.

Shvativši odmah svu istinitost tog iskaza, smjesta sam obukao svoju astronautsku uniformu i krenuo u šetnju obalom jedinog mora na Diandi V. Nisam prevalio ni nekoliko stotina metara, a već sam uočio desetak zgodnih prilika, otpisao nekoliko dobrovoljki i konačno odabrao Nathalie.

U početku je ta veza prilično dobro napredovala, ali onda je Nathalie stala prigovarati zbog Ruth (ili je to možda bila Kay?). Kako nikako ne mogu podnijeti djevojke koje misle da posjeduju muškarca, raskinuo sam poslije jedne dosta mučne scene, prilikom koje je stradalo poprilično grnčarije. To me je ostavilo u turobnom raspoloženju nekoliko dana, sve dok se nije pojavila Cynthia i ponudila mi svoju pomoć — ali pretpostavljam da ste već stekli opću predodžbu, tako da vas više neću zamarati pojedinostima.

To su, dakle, bila draga sjećanja koja su mi se vraćala, dok bi se jedna zvijezda gubila iza mene, a druga pomaljala ispred. Hotimice sam odlučio da na ovaj put ne ponesem pinup slike, budući da sam zaključio da one samo pogoršavaju stvari. No, pokazalo se da je to bila greška; budući da sam i sam bio prilično dobar umjetnik na jedan naročiti način, počeo sam crtati i ubrzo sam imao zbirku koja bi teško bila primjerena nekom planetu što drži do svog ugleda.

Ne bih nikako volio da pomislite da je bavljenje tim poslom na bilo koji način štetilo mojoj efikasnosti kao člana Galaktičkog Nadzora. Žlijezde bi ovladale mnome samo u toku dugotrajnih, sumornih prelazaka između dviju zvijezda, kada nisam imao nikakvo drugo

društvo do svog kompjutora. Max, moj elektronski sudrug, prilično me je zadovoljavao kada su u pitanju razne svakodnevne stvari, ali ima i takvih pojava za koje je neosnovano očekivati da ih jedan stroj može razumjeti. Često mi se događalo da mu povrijedim osjećaje kada bih bio u jednom od onih zlovoljnih raspoloženja, padajući u vatru, na izgled, bez ikakva razloga.
— U čemu je problem, Joe? — upitao bi strpljivo Max. — Zacijelo se nisi razbjesnio zato što sam te opet pobijedio u šahu? Sjeti se, upozorio sam te da će se to dogoditi.
— Ma idi do vraga! — uzvraćao bih zlovoljno, a onda bi uslijedilo pet prilično napornih minuta prije no što bih izgladio stvari s prilično doslovnim navigacijskim robotom.
Nakon dva mjeseca izbivanja iz Baze, kao i registriranih trideset sunaca i četiri solarna sistema, dogodilo se nešto što je bacilo u zasjenak sve moje osobne probleme. Oglasio se dalekodometni monitor; odnekud ispred mene počeo je dopirati signal; dao sam sve od sebe da ga odredim što točnije; emisija je bila nemodulirana, vrlo uskosnopna — očigleno, nekakav radio-far. Međutim, koliko je meni bilo poznato, nijedan naš brod nikada nije ušao u ovoj zabiti kraj svemira; istraživao sam potpuno neispitani sektor.
To je, kazao sam u sebi, najzad onaj pravi trenutak, koji mi jedino može naplatiti sve one osamljeničke godine što sam ih proveo u svemiru. Na nekoj neznanoj daljini ispred mene nalazila se druga civilizacija — dovoljno uznapredovala da raspolaže hiper-radiom. Točno sam znao što mi je činiti. Čim je Max potvrdio podatke do kojih sam došao i analizirao ih, lansirao sam prema Bazi sondu s porukom. Ako bi mi se nešto dogodilo, Galaktički nadzor će znati gdje je to bilo i moći će ustanoviti kako. Bilo je izvjesne utjehe u pomisli da će — ako se ne vratim po planu — moji prijatelji smjesta pohitati ovamo i pokupiti moje ostatke.
Ubrzo su nestale sve sumnje u to odakle dolazi signal i ja sam promijenio kurs prema maloj, žutoj zvijezdi koja se poklapala s farom. Nitko ne bi, kazao sam samome sebi, slao ovako snažan signal, ako i sam nije u stanju putovati svemirom; lako se može dogoditi da sam nabasao na kulturu podjednako razvijenu kao što je i moja — sa svim onim što tada slijedi.
Bio sam još prilično daleko kada sam počeo pozivati, premda bez

nade u uspjeh. No, na svoje veliko iznenađenje, uslijedila je brza reakcija. Neprekidni val trenutno se pretvorio u niz impulsa, koji se stao neumorno ponavljati. Čak ni Max nije mogao izići na kraj s porukom; ona je možda značila: »Tko li si ti, do vraga?«, što je čak i za najinteligentniji prevodilački stroj bio prevelik zalogaj.
Iz sata u sat signal je postajao sve snažniji; da bih im stavio do znanja da sam još tu i da ih čujem jasno i glasno, povremeno sam u pravcu odašiljača uzvraćao istu poruku. A onda je uslijedilo drugo veliko iznenađenje.
Očekivao sam da će — ma tko ili ma što bili — prijeći na govornu emisiju čim se budem dovoljno približio za dobar prijem. Oni su to i učinili; ali ono što nisam očekivao bilo je da će imati ljudski glas, pri čemu je jezik, sasvim sigurno, bio jedna vrst engleskog, koju, međutim, nisam mogao razumjeti. Uspijevao sam razabrati jedva jednu u deset riječi; ostale su mi bile ili potpuno nepoznate ili, pak, tako iskrivljene da ih nisam mogao prepoznati.
Čim su se prve riječi oglasile iz zvučnika, naslutio sam što je posrijedi. U pitanju nije bila strana, neljudska vrsta, već nešto gotovo podjednako uzbudljivo, a vjerojatno i mnogo neopasnije, bar kada je u pitanju jedan osamljeni izviđač. Uspostavio sam kontakt s jednom od izgubljenih kolonija Prvog Carstva — s pionirima koji su se otisnuli sa Zemlje u ranim danima međuzvjezdanih istraživanja, prije pet tisuća godina. Kada je carstvo propalo, većina tih izoliranih grupa nestala je ili utonula u barbarstvo. Kako se čini, ovo je bila jedna koja je uspjela opstati.
Uzvratio sam im na najsporijem i najjednostavnijem engleskom za koji sam bio kadar, ali pet tisuća godina je ipak dugo razdoblje u životu ma kojeg jezika, tako da je teško moglo da bude govora o pravoj komunikaciji. Bilo je očigledno da ih je kontakt uzbudio — u pozitivnom smislu, koliko sam mogao ocijeniti. To, međutim, nije uvijek slučaj; neke izolirane kulture zaostale iz Prvog Carstva postale su vrlo ksenofobske i gotovo su histerično reagirale kad bi doznale da nisu u svemiru.

Naši pokušaji da komruniciramo nikako nisu urodili plodom, kad se najednom začulo nešto što je odmah promijenilo moje držanje. Iz zvučnika se začuo ženski glas.

Bio je to najdivniji glas koji sam ikada čuo; čak i da nije bilo svih onih osamljeničkih tjedana koje sam prevalio preko glave putujući svemirom, mislim da bih se svejedno odmah zaljubio u taj glas. Vrlo dubok, ali i savršeno ženski, imao je svojevrsnu toplu, milujuću osobinu koja mi je odmah uzbudila sva osjetila. Našao sam se, zapravo, tako zatečen da je proteklo nekoliko minuta prije no što sam shvatio da mogu razumjeti ono što mi govori ta nevidljiva čarobnica. Obraćala mi se na engleskom koji sam gotovo pola mogao razabrati. No, da mnogo ne duljim, ubrzo sam saznao da se zove Laila i da je jedini filolog na planetu i stručnjak za primitivan engleski. Čim je uspostavljen kontakt s mojim brodom, ona je pozvana kao prevodilac. Kako izgleda, sreća mi je bila silno naklonjena; lako se, naime, moglo dogoditi da za tumača dobijem nekog odrvenjelog, sjedobradog fosila.

Kako su sati prolazili, a njeno sunce postajalo sve veće na nebu, Laila i ja polako smo postajali sve bolji prijatelji. S obzirom na kratkoću vremena, morao sam biti brži nego ikada ranije. Činjenica da nitko drugi nije mogao razumjeti ono što govorimo zajamčila nam je izoliranost. Osim toga, Lailino znanje engleskog bilo je baš toliko nesavršeno da mi omogući neke ne baš čedne opaske; nema opasnosti da se ode predaleko s djevojkom koja će uvijek radije pretpostaviti da ste htjeli kazati nešto drugo, a ne ono što je ona pomislila u prvi mah...

Je li potrebno reći da sam se osjećao vrlo, vrlo sretan? Činilo se da su se moji službeni i privatni interesi baš lijepo poklopili. Postojala je, međutim, mala neizvjesnost. Još nisam imao prilike da vidim Lailu. Šta ako uopće nije lijepa?

Prva prilika da razriješim tu nelagodnu nedoumicu ukazala mi se šest sati prije spuštanja na planet. Već sam se bio dovoljno približio da primam i videoemisije, a Maxu je bilo potrebno svega nekoliko sekundi da analizira prispjele signale i da prema njima podesi brodski prijemnik. Konačno sam mo gao prvi put pobliže promotriti planet koji se približavao — baš kao i Lailu.

Bila je gotovo podjednako divna kao i njezin glas. Zapiljio sam se u ekran, nesposoban da bilo šta kažem, a sekunde su brzo prolazile.

— Što je? — upita ona. — Zar nikad nisi vidio neku djevojku?

Morao sam priznati da sam vidio više nego dvije ili tri, ali nikada

ovakvu kakva je ona. Bilo je veliko olakšanje sa znati da sam se i ja njoj svidio, tako da se činilo da ništa ne stoji na putu našoj budućoj sreći — samo ako nam uspije umaći vojsci učenjaka i političara koji će me okružiti čim se spustim. Nade da ćemo moći ostati nasamu bile su sasvim malene tako da sam gotovo došao u iskušenje da prekršim jedno od svojih svetih pravila i oženim se s Lailom, ako je to bio jedini način da se srede stvari. (Da, dva mjeseca samovanja i uzdržavanja u svemiru stvarno izmijene čovjeka...)

Pet tisuća godina historije — deset tisuća, zapravo, ako računate i moju — ne mogu se lako sažeti u nekoliko sati. Ali uz tako dražesnog učitelja brzo sam upijao znanje, a sve što bi mi promaklo ulazilo je u vodove Maxove nepogrešive memorije.

Arkadija, kako se ljupko zvao ovaj planet, nalazio se na samoj granici međuzvjezdane kolonizacije; kada je plima carstva stala da ustupa mjesto oseki, ostala je nasukana. U nastojanju da opstanu, Arkadijci su izgubili zaamšan dio svojih prvotnih naučnih znanja, računajući tu i tajnu Zvjezdanog pogona. Nisu se mogli otisnuti iz matičnog sunčevog sistema, ali malo što ih je na to i tjeralo. Arkadija je bila plodan svijet, a niska gravitacija — koja je dostizala jedva četvrtinu Zemljine — pružila je kolonistima fizičku snagu neophodnu da planet učine dostojnim njegova imena. Uzevši u obzir čak i neke Lailine prirodne predrasude, bilo je to vrlo privlačno mjesto.

Malo, žuto Arkadijsko sunce već se počelo nazirati kao vidljivi disk kada mi je sinula sjajna ideja. Odbor za doček me silno zabrinjavao i isplanirao sam kako da ih se oslobodim. Plan je tražio Lailinu suradnju, ali na to se već moglo računati. Ako mi dopustite malo neskromnosti, oduvijek sam umio sa ženama, a ovo nije bilo moje prvo udvaranje preko televizije.

I tako, dva sata prije no što je trebalo da se spustim, Arkadijci su saznali da su izviđači vrlo stidljiva i sumnjičava stvorenja. S obzirom na ranija tužna iskustva s neprijateljski orijentiranim bićima, učtivo sam odbio da poput muhe uletim u njihovu luku. S obzirom na to da sam bio sam, predložio sam da i oni pošalju jednog predstavnika i da se nađemo na nekom izoliranom mjestu koje bismo izabrali zajedno. Ako taj sastanak prođe dobro, onda ću otići do njihovog glavnog grada; ako to ne bude slučaj — vratit ću se putem kojim sam i došao.

Nadam se da oni ovakvo ponašanje neće smatrati neuljudnim, ali ja sam samo usamljeni putnik daleko od doma, a s obzirom da su oni razumna bića, uvjeren sam da će imati razumijevanja za moje zahtjeve.
I imali su. Izbor emisara bio je očigledan i Laila je postala svjetska heroina koja se dobrovoljno upušta u opasnu misiju susretanja sa čudovištem iz svemira. Javit će se radiom, kazala je svojim zabrinutim prijateljima, jedan sat pošto stupi na moj brod. Pokušao sam da to produžim na dva sata, ali ona je pri mijetila da bi to moglo biti predugo i da bi zli jezici počeli govorkati...
Brod se spuštao kroz atmosferu Arkadije, kada mi najednom padoše na um moji kompromitirajući pinupovi, tako da sam morao poduzeti užurbano veliko spremanje. (No, čak i tako, jedno prilično eksplicitno remekdjelo skliznulo je ispod jednog pulta i stvorilo mi silne neprilike kada ga je, nekoliko mjeseci kasnije, otkrilo osoblje za održavanje.) Kada sam se vratio u kontrolnu prostoriju, na ekranu se vidjela prazna, otvorena ravnica, u čijem me je samom središtu čekala Laila; za dvije minute držat ću je u naručju, milovat ću joj kosu, dodirivat ću joj dražesne obline...
Nisam se brinuo za spuštanje, budući da sam se mogao pouzdati u Maxovu besprijekornost. Umjesto toga, pojurio sam u zračnu komoru i utrošio posljednje zalihe strpljenja na čekanje da se ukloni posljednja prepreka što me je još razdvajala od Laile.
Izgledalo je da je protekla cijela vječnost prije no što je Max izvršio rutinsko provjeravanje zraka i dao signal za otvaranje vrata. Izjurio sam prije no što je metalni disk sasvim skliznuo u stranu i konačno zakoračio na bogato tlo Arkadije.
Vodio sam računa o tome da sam ovdje četverostruko lakši, tako da sam se kretao oprezno, uprkos silnom nestrpljenju. No, nalazeći se na sedmom nebu, potpuno sam smetnuo s uma šta je oslabljena gravitacija u stanju da učini ljudskom tijelu u toku dvije stotine pokoljenja. Na malom planetu, evolucija je kadra mnogo toga učiniti za pet tisuća godina.
Laila me je čekala, podjednako lijepa kao i na ekranu. Postoji, međutim, jedna sitnica koju mi televizija nije bila u stanju dočarati.

Nikada nisam volio velike djevojke, a sada ih još manje volim. Da

sam to i dalje želio, možda sam i mogao zagrliti Lailu. Ali izgledao bih vrlo glupo, stojeći tamo na vrhovima prstiju i držeći ruke obavijene oko njezinih koljena...

Dugo putovanje u noć

A Walk in the Dark

Kada mu se ugasila električna svjetiljka, Robert Armstrong je, koliko je uspio ocijeniti, upravo prešao nešto više od tri kilometra. Za trenutak je zastao, ne vjerujući da mu se mogao dogoditi takav peh. Potom, u nastupu bijesa, daleko odbaci nekoristan predmet. Svjetiljka pade negdje u mrak, parajući tišinu tog malog svijeta. Metalni odjek razlijegao se dolinom, a potom sve utihnu.
Ovo je, pomisli ljutito Armstrong, doista najgora stvar koja se mogla dogoditi. Gotovo da nije postojalo ništa gluplje. Smogao je ipak hrabrosti da se gorko osmjehne svojoj nesreći i da se više ne uljuljukuje nadom da će mu biti sklona ćudljiva boginja sreće. Tko bi pomislio da će se traktor pokvariti baš kada se pripremao da pođe u Port Sanderson? Sjetio se grozničave žurbe kojom ga je pokušao popraviti, olakšanja kad je vozilo zatutnjalo po drugi put, i definitivnog sloma kad se saplela gusjenica.
Bilo je besmisleno žaliti što je kasnio s polaskom: nijednu od ovih nezgoda nije mogao predvidjeti — uostalom, ni CANOPUS neće poletjeti još puna četiri sata. Morao ga je stići na bilo koji način; sljedećih mjesec dana neće ovamo stići nijedan drugi brod. Njegovi poslovi nisu se mogli odložiti i bilo je nezamislivo ostati na ovom dalekom i izgubljenom planetu još čitava četiri tjedna. Prema tome, nije mu ništa drugo preostalo; imao je bar sreću da Port Sanderson nije udaljen od kampa više od deset kilometara; to nije bilo daleko čak ni za pješaka. Morao je ostavit svu opremu, ali će je već moći prenijeti na sljedeći brod. Put nije bio baš najbolji; bio je to usjek kroz stijene koji je prokrčio jedan stotonski buldožer; Armstrong se nije imao čega plašiti, jer nije mogao zalutati; čak ni sada nije doista bio u opasnosti, iako je vrlo vjerojatno da će zakasniti na brod. Napredovao je polako, jer se nije smio izložiti opasnosti da izgubi put u tom predjelu kanjona i čudnih tunela koji

nikada nisu bili istraženi. Naravno, vladala je potpuna tama. Ovdje, na krajnjim granicama Galaksije, bilo je tako malo zvijezda da se na njihovu svjetlost nije moglo ozbiljno računati. Usamljeni svijet osvjetljavalo je čudno sunce, ali je još bilo daleko do njegova izlaska. Na nebu je, istina, bilo pet malih mjeseca, no oni su se jedva razaznavali golim okom. Nijedan od njih nije pravio sjenu.
Armstrong nije bio čovjek koji bi dugo jadikovao nad svojom sudbinom. On lagano pođe putem, ispitujući ga oprezno nogom. Znao je da mora ići samo ravno, osim kroz klanac Carver. Zaželi da ima nekakav štap kojim bi ispitivao put. Zapravo, trebalo je da se ravna prema obliku tla, onako kako ga je mogao osjetiti.
U početku je napredovao vrlo sporo, ali poslije postade sigurniji. Nikada ne bi pomislio da je to tako teško — koračati u istom pravcu. Mada je mogao upravljati svoj hod prema blijedoj svjetlosti zvijezda, tko zna koliko se puta spotaknuo o razbacano kamenje kojeg je bilo mnogo na lošoj stazi. Pipajući nogom ipak je pronalazio pravi put. Sada je već stekao izvjesno iskustvo. Na žalost, nije bio u stanju ići brže; mogao je samo ovako nastaviti, nadajući se da će sve biti u redu. Ostalo mu je još osam kilometara — možda osam i pol. Sve bi bilo lako, samo kad ne bi zalutao. A na to se nije usuđivae ni pomisliti.
Tek kad se sve ovo završi, dopustit će sebi tu raskoš da razmišlja. Dešavalo mu se već da se nađe i u težim neprilikama nego što je ova. Sve dok se bude držao puta, nema se čega plašiti. Nadao se da će se nekako prilagoditi svjetlu zvijezda što bi mu omogućilo da ipak razazna put. Sada mu je, međutim, postalo jasno da će ipak morati nastaviti u potpunom mraku. Shvativši to, osjetio je još potpunije koliko je daleko od središta Galaksije. U tako jasnoj noći kao što je ova, sunce bilo kojeg drugog planeta moralo bi da bude sasvim dovoljan izvor svjetlosti. Ovdje, na rubu Galaksije, nebo nije bilo sasvim tamno, ali taj slabi sjaj izgledao mu je isto toliko nekoristan kao i tih pet smiješnih mjeseca, na koje nitko ne bi obratio pažnju.
Lagana promjena pravca puta prekide mu tok misli. Da li je tu bio zaokret, ili je skrenuo previše udesno? Vrlo oprezno ispitivao je nevidljiv i loše probijen put. Ne, nije bilo greške: put je skretao udesno. Pokušao se sjetiti kako je put izgledao po danu, mada ga je prije toga vidio samo jedanput. Znači li to da je već blizu klanac?

Ako je tako, onda je već prešao polovinu puta.
Pokušao je prodrijeti pogledom kroz mrak, ali mu za krivljena linija horizonta nije ništa govorila. Potom shvati da je put skrenuo sasvim udesno i misli mu se smračiše. Klanac je bio još prilično daleko: trebalo je preći još oko pet kilometara.
Pet kilometara — ta razdaljina mu se činila smiješno malom. Koliko li je vremena potrebno CANOPUSU da prijeđe pet kilometara? Bio je uvjeren da čovjek ne može mjeriti prostor tako kratkim intervalom vremena. Koliko li je samo milijardi kilometara on, Robert Armstrong, prešao u svome životu? Broj bi morao impresionirati, pošto je za po sljednjih dvadeset godina rijetka kad ostajao više od mjesee dana na jednom svijetu. Samo ove godine prešao je dvaput uzduž i poprijeko Galaksiju, a to se ne bi moglo potcijeniti, čak ni u vrijeme ovakvih letjelica.
Spotaknuo se o nekakav kamen i taj ga zvuk vrati u stvarnost. Nije više ničemu koristilo misliti na brodove koji mogu jednostavno proždrijeti svjetlosne godine. Nalazio se licem u lice s prirodom, bez ikakva drugog oružja osim svoje snage i spretnosti. Bilo je čudno da mu je trebalo toliko vremena da shvati stvarni uzrok svoje nezgode. Posljednja četiri tjedna bila su vrlo zamorna i iscrpljujuća, zatim ona žurba oko polaska, a onda se joj pridružila briga zbog kvara traktora — sve mu je to ovladalo mislima toliko da nije dospio razmišljati o drugim stvarima. Štoviše, uvijek se hvalio kako ima tvrdu glavu i da mu nedostaje mašte. Sve dosad, nije oupće mislio na prvu večer koju je proveo u Bazi, dok se posada šalila na račun novih članova.
Tada mu je jedan stari činovnik Baze pričao o svojoj noćnoj šetnji po Port Sandersonu; išao je do kampa kroz klanac, ne izlazeći izvan osvijetljenog kruga vlastite svjetiljke. Armstrong, koji je takve priče slušao na desecima svjetova, nije joj obratio nimalo pažnje. Prije svega, znalo se da planet nije nastanjen. Ali logikom se nije moglo tako lako riješiti ovo pitanje. A što, ako ipak ima neke istine u fantastičnoj priči starog čovjeka? Nije bilo ugodno misliti na to i zato Armstrong nije želio ponovo razmišljati o tome. A, zapravo, znao je da će ga ta misao i dalje opsjedati. Jedini način da se pobijedi ta stravična igra mašte bio je da joj smjesta suprotstavi svoju hrabrost; to je odista morao što prije učiniti.
Njegov najčvršći argument bila je potpuna sterilnost ovog svijeta i

apsolutna pustoš, mada se ovome moglo suprotstaviti mnogo dokaza, kako je to već učinio i stari činovnik. Čovjek je tu živio tek dvadeset godina i najveći dio planeta bio je još neispitan. Nitko nije mogao poreći da su tuneli u pustinjama bili vrlo tajanstveni, iako su svi mislili da su vulkanskog porijekla. Naravno, sasvim je bilo moguće da je na tim mjestima ipak postojao život. Drhteći, on se sjeti divovskih polipa koji su zarobili prve istraživače s Vargona II.
Sve to nije ničemu vodilo. »Da završimo ovu raspravu«, reče sam sebi, »pretpostavimo da na planetu ipak ima života. Pa što onda?«
U najvećem broju slučajeva živa bića svemira nisu imala nikakva značenja za čovjeka. Neka od njih, kao plinovita bića Alkorana, ili ćudljiva valovita bića Sandaluna, nisu se mogla čak ni zaobići, niti se moglo proći pokraj ili oko njih kao da jednostavno ne postoje. Neka su bila samo zanimljiva, dok su druga ispoljavala zanemarujući i opterećujući nagon za prijateljstvom. Zapravo, malo koja bi se usudila napasti bez izazova.
Međutim, to nije imalo nikakva značenja za mračnu priču koju mu je ispričao stari službenik one večeri. U dobro osvijetljenom i ugrijanom salonu, uz piće, Armstrongu je bilo vrlo lako da se osmjehne na sve to. Ali ovdje, u tmini, kilometrima daleko od najbližeg ljudskog naselja, to je značilo nešto drugo.
Osjetio je olakšanje kad je posrnuo o rub puta, pa čak i dok je rukama provjeravao da li se kretao dobrim pravcem. Putovanje mu je postajalo sve napornije. Jedva da je mogao razabrati okolne stijene. Ipak, poslije nekoliko minuta sve je ponovo bilo u redu.
Bilo mu je neugodno kad je shvatio kojom su mu se brzinom vratile one iste, uznemirujuće misli, i to ga je sasvim izbacilo iz kolosijeka. Pa ipak, postojalo je nešto utješno u svemu tome: bilo je jasno da nitko u Bazi nije mnogo vjerovao starčevoj priči. U onom trenutku on se smijao isto onako glasno kao i ostali. Napokon, kakvim je činjenicama raspolagao starac? Nekim plinovitim oblikom koji se pojavio u tmini — po svoj prilici bila je to neka stijena neobična oblika? Uostalom, i ono čudno zveketanje koje je toliko impresioniralo starca, iako mu se taj zvuk mogao samo pričiniti, govorilo je o njegovoj pretjeranoj nervozi. Ako je stvorenje bilo raspoloženo neprijateljski, zašto je ostalo u mjestu, zašto nije krenulo? »Zar zato što se bojalo moje svjetiljke«, rekao je starac.

Dobro, to je prilično prihvatljivo: objašnjava zašto ga nikada nisu vidjeli po danu. Jedno takvo stvorenje stvarno bi moglo živjeti pod zemljom i ne izlaziti dok ne padne mrak — zaboga, zašto uopće ozbiljno shvaća buncanje tog izlapjelog starca? Arm strong ponovo ovlada svojim mislima. Ako tako nastavi — reče sam sebi bijesno — ne treba se čuditi ako uskoro bude vidio i čuo cijelu menažeriju čudovišta.

Naravno, postojalo je nešto što je još u početku obaralo smiješnu priču u osnovi jednostavno: nije više htio razmišljati o tome. **Kako bi živjelo jedno takvo stvorenje?** Na cijelom planetu nema ni najmanjeg traga vegetacije. Osmjehnuo se pri pomisli kako se cijela ta jeftina starčeva priča može začas srušiti; istodobno, bio je nezadovoljan zbog toga što se nije nasmijao glasno. Ako je toliko siguran u svoje argumente, zašto ne bi zviždao, pjevao ili radio bilo što drugo, ako bi ohrabrivalo? — pitao se sasvim časno, kao da stavlja na kušnju svoju odvažnost. Napola postiđen, morao je priznati kako ga je još strah zbog toga što je »moglo biti istine u toj priči«. Pa, ipak, ovo analiziranje mu je godilo.

Mada je bio samo napol umiren, bilo bi korisnije da sasvim obuzda ovakve misli. No, jedan dio njegova razuma još je pokušavao poreći maloprijašnje rasuđivanje koje je izveo tako brižljivo. Na žalost, to mu je pošlo za rukom čim se sjetio vegetabilnih bića sa Ksantile. Pomisao na njih dovoljna je da zastane u mjestu kao ukopan.

Treba odmah reći da vegetabilna bića sa Ksantile nisu nimalo zastrašujuća. Zapravo, ona su izuzetno lijepa. Ali, u ovom trenutku, deprimirajuća je bila spoznaja da su te biljke mogle beskonačno dugo izdržati bez ikakve hrane. Svu energiju koja im je bila potrebna za njihov čudni život dobivale su od zračenja iz svemira. A to je zračenje ovdje bilo isto toliko snažno kao i ma gdje drugdje u svemiru.

Jedva da je i pomislio na ovaj dokaz, kada pokuljaše i drugi. Sjetio se oblika života koji je postojao na Trantor Beti, o kojem se zna da se može izravno koristiti atomskom energijom. A Trantor Beta je također potpuno pust svijet, sasvim nalik na ovaj...

Vrlo brzo Armstrongove misli se podijeliše na dva dijela, od kojih je svaki pokušavao nadjačati onaj drugi, iako nijedan u tome nije uspijevao potpuno. Armstrong je odbijao da shvati do koje je mjere

izgubio samopouzdanje; čak je i dah počeo zadržavati, od straha da taj šum ne izazove neki drugi koji bi dopro iz pomrčine. Iznerviran, odagna iz glave sve te besmislice i ponovo usredotoči pažnju na tre nutnu situaciju.
Bez sumnje, put se lagano uspinjao jer se linija horizonta ocrtavala na nebu mnogo više. A počeo je i vijugati. Armstrong iznenada opazi da se i s jedne i s druge strane uzdižu visoke stijene. Uskoro se mogao vidjeti samo komadić neba, a pomrčina, ako je to uopće bilo moguće, postade još gušća.
Zaštićen ovim zidovima od stijena, on se na neki način osjeti sigurnijim. Bio je zaštićen bar sa dvije strane. Štoviše, kako je put ovdje bio brižljivo izravnan, mogao se kretati lakše. Najzad, bio je siguran — i to ga malo odobrovolji — da je prešao polovinu puta.
Za trenutak, ponovo mu se vratilo samopouzdanje. A zatim bez njegove volje i neobjašnjivo, misli mu se ponovo vratiše starim temama. On se sjeti da je s druge strane klanca Carver, ako je to uopće istina, stari činovnik doživio avanturu. Još jedan kilometar i naći će se ponovo u dolini, bez zaštite stijena. Misli mu postadoše dvostruko mračnije. Čak se počeo osjećati kao da je gol. Kad stigne tamo, moći će ga napasti sa svih strana, bit će apsolutno bez obrane.
Srećom, još je dobro vladao sobom. Razmatrajući cijelu stvar iz početka, počeo je eliminirati jednu po jednu, svaku činjenicu koja je išla u prilog starčevoj priči. Na kraju je kao nekakav dokaz izgledalo još samo to što je starčeva šala u sali kampa izazvala nagao muk.
Sada, kada mu je volja oslabjela, Armstrong se sjećao riječi zbog kojih mu se ledila krv u žilama čak i u onoj zagrijanoj sobi udobne administrativne zgrade Baze.
Starac je prilično inzistirao na jednom momentu: ni najslabiji zvuk nije dolazio od nejasnog obličja koje je prija osjetio nego vidio na rubu svjetlog kruga svoje svjetiljko. Nije, dakle, bilo ni lupkanja kopita, ni grehanja šapama, čak ni rušenja kamenja. »Kao da«, to su upravo bile rijeci koje je starac upotrijebio u svojoj priči, »stvar koja me goni može savršeno vidjeti u mraku, i kao da ima mnogo malih šapa pomoću kojih se lako i brzo krećo po stijenama — poput neke divovske gusjenice, ili jednog od onih stvorenja sa Kralkora II«.
Osim toga, iako nije moglo biti riječi ni o kakvom bučnom gonjenju, starac je ipak više puta začuo nekakav zvuk... Bio je toliko

neuobičajen da je izazvao užas. Tih i neprekidan, neodoljivo je podsjećao na **zveket**...
Starac je sve to umio opisati vrlo živo, čak suviše za Armstrongov ukus.
»Da li ste već imali prilike čuti kako insekt polako žvače svoj plijen«? — govorio je on. — »E, pa, ovo je sasvim slično. Čini mi se da rak proizvodi potpuno isti zvuk kada sjecka svojim kliještima. Bio je to šum — kako se ono kaže — kao kada se prignječi neki kukac.«
Armstrongu pade na pamet kako se bučno smijao tog trenutka. (Bilo je stvarno čudno što se sada toga tako živo sjećao.) Međutim, osim njega nitko se drugi nije nasmijao. Shvativši da se raspoloženje promijenilo, i Armstrong se utišao i zatražio od starog činovnika da nastavi svoju priču. A zašto tada nije obuzdao svoju radoznalost?
Kraj je bio ubrzo ispripovijedan. Sutradan je jedna skupina tehničara-skeptika otišla do »ničije zemlje« u pod nožju klanca Carver. Međutim, oni nisu bili toliki skeptici da ne ponesu i puške, premda nisu imali prilike da se njima i posluže, budući da nisu otkrili nikakav trag nekog živog bića. Kao i uvijek, naišli su samo na jame i tunele, kojih stvarno ima mnogo na ovom planetu, te svjetlucave provalije u kojima se svjetlo njihovih svjetiljki odbijalo o glatke zidove, sve dok se negdje duboko ne bi izgubilo.
Ekspedicija nije pronašla nikakav znak života, ali je otkrila nešto što joj se još manje svidjelo. U tom pustom i neistraženom predjelu u podnožju klanca, grupa je upala u tunel širi od ostalih...
Odmah uz ulaz u tunel nalazila se stijena, djelomično zakopana u zemlju, na kojoj su bili urezani čudni tragovi; izgledalo je da ju je netko koristio **kao golem kamen za oštrenje**. Najmanje pet prisutnih osoba vidjelo je neobičnu gromadu. Nitko od njih nije mogao dati neko zadovoljavajuće objašnjenje, čak ni pozivajući se na prirodnu eroziju, ali to još nije dokazivalo da je starčeva priča istinita.
Armstrong ih je upitao zašto cijelu stvar nisu provjerili temeljito? Najprije je za trenutak nastala neugodna tišina, a zatim je Andrew Hargraves rekao: »Imali smo pametnija posla nego da cijelu noć tumaramo po klancu.« Nisu više razgovarali o tome. Zapravo, koliko se zna, nitko drugi nije pješačio od Port Sandersona do kampa ni danju, a kamoli noću. Preko dana nijedan čovjek ne bi mogao preživjeti zračenje golemog bijelog sunca, koje je pokrivalo polovinu

neba. I nitko ne bi pješačio jedanaest kilometara, čak ni u odijelu koje štiti od zračenja, ako se mogao koristiti traktorom.
Armstrong osjeti da je klanac ostao iza njega. S obje strane spuštao se kameni zid, a put više nije bio tako zatvoren i jasno ocrtan kao maloprije. Ponovo je zašao u dolinu, a nedaleko, u pomrčini, očekivala ga je tajanstvena stijena koja je možda služila za oštrenje monstruoznih čeljusti ili kliješta. Ta misao nije bila baš utješna, no nije ju mogao odagnati iz svijesti. Kako je u tom trenutku bio vraški uznemiren, Armstrong je iz sve snage nastojao ponovo uspostaviti kontrolu nad sobom. Pokušao je opet usmjeriti tok misli na nešto drugo, na posao koji je obavio u ovom kampu, na bilo što, samo ne na one demonske stvari. Neko mu je vrijeme to sasvim dobro uspijevalo. Ali ubrzo, s fantastičnom upornošću, svaka nova misao vraćala se na staro. Nije mogao odagnati iz svijesti sliku te neobjašnjive stijene, kao ni košmare koji su počeli navirati sa svih strana. Neprekidno se pitao koliko je daleko od nje, da li ju je već prošao, ili mu se, možda, upravo sada nalazi s lijeve ili desne strane...
Put je sad bio potpuno ravan. Išao je gotovo kao po zategnutom konopcu. Postojao je zračak nade. Port Sanderson nije mogao biti dalje od tri kilometra. Armstrong nije imao nikakvu predodžbu o tome koliko je vremena proveo hodajući. Na nesreću, njegov sat nije bio osvijetljen. Mogao je samo naslućivati koliko je sada sati. U najgorem slučaju, CANOPUS ne bi trebao poletjeti bar još dva sata. Ali, nije baš bio siguran u to, pa ga je počelo mučiti još nešto: jeziv strah da ne ugleda pred sobom na nebu kako se brzo udaljava široki trag svjetla. Sama spoznaja da je kroz sve ovo prošao uzalud bila bi više nego nepodnošljiva.
Srećom, nije više teturao u mraku. Činilo mu se da je već u stanju predvidjeti gdje je rub puta prije no što se o njeg spotakne. Sasvim je moguće, hrabrio se, da ide istom brzinom kao što bi išao da ima svjetiljku. Ako sve bude u redu, ući će u Port Sanderson prije nego što prođe pola sata. Kako smiješno kratko vrijeme, pomisli. Vjerojatno će mu se sve ovo činiti još smješnijim kad bude ulazio u svoju rezerviranu kabinu na CANAPUSU, dok se oko njega bude razlijevalo ono poznato podrhtavanje što nastaje kad snažni motori počnu ubrzavati velik brod, koji će ga odnijeti daleko od svog sistema, prema središtu Galaksije, da bi se napokon vratio na samu

Zemlju. Cijelog je svog života to samome sebi obećavao, ali se uvijek sukobljavao s istim odgovorom — nema se vremena. Nije li, stvarno, bilo čudno da je taj maleni planet mogao odigrati tako golemu ulogu u razvoju svemira, da je čak uspio ovladati mnogo mudrijim i inteligentnijim svjetovima nego što je on sam?
Armstrongove misli postadoše bezazlenije, i on osjeti da se malo primirio. Spoznaja da se približava Port Sandersonu činila ga je mnogo sigurnijim, i on neprimjetno zadrža svoje misli na nekim ne mnogo važnim obiteljskim pitanjima. Klanac Carver je bio već daleko iza njega, a s njim i cio događaj kojeg se nije htio sjećati. Jednog dana, ako se ikada vrati na ovaj svijet, posjetit će klanac po danu, i vjerojatno će se smijati samome sebi. Za dvadeset minuta taj strah će se pridružiti košmarima njegova djetinjstva. Trenutak potom doživio je pravi šok: jedan od najugodnijih koje je ikada iskusio; pred njim na horizontu pojavila su se svjetla Port Sandersona.
Zakrivljenost ovog malog svijeta bila je vrlo varljiva: nije bilo normalno da jedan planet, čija je gravitacija gotovo isto tolika kao Zemljina, ima horizont tako blizu. Jednog dana netko će morati otkriti što se nalazi u središtu ovog svijeta i daje mu toliku gustinu. Možda će brojni tuneli olakšati to istraživanje. Eto, kako mu se misli odjednom nesretno preokrenuše, ali zbog blizine cilja zaboravio je sve što je pretrpio. Istinu govoreći, misao da se stvarno mogao naći u opasnosti davala je izvjesnu zanimljivost njegovoj pustolovini. Sada mu se ništa više nije moglo dogoditi; nije mu preostalo više od deset minuta hoda, a i svjetla kozmodroma već su se dobro vidjela.
Nekoliko minuta kasnije njegovi osjećaji iznenada se promijeniše. Bio je zaboravio na krivinu koja je zbog zaobilaženja produžavala put za jedan kilometar. Pa dobro, šta se tu može, pomisli Armstrong neveselo, ali ipak spokojno. Kilometar više ili manje, sada je već sasvim svejedno. U najgorem slučaju još deset minuta hoda.
Osjećao se kao prevaren kada svjetla grada iščezoše. Armstrong se nije sjećao ovog grebena koji se ispriječio na putu. Možda je to bila samo nekakva uzvišica koju se po danu jedva zapažalo, Skrivajući svjetlo velikog kozmodroma, ovaj novi predio oduzeo mu je istovremeno nadu i vratio ga još jednom starom strahu.
Iako je to bilo sasvim besmisleno, on poče misliti kako bi stvarno bilo strašno da mu se sada nešto dogodi kad je tako blizu cilja. Za

trenutak je uspio odagnati jezu koja ga je obuzela, nadajući se iskreno da će se svjetla grada uskoro pojaviti ponovo. Ali kako su minute prolazile, on poče shvaćati da je uzvišica mnogo duža nego što mu se činilo u početku. Pokušao se utješiti mišlju kako će grad biti mnogo bliže kada ga bude ponovo ugledao, ali trenutak potom postade mu jasno da je počeo gubiti osjećaj za zdravo rasuđivanje. Shvatio je najednom da radi nešto što nije činio čak ni kada je bio u pustom predjelu klanca Carver.

Najprije je zastao, a zatim se lagano osvrnuo. Zadržavajući dah, počeo je osluškivati sve dok mu se nije učinilo da će mu prsnuti pluća.

S obzirom na blizinu kozmodroma, unaokolo je vladala čudnovata tišina. Bilo je očigledno da iza njega nema nikakva šuma. Pa naravno, ne može ga ni biti, reče sam sebi ljutito. Sada mu je već bilo lakše. Misao na ono lagano i nenamet ljivo zveketanje, o kome je pričao starac, nije mu davala mira već cio sat.

Zvuk koji se najzad začuo bio je tako prijateljski i tako blizak, da on najednom zaželi da prsne u glasan smijeh.

S udaljenosti od svega nekoliko stotina metara, resko odzvanjajući u okolnoj tišini, dopirao je zvuk traktora s piste za polijetanje. Mogao je to također biti i neki stroj koji je opremao CANOPUS prije polijetanja. Još nekoliko sekundi, pomisli Armstrong, i ugledat će kozmodrom na svega stotinjak metara pred sobom. Noćna avantura najzad je bila završena. Za nekoliko trenutaka, ova prokleta udolina postat će samo daleki, zaboravljeni košmar. Ali...

Bilo je to strašna nepravda. Tako malo vremena, tako mali dio čovjekova života, samo to mu je sada bilo potrebno! Ali bogovi su oduvijek bili vrlo nepravedni prema čovjeku, i upravo su sada uživali u svojoj podloj smicalici. Jer škrgutanje čudovišnih čeljusti u tami ispred njega nije ostavljalo nimalo mjesta sumnji...

Sat historije

History Lesson

Nitko se više nije sjećao kada je pleme krenulo na dugi put. Zemlja velikih kružnih ravnica, koja im je bila prvi dom, odavno se već rastočila u poluzaboravljeni san.
Mnogo godina Shan i njegov narod lutali su predjelima punim brežuljaka i blistavih jezera, sve dok se pred njima nisu ukazale planine. Ovog ljeta morat će ih prijeći da bi stigli u južne krajeve. Nije bilo vremena za gubljenje. Bijeli užas koji se spuštao s polova, mrveći kontinente u prašinu i zamrzavajući zrak pred sobom, nalazio se samo dan hoda iza njih.
Shan se zabrinuto pitao mogu li ledenjaci doseći vrhove planina, ali mu je u srcu ipak tinjao plamičak nade. Planinski bedem predstavljao je prepreku pred kojom je čak i nemilosrdan led morao ustuknuti. U južnim krajevima, o kojima su pričale legende, njegov će narod konačno naći utočište.
Bili su potrebni tjedni da bi se otkrio klanac kroz koji su pleme i životinje mogli proći. Kada je došlo pozno ljeto ulogorili su se u usamljenoj dolini gdje je zrak bio blag i gdje su zvijezde sjale sjajem koji nikad nitko ranije nije vidio. Počinjala je već jesen kada je Shan sa dvojicom sinova krenuo naprijed da ispita put. Tri dana su se neumorno uspinjali, a tri noći spavali na smrznutim stijenama; četvrtog jutra ugledali su pred sobom blag uspon do kamenog oltara koji su tu prije mnogo vjekova podigli neki drugi putnici.
Dok je koračao prema maloj piramidi Shan osjeti kako drhti, ali je znao da to nije od hladnoće. Njegovi sinovi ničice su pali na zemlju. Nitko nije govorio, jer je trenutak sudbine bio sasvim blizu. Još samo nekoliko trenutaka i saznat će da li su se uzalud nadali.
Na istoku i zapadu planinski zid se otvarao i otkrivao predio u podnožju. Dolje je lebdjelo bezbroj kilometara nedirnute ravnice s velikom rijekom koja je pravila oštre okuke. Bila je to plodna zemlja

na kojoj je pleme moglo sijati, znajući da se prije žetve neće morati povući.
A zatim, Shan podiže pogled prema jugu, i u tili čas raspršiše se sve njegove nade. Tamo, na kraju svijeta, presijavala se ona mrtvačka svjetlost koju je tako često viđao na sjeveru — odsjaj leda ispod obzorja.
Naprijed se nije moglo. U toku ovih godina uzmicanja, ledenjaci s juga neumitno su napredovali u susret onima sa sjevera. Uskoro će ih zgnječiti pokretni zidovi leda.
* * *
Ledenjaci s juga stigli su do planina cijelo jedno pokoljenje kasnije. Tog posljednjeg ljeta Shanovi sinovi ponijeli su plemenske relikvije do uzvisine nad ravnicom. Led koji se nekada presijavao ispod obzorja sada im je bio gotovo za petama. S proljeća, on će se već iskriti na obroncima planina.
Više nitko nije razumio te relikvije. Dolazile su iz odveć daleke prošlosti da bi ih netko od živih shvatio. Porijeklo im se izgubilo u maglama koje su okruživale zlatno doba, a kako su konačno došle u posjed ovog lutalačkog plemena više nikada neće biti razjašnjeno. Bila je to priča o civilizaciji koja je davno utonula u zaborav.
Jednom su sve te silne relikvije bile sačuvane zbog nekog velikog valjanog razloga, a onda su postale svete, pošto im je smisao odavno izgubljen. Stranice starih knjiga izblijedjele su prije mnogo vjekova, ali je većina slova još bila vidljiva — samo što više nije bilo nikoga tko bi ih čitao. Prošle su generacije i generacije otkada se nitko nije koristio logaritamskim tablicama sa sedam decimala, atlas svijeta i partitura Sedme Sibeliusove simfonije koju je — prema natpisu na koricama — štampala tiskara H. K. Cu u gradu Pekingu 2371. godine.
Stare knjige smještene su uz najdublje poštovanje u malu kriptu napravljenu za tu priliku. Zatim je slijedila šarolika zbirka predmeta: zlatni i platinasti novac, slomljene telefoto leće, sat, glavna svjetiljka, mikrofon, rezač električnog brijača, nekoliko sićušnih radiolampica — sve ostaci civilizacije čija se plima zauvijek razbila o grebene vremena.
Te su relikvije brižljivo odložene u spremište, a zatim je došao red na još tri relikvije koje su svi smatrali najsvetijim zato što su ih

razumjeli.
Prva je relikvija bio komad metala, neobična oblika, koji je pokazivao boje vrhunske ljepote. Na svoj način, bio je to najuzvišeniji od ovih simbola, zato što je govorio o najvećim dostignućima čovjeka i o budućnosti koja mu je stajala na dohvatu ruke. Stalak od mahagonija, na kome je bio postavljen, imao je srebrnu pločicu s natpisom:
Pomoćni starter iz desnog mlažnjaka
svemirskog broda »Jutarnja zvijezda«
Zemlja—Mjesec, 1985. godina.
Nakon toga uslijedilo je još jedno čudo drevne nauke — kugla od providne plastike s komadićima metala čudnog oblika u njoj. U središtu se nalazila sićušna kapsula sintetičkog radioelementa, okružena konveksnim ekranima što su emitirali zračenje u cijelom spektru. Dok materijal bude aktivan, kugla će predstavljati mali radioodašiljač koji će slati emisije u svim pravcima. Bilo je napravljeno svega nekoliko ovakvih kugli. Trebalo je da predstavljaju vječite svjetionike koji bi obilježavali orbite asteroida. Ali čovjek nikada nije dosegao asteroide, tako da svjetionici nisu imali priliku da budu upotrijebljeni.
Posljednja relikvija bila je ravna, kružna limenka, šira nego viša, koja bi zazvečala ako bi je netko zatresao, i na kojoj se nalazio dobro zatvoren poklopac. Plemenski vrač je proricao veliku nesreću ako se limenka otvori; nitko nije ni slutio da je u njoj umjetničko djelo staro više od tisuću godina.
Posao je bio gotov. Dva čovjeka vratiše veliki kamen na ulaz kripte i počeše se polako spuštati niz velike planine. Čak i na samom kraju, ljudi su i dalje gajili nadu u budućnost i nastojali sačuvati nešto za potomke.
Te zime su velike gromade leda počele prvi juriš na planine, napadajući istodobno s juga i sa sjevera. Brežuljci a podnožju bili su osvojeni već u prvom naletu i led ih je razdrobio u prašinu. Ali planine su bile mnogo postojanije, I kad je došlo ljeto, led se morao nakratko povući.
I tako, iz zime u zimu, borba se nastavljala, a zvuk drobljenja stijena i eksplozivno rasprskavanje leda ispunjavali su zrak stalnom grmljavinom. Nijedan ljudski rat nije bio žešći od ovog niti su borbe

ikada vođene na ovako velikoj fronti. Konačno, naleti leda počeli su jenjavati i on se lagano povlačio niz padine planina koje nikada nije sasvim ni osvojio. Doline i klanci i dalje su bili čvrsto u njegovu zagrljaju. Bila je to pat pozicija. Ledenjaci su se razdvojili, ali za čovjeka ovaj poraz nije imao više nikakva značenja.
I tako su vjekovi prošli; a onda se konačno dogodilo nešto što se jednom neizostavno mora desiti u historiji svakog svijeta u svemiru, ma kako on bio dalek i usamljen...
* * *
Brod s Venere stigao je sa zakašnjenjem od 5000 godina, ali njegova posada toga uopće nije bila svjesna. S udaljenosti od mnogo milijuna kilometara, teleskopi su otkrili golem pokrov leda koji je učinio Zemlju najsvetlijim tijelom na nebu poslije Sunca.
Mjestimično je zaslijepljujuće ogledalo bilo prošarano tamnim mrljama koje su otkrivale prisutnost gotovo prekrivenih planina. To je bilo sve. Nemirni ocean, vegetacija i šume, pustinje i jezera — sve ono što je predstavljale čovjekov svijet bilo je okovano ledom, možda zauvijek.
Brod se približavao Zemlji i zaustavio se u orbiti na udaljenosti od dvije tisuće kilometara. Pet dana je kružio oko planeta, dok su kamere bilježile sve što se moglo vidjeti, a stotine instrumenata prikupljala obavještenja koja će vene rijanski učenjaci proučavati godinama.
Ateriranje nije bilo planirano. Bilo je razloga za to. Ali šestoga dana slika se promijenila. Panoramski monitor podešen na najveći stupanj uvećanja, otkrio je sve slabije zračenje svjetionika starog 5000 godina. Tokom minulih vjekova, on je neumorno slao svoje signale — no sve slabijom snagom kako mu je radioaktivno srce polako kopnjelo.
Monitor je bio podešen na frekvenciju svjetionika. U kontrolnoj sobi zvono je oglasile da se događa nešto važno. Ubrzo je brod skliznuo iz orbite i počeo se spuštati prema Zemlji — prema planinskom lancu koji se i dalje ponosito uzdizao iznad leda — prema sivom, kamenom tornju koga godine gotovo da nisu ni okrznule...
Veliki Sunčev disk moćno se sjajio na nebu koje više nije bilo pokriveno maglom, pošto su oblaci, kakvi su nekada okruživali i Veneru, sada potpuno iščezli. Bez obzira na to koja je sila stajala iza

svega, promjena Sunčeva zračenja dovela je do kraha jedne oivilizaoije i rođenja druge. Prije samo pettisuća godina, poludivlji stanovnici Venere prvi put su ugledali Sunoe i zvijezde. Kao što je nauka na Zemlji počela s astronomijom, tako se dogodilo i na Veneri, na tom toplom raskošnom svijetu koji čevjek nikada nije vidio i gdje je progres bio zapanjujući brz.
Možda su Venerijanoi imali sreće. Oni su upoznali Mračno doba koje je držalo čovjeka u lancima tisuću godina. Izgubili su, doduše, mnogo vremena na polju kemije i mehanike, ali su naprečac došli do osnovnih zakona radijaoijske fizike. Za vrijeme koje je čovjeku bilo potrebno da bi prevalio put od piramide do svemirskog broda na raketni pogon, Venerijanci su savladali sve, od poljoprivrede do antigravitaoije — te najviše tajne koju Zemljani nisu nikada odgonetftuli.
* * *
Topli ocean, koji je i dalje iz svojih njedara rađao većinu oblika života na planetu, tromo je valjao valove na pješčanoj obali. Kontinent je bio tako nov da je i sam pijesak još izgledao šljunkovit i hrapav. More još nije imalo dovoljno vremena da ga isitni i izglača. Znanstvenici su dopola stajali u vodi dok su im se divna reptilska tijela presijavala na Suncu. Najveći umavi Venere skupili su se na ovoj obali. Ono što ih je neodoljivo privuklo bile su nove spoznaje o Trećem planetu i tajanstvenoj vrsti koja ga je naseljavala prije dolaska leda.
Historičar je stajao na obali zato što instrument koji je on koristio nije podnasio vodu. Pored njega se nalazio velik stroj koji je privlačio radoznale poglede kolega. To je očigledno bila neka optička naprava, jer su se kroz sistem leća projicirale iz njega zrake na ekran od bijelog materijala udaljen desetak metara. Historičar je počeo govoriti. Ukratko je izložio činjenice o ono malo otkrića u vezi sa Trećim planetom i njegovim stanovaioima.
Spomenuo je stoljeća neplodnih pokušaja da se protumači jednostavno zemaljsko pismo. Planet je naseljavala vrsta velikih tehničkih mogućnosti. To je nesumnjivo dokazivalo ono malo dijelova strojeva, koji su pronađeni na vrhu planine.
— Uopće ne znamo zašto je propala tako napredna civilizacija — primijetio je on. — Gotovo sigurno, ona je posjedovala dovoljno

znanja da preživi ledeno doba. Očito je da postoje još neki činioci o kojima za sada nemamo pojma. Eventualne bolesti, ili degeneraoija vrste nisu isključeni. Čak je spominjana i mogućnost da su se plemenski sukobi, koji su se događali kod nas u prahistoriji, nastavili i u tehnološkoj eri... Neki filozofi smatraju da poznavanje tehnike stroja ne mora nužno značiti i visok stupanj civilizacije, odnosno da je teorijski moguće postojanje ratova u društvu koje raspolaže mehaničkom silom, letenjem pa čak i radiom. Ta koncepcija izgleda strana našem načinu rezoniranja, ali ne smijemo je zanemariti. Ona zacijelo ima nekog udjela u propasti izgubljene vrste... Oduvijek se smatralo da nikada nećemo saznati kakvog su fizičkog izgleda bila bića koja su naseljavala Planet Tri. Vjekovima su naši umjetnici improvizirali scene iz historije mrtvog svijeta, nastanjujući ga najfantastičnijim stvorenjima. Većina ovih ideja temeljila se u manjem ili većem stupnju na našem izgledu, premda je često isticano kako činjenice da smo mi reptili nipošto ne mora značiti da su to i sva ostala inteligentna bića. Sada znamo odgovor na jedno od najzagonetnijih problema historije. Najzad, nakon više stotina godina istraživanja ustanovili smo točan izgled i prirodu vladajućeg oblika života na Trećem planetu.

Začulo se iznenađeno mrmljanje među okupljenim učenjacima. Neki su bili toliko zbunjeni da su za trenutak nestali u blagoj gustoći oceanskih dubina, što su činili svi Venerijanci u trenucima uznemirenosti. Historičar je pričekao dok mu kolege nisu ponovo izronile u elemenat koji su tako prezirali. On se, međutim, osjećao sasvim udobno, zahvaljujući malim raspršivačima koji su mu neprekidno kvasili tijelo. Uz pomoć ovih naprava mogao je izdržati čak nekoliko sati na suhom. Zaprepaštenje je lagano minulo i govornik nastavi:

— Jedan od najzagonetnijih predmeta pronađenih na Planetu Tri bio je ravan metalni kontejner u kome se nalazila vrlo dugačka, providna materija, perforirana s obje strane i gusto namotana na kalem. Ta providna traka izgledala je u početku sasvim besmislena, ali ispitivanja novim subelektronskim mikroskopom pokazala su da to nije tako. Po površini materijala, nevidljive za naše oči ali sasvim jasne pod odgovarajućim svjetlom, bile su nanesene tisuće sličica. Vjerujemo da su utisnute u materijal nekim kemijskim putem, ali su s

vremenom nešto izblijedjele. Te slike prikazuju život s Trećeg planeta na vrhuncu civilizacije. One su među sobno zavisne. Susjedne sličice gotovo su identične i razlikuju se samo u detaljima pokreta. Svrha ovakvog bilježenja je očigledna. Potrebno je projicirati slike u brzom slijedu da bi se dobio privid kontinuiranog kretanja. Napravili su stroj koji to radi i ovdje se nalazi točna reprodukcija slijeda slika. Prizori kojima ćete sada prisustvovati vraćaju vas mnogo tisuća godina u prošlost, u velike dane našeg planeta-brata. Oni prikazuju složenu civilizaciju, čiji veliki broj dostignuća uspijevamo samo nejasno naslutiti. Čini se da je život tamo bio vrlo silovit i žestok; dobar dio onoga što ćete vidjeti dovest će vas u ozbiljnu nedoumicu. Sasvim je sigurno da su Treći planet naseljavala različita bića, među kojima nije bilo reptila. To je udarac našoj taštini ali nema mjesta sumnji. Dominantni je oblik života bio, po svoj prilici, dvostruki dvonožac. Hodao je uspravno i prekrivao tijelo nekim savitljivim materijalom, koji mu je vjerojatno služio kao zaštita od hladnoće, budući da su na ovom planetu i prije ledenog doba vladale mnogo niže temperature nego na našem svijetu. Ali neću dalje opterećivati vaše strpljenje. Sada ćete vidjeti to o čemu sam vam govorio.

Zasljepljujuća svjetlost bljesnula je iz projektora. Začulo se blago zujanje i na ekranu se pojaviše stotine neobičnih bića, krećući se čudnim trzajima na sve strane. Prizor se poče sužavati i ekran ispuni samo jedno stvorenje; učenjacima postade jasno da je historičarev opis bio potpuno točan.

Biće je imalo dva oka, odveć blizu jedno drugom, ali su ostali dijelovi lica bili pomalo zatamnjeni. Na donjem dijelu glave nalazio se velik prorez koji se neprekidno otvarao i zatvarao. Možda je to bilo u nekoj vezi s disanjem.

Znanstvenici su netremice promatrali kako čudno biće prolazi kroz niz fantastičnih pustolovina. Najprije se dogodilo nevjerojatno žestok sukob s nekim drugim stvorenjem, koje se neznatno razlikovalo. Izgledalo je očito da oboje moraju biti mrtvi, ali kada se sve završilo nikome nije bilo ništa.

Zatim je uslijedila bjesomučna vožnja po čitavom kraju, na nekakvom mehaničkom vozilu na četiri kotača koje je bilo sposobno za izvanredne pothvate u kretanju. Jurnjava se završila u nekom

gradu punom sličnih vozila, koja su se kretala u svim pravcima vrtoglavom brzinom. Nitko nije bio iznenađen kada je vidio dva takva stroja kako se sudaraju uz katastrofalan ishod.
Nakon toga, događaji su se još više zapetljali. Postalo je sasvim očigledno da će biti potrebno mnogo godina istraživanja da bi se analiziralo i proučilo ono što se dogodilo. Također je bilo izvjesno da je u pitanju umjetničko djelo, unekoliko stilizirano, a ne vjerna reprodukcija života kakav je stvarno postojao na Trećem planetu. Većina učenjaka osjećala se savim zbunjeno kada je projekcija završena. U posljednjim scenama, biće koje je bilo u središtu pažnje našlo se u spletu neobičnih i potpuno nepojmljivih događaja, koji su se okončali potpunom katastrofom. Na kraju, slika se sažela u krug, uokvirujući glavu glavnog stvorenja.
Posljednja scena prikazivala je eksploziju njegova lika, što je vjerojatno trebalo da izrazi neki snažan osjećaj. Međutim, teško se moglo reći da li je to bio bijes, prkos, malodušnost ili nešto drugo. Slika je najzad nestala. Za trenutak, na ekranu su se pojavili nekakvi znaci, a onda je sve bilo gotovo.
Nekoliko minuta vladala je potpuna tišina, u kojoj se čulo samo zapljuskivanje valova o pješčanu obalu. Učenjaci su bili opet zbunjeni da bi progovorili. Minuli sjaj zemaljske civilizacije sasvim ih je izbacio iz ravnoteže. A onda je mala skupina počela razgovarati, najprije šapatom, a zatim sve glasnije i glasnije kako su se utisci i objašnjenja razmjenjivali. Najzad je historičar zamolio za malo pažnje i dogovorio nov sastanak.
— Sada planiramo — rekao je on — opsežan program istraživanja kako bismo ekstrahirali sve dostupno znanje iz ovog snimka. Načinjene su tisuće kopija i podijeljene istraživačima. Nadam se da cijenite uložen trud i da ćete i sami sudjelovati u istraživanju. Ovo se posebno odnosi na psihologe. Uvjeren sam da će naši napori uroditi plodom. Tko zna što možemo naučiti za samo jednu generaciju od ove čudesne vrste. Prije no što se raziđemo, pogledajmo još je danput naše daleke srodnike čija je mudrost možda nadmašila našu, ali od kojih je ostalo tako malo.
Ponovo je završna scena bljesnula na ekranu, nepokretna ovog puta, zato što je projektor bio zaustavljen. S izvjesnim strahopoštovanjem učenjaci su gledali nepomičnu dvonožnu figuru iz prošlosti, koja im

je uzvraćala pogled uz karakte rističan arogantan ali i veseo izraz lica.
U budućnosti ovo će postati simbol ljudske vrste. Psiholozi s Venere ispitat će njegove akcije i pažljivo će proučiti svaki pokret, kako bi mogli da rekonstruiraju um. Bit će napisane tisuće knjiga o ovoj temi. Izmislit će se bezbroj tuma čenja koja će motivirati i objašnjavati čudno ponašanje.
Ali čitav taj trud, sva istraživanja bit će sasvim uzaludno. Ponosno i usamljeno lice s ekrana kao da se podrugljivo osmjehivalo znanstvenicima koji su upravo počinjali vrlo dug i jalov posao. Njegova tajna ostat će neotkrivena sve do kraja vremena, jer više nije bilo nikoga tko bi razumio izgubljeni jezik Zemlje. U vjekovima koji su dolazili, ove posljednje riječi bljesnut će milijune puta na ekranu, ali će njihovo značenje ostati zauvijek zapretano u dalekim hodnicima prošlosti: PROIZVODNJA: WALT DISNEY

Bez idućeg jutra

No Morning after

— Ali to je strašno! — reče Vrhovni učenjak. — Mora da postoji nešto što možemo poduzeti!
— Postoji, vaša Mudrosti, ali je izuzetno teško. Od planeta nas dijeli više od petsto svjetlosnih godina i kontakt se može održati samo uz velike napore. Pa ipak, vjerujemo da ćemo biti u stanju podići mostobran. Na žalost, to nije jedini problem. Praktički nismo u mogućnosti da komuniciramo s tim bićima. Njihove telepatske sposobnosti su sasvim nerazvijene... gotovo da uopće ne postoje. A ako ne uspostavimo vezu s njima, ne postoji način da im pomognemo.
Zavladala je duga mentalna tišina dok je Vrhovni učenjak analizirao situaciju; najzad, kao što se to uvijek dešavalo, došao je do pravog rješenja.
— Svaka inteligentna vrsta mora imati pojedince obdarene telepatskom moći — odbruja on u mislima. — Morat ćemo angažirati stotine promatrača koji će loviti svaku iskricu telepatske misli. Kad otkrijete prvi mozak koji bi vam mogao odgovoriti, svi se usredotočite na njega.
— Vrlo dobro, Vaša Mudrosti. Bit će učinjeno.
Preko provalije koju ni sama svjetlost nije mogla prevaliti za kraće vrijeme od petsto godina, ispitivački mozgovi planeta Taar pružili su pipke svojih misli u očajničkoj potrazi za jednim jedinim ljudskim bićem čiji bi mozak mogao registrirati njihovu prisutnost. I odista, sreća ih je poslužila, pošto su ubrzo uspostavili kontakt s Williamom Crossom, zvanim Bili.
Istina, samo se u početku činilo da je to sretna okolnost, jer su se stvari kasnije izmijenile. No, nisu imali velik izbor. Splet okolnosti koji je učinio Billov mozak prijemčiv za njihove misli trajao je tek nekoliko sekundi, i činilo se posve nevjerojatno da će se to dogoditi

još jednom s ove strane vječnosti.
Postojale su tri ključne točke u ovom čudu i teško je bilo reći koja je značajnija. Prva se odnosila na puku slučajnost položaja. Kad svjetlo padne na bocu punu vode, ono se vlada kao gruba leća i koncentrira snop na relativno malo područje. U neusporedivo većim razmjerima, gusta jezgra Zemlje konvergirala je valove što su stigli s Taara. U normalnim okolnostima materija ne može utjecati na zračenje misli — ono prolazi kroz nju istom lakoćom kao i svjetlost kroz staklo. Ali u planetu ima vrlo mnogo materije, tako da je cijela Zemlja odigrala ulogu divovske leće. Dogodilo se da se Bili našao u žarištu te leće, gdje su se tanani moždani impulsi s Taara stostruko koncentrirali. Doduše, u fokusu se zateklo još nekoliko milijuna drugih ljudi, ali oni nisu primili poruku. Prije svega zato što ti ljudi nisu bili raketni inženjeri; oni nisu proveli godine u razmišljanju i sanjarenju o svemiru, sve dok to nije postalo nerazdvojan dio njihova bića. Osim toga, oni nisu bili, kao Bili, notorni pijanci, koji teturaju na samom rubu svijesti, pokušavajući pobjeći od stvarnosti u svijet snova gdje nema razočaranja i ljudske bez obzirnosti.
Naravno, stajalište koje je zastupala vojska bilo mu je savršeno jasno.
— Plaćeni ste, doktore Cross — podsjetio je Billa general Potter, dajući nepotrebnu intonaciju riječima — da projektirate rakete, a ne... hm... svemirske brodove. Ono što radite u slobodnom vremenu samo je vaš problem, ali moram vas zamoliti da se ne koristite vojnim inventarom za svoj hobi. Ubuduće, osobno ćete meni polagati račun o svakom korištenju kompjuterskog odjela. To je sve.
Razumije se, nisu ga se mogli jednostavno otarasiti, pošto im je bio odveć značajan. Ali ni on sam nije bio siguran želi li ostati. Zapravo, nije bio siguran ni u što osim da mu se ovaj posao smučio i da ga je Brenda konačno napustila zbog Gardnera. Redosljed stvari po značenju išao je baš ovim redom.
Blago se ljuljajući, Bili steže šakama čelo i zagleda se u obijeljen zid na drugom kraju stola. Jedini je ukras bio kalendar s posterom na kojem se vidjela raketa iz serije Li'le Abner Mark kako uzlijeće uz grmljavinu. Bili je mrzovoljno zurio u jednu točku i pokušao mozak osloboditi misli... I tako, sve su barijere pale...
U tom trenutku, udruženim intelektima s Taara oteo se bešumni krik

trijumfa i zid pred Billom lagano se rastočio u vrtložnu maglu. Činilo se kao da mu pogled najednom prodire u tunel koji se pruža u beskraj. I odista, tako je i bilo.
Međutim, ta pojava gotovo da nije zaokupila Billovu pažnju. Bila je donekle neobična, ali ipak nije izlazila iz okvira ranijih halucinacija. A kada je glas počeo govoriti u njegovu mozgu, pustio ga je da trabunja neko vrijeme, čak i ne pomišljajući da poduzme nešto. Čak i kada je bio pijan, on se i dalje staromodno ustezao da počne razgovor sa samim sobom.
— Bille — obratio mu se glas — slušaj pažljivo. Uz velike smo napore uspjeli uspostaviti kontakt s tobom, a ovo što imamo da ti kažemo izuzetno je važno.
Bili je bio sumnjičav već prema ovoj načelnoj pretpo stavci. Ništa više nije bilo važno.
— Javljamo ti se s vrlo udaljenog planeta — nastavio je glas nestrpljivo. — Ti si jedino ljudsko biće s kojim nam je pošlo za rukom uspostaviti kontakt i moraš razumjeti ono što ti govorimo.
Bili se malo zabrinuo, premda na izvjestan bezličan način, pošto mu je sada bilo teže da se usredotoči na vlastite probleme. Pomislio je kako je čudno kad ti se pričinjaju glasovi. Uostalom, važno je ne uzbuditi se. Uzmi ili ostavi, Cross, reče samom sebi... Neće prekidati seansu sve dok ga ne bude počela gnjaviti.
— U redu — uzvratio je glasom u kome se osjećala dosada i ravnodušnost. — Hajde, recite mi. Neće mi smetati dok je zanimljivo.
Za trenutak je zavladala tišina, a onda je glas nastavio malo zabrinuto.
— Ne razumijemo te sasvim. Ne može se reći za našu poruku da je tek zanimljiva. Ona je od vitalnog značenja za cijelu tvoju vrstu i ti moraš odmah upozoriti svoju vladu.
— Čekam — uzvrati Bili. — Baš zgodan način da čovjek utuče vrijeme.
Petsto svjetlosnih godina od Zemlje Taaranci počeše žurnu raspravu. Činilo se da nešto nije u redu, ali im nije polazilo za rukom da odgonetnu što. Nije bilo sumnje da su uspostavili kontakt, pa ipak, najmanje su očekivali ovakvu reakciju. Uostalom, jedino im preostaje da nastave i da se nadaju najboljem.

— Slušaj, Bile — nastavili su — naši učenjaci su upravo ustanovili da vaše Sunce samo što nije eksplodiralo. To će se dogoditi kroz tri dana; precizno govoreći, za sedamdeset četiri vaša sata. Ništa više ne može spriječiti kataklizmu. Ali, nema razloga za uzbunu. Mi vas možemo spasiti, ako budete uradili ono što vam kažemo.
— Nastavite — reče Bili. Halucinacija je bila izvrsna.
— Napravit ćemo nešto što nazivamo mostom. To je neka vrst tunela kroz svemir, sličan ovome kroz koji upravo gledaš. Teorija je odveć složena da bismo ti je sada tumačili, pa čak i nekom od vaših najvrsnijih matematičara.
— Čekajte trenutak — usprotivi se Bili. — Pa ja sam matematičar, i to vraški dobar, čak i onda kada sam trijezan. Čitao sam o tim stvarima sve što se moglo naći u naučno fantastičkim revijama. Pretpostavljam da govorite o svojevrsnim prečicama kroz više dimenzije prostora. Pa o tome se pričalo još prije Einsteina!
Billovim umom zastrujao je osjećaj primjetnog iznena đenja.
— Nismo imali pojma da ste toliko napredovali u nauci — rekoše Taaranci. — Pa ipak, sada nema vremena da govorimo o teoriji. Sve što treba učiniti jest da uđete u ovaj otvor koji je sada pred tobom i istog trenutka ćete se naći na drugom planetu. To je upravo prečica, kako si ti rekao, u ovom slučaju kroz trideset sedmu dimenziju.
— I ona vodi na vaš svijet?
— Oh, ne, ovdje ne biste mogli opstati. Ali u svemiru ima mnogo planeta sličnih Zemlji i mi smo pronašli jedan koji će vam biti baš po mjeri. Otvorili smo ovakve mostobrane po cijeloj Zemlji, tako da ostali pripadnici tvoje vrste treba samo da zakorače kroz njih i bit će spašeni. Naravno, morat će ponovo početi graditi civilizaciju kada budu stigli u nove domove, ali to im je jedini izlaz. Ti im moraš prenijeti ovu poruku i reći im što treba da učine.
— Ali oni me neće ni saslušati — reče Bili. — Zašto se ne obratite osobno predsjedniku?
— Zato što je tvoj mozak jedini s kojim smo mogli uspostaviti kontakt. U ostale nismo uspjeli prodrijeti. Nije nam jasno zašto.
— Ja ću vam reći — uzvrati Bili, gledajući u gotovo praznu bocu pred sobom. Iako je za nju dobro platio, bilo je to izvrsno piće. Kako je čudesna stvar ljudski mozak! Naravno, u ovom razgovoru nije bilo ništa originalno: lako se moglo ustanoviti odakle potječu takve misli.

Prije tjedan dana čitao je neku priču o kraju svijeta; sva ova luckasta razmišljanja i halucinacije o mostovima i tunelima kroz prostor samo su kompenzacija nekome tko se cio život petljao s tvrdoglavim raketama.
— Ako Sunce eksplodira — upita iznenada Bili, pokušavajući da prevari vlastite halucinacije — što će se dogoditi?
— Vaš će se planet u trenu rastaliti. Ista će sudbina zadesiti i ostale planete sve do Jupitera.
Bili je poželio da primijeti kako će to biti grandiozan vatromet. Pustio je da mu se mozak poigrava mislima, i što se više udubljivao, sve više se zabavljao.
— Moje drage halucinacije — reče Bili svečanim glasom. — Znate li šta bih rekao kada bih povjerovao u vas?
— Ali ti nam moraš vjerovati! — razlijegao se očajnički krik kroz svjetlosne godine.
Bili nije obraćao pažnju. Privlačilo ga je jedino ono što mu je palo na pamet.
— Rekao bih vam ovo: bila bi to najbolja stvar koja se može dogoditi. Da, samo bi još to spasilo ovaj jad i bijedu. Svijet više ne bi morao voditi računa o atomskim bombama. Oh, to bi bilo jako dobro. Upravo je to ono što svi žele. Baš lijepo od vas što ste došli da nas upozorite; a sada se lijepo vratite kući i pokupite svoje mostove.
Na Taaru su se svi jako iznenadili. Mozak Vrhovnog učenjaka, koji je poput velikog koralnog spruda plovio u svom tanku natrinskog rastvora, blago je požutio po rubo vima, što mu se nije dogodilo već pet tisuća godina, od po sljednje ksantilske invazije. Najmanje petnaest psihologa doživjelo je živčani slom od kojeg se nikada nije sasvim oporavilo. Glavni kompjuter u Koledžu za kozmofiziku počeo je dijeliti svaki broj u svojim jedinicama za memoriju s ništicom i ubrzo su mu se istopile sve spojnice.
A na dalekoj Zemlji Bili Cross je i dalje držao svoj bezumni govor.
— Pogledajte me — reče, pokazavši drhtavim prstom u svoje grudi.
— Proćerdao sam godine pokušavajući izgraditi rakete koje bi radile nešto korisno, a oni su mi rekli da smijem projektirati samo teledirigirane raketne glave kako bismo mogli uništavati jedni druge. Sunce će obaviti taj posao mnogo umjesnije, a ako nam date drugi planet mi ćemo i na njemu početi iznova sa svim ovim glupostima.

Tužno je zašutio, pošto mu je nešto drugo palo na pamet. — A sada me je još i Brenda napustila, ne rekavši ni riječi. Morate shvatiti nedostatak oduševljenja s kojim sam primio vaš samaritanski čin.
Najednom je shvatio da mu nije pošlo za rukom da glasno izgovori riječ »oduševljenje«. Ali mislio je tu riječ, što je bilo zanimljivo naučno otkriće. Kako se sve više bude opijao, neće li — uuupss, umalo što nije pao — neće li biti u stanju da izgovara samo jednosložne riječi?
U posljednjem očajničkom pokušaju, Taaranci poslaše svoje misli još jednom kroz tunel ispod zvijezda.
— Ne smiješ tako, Bille! Jesu li sva ljudska bića slična tebi?
Bilo je to zanimljivo filozofsko pitanje! Bili ga je pažljivo razmotrio, odnosno onoliko pažljivo koliko mu je to bilo moguće, s obzirom da ga je počela obavijati topla, crvenkasta izmaglica. Uostalom, moglo je biti i gore od ovoga. Još je mogao naći nov posao, ako ni zbog čega drugog, a ono samo da kaže generalu Potteru šta može uraditi sa svoje tri zvjezdice. A što se Brende tiče... ta žene su kao automobili na ulici: svakog trenutka nailaze nove.
Najbolje od svega bila je nova boca viskija s police s oznakom »Strogo povjerljivo«. Oh, đavolji dan! Podigao se nesigurno na noge i teturavo krenuo preko sobe.
Posljednji put Taar se obratio Zemlji.
— Bille! — začuo se očajnički uzvik. — Sva ljudska bića zacijelo nisu kao ti!
Bili se okrenuo i pogleda u vrtložni tunel. Čudno... izgledao je kao da je osvijetljen treperavim svjetlucanjem zvijezda i bio je prilično privlačan. Osjetio je plimu ponosa: sasvim je izvjesno da malo ljudi ima ovako lijepa priviđenja.
— Kao ja? — upitao je. — Ne, nisu. — Kiselo se osmjehne preko provalije od petsto svjetlosnih godina, dok je rastuća plima razdraganosti zamjenjivala osjećaj utučenosti. — Ni govora — nastavio je. — Zapravo, većina ljudi je mnogo gora od mene. Da, bit će da ja pripadam među sretnike...
Za trenutak se iznenađeno trgnuo, pošto se tunel odjednom sažeo u samoga sebe, a umjesto njega ponovo se pojavio bijeli zid, tamo gdje je bio i ranije. Taar je dobro znao kada treba odustati od dalje borbe.
— Što je i za halucinaciju, mnogo je — pomisli Bili. — Prilično me

zamorilo. Baš me zanima kakva li će biti sljedeća.
Međutim, nije bilo sljedeće halucinacije, i poslije pet sekundi iznenada ga je obuzela neka jeza, kao da sjedi u nekom pljesnivom podrumu.
Sljedeća dva dana proveo je u tmurnom i mamurnom raspoloženju, sasvim zaboravivši na minuli razgovor.
Trećeg dana nešto mu se počelo pomaljati na rubu sjećanja: činilo mu se da se Brenda treba vratiti i moliti ga za oproštaj.
I naravno, četvrtog dana uopće nije bilo.

Varka

Loophole

— Pošiljalac: Predsjednik
— Primalac: Sekretar Naučnog savjeta
Obaviješten sam da su stanovnici Zemlje uspjeli ukrotiti atomsku energiju i da su počeli eksperimentirati s raketnim pogonom. To je vrlo ozbiljno. Odmah me o svemu potanko obavijestite. Ovaj put budite sažeti.
K. K. IV.
* * *
— Pošiljalac: Sekretar Naučnog savjeta
— Primalac: Predsjednik
Stanje je sljedeće: prije nekoliko mjeseci naši instrumenti otkrili su snažnu neutronsku emisiju sa Zemlje, ali analiza radio-programa nije u to vrijeme dala zadovoljavajuće objašnjenje. Prije tri dana uslijedila je nova emisija, a ubrzo nakon toga sve radiostanice sa Zemlje javile su da je u ratu upotrijebljena atomska bomba. Prevodioci još nisu završili posao, ali, čini se da je ta bomba prilične snage. Do sada su upotrijebljene dvije. Objavljeni su izvjesni detalji o njihovoj konstrukciji, ali još nam nije pošlo za rukom identificirati odgovarajuće elemente. Pripremit ćemo kompletan izvještaj što je prije moguće. Za sada je jedino izvjesno da je stavnicima Zemlje pošlo za rukom osloboditi atomsku energiju, i to samo kao eksploziju.
Vrlo je malo poznato o raketnim istraživanjima na Zemlji. Naši astronomi pažljivo su promatrali planet od kada su otkrivene prve radioemisije prije otprilike dvadesetak go dina. Sasvim je sigurno da je neka vrst raketa dugog dometa u upotrebi na Zemlji, budući da se u nedavnim vojnim radio emisijama mnogo govorilo o toj temi. Međutim, još nije zabilježen nikakav ozbiljan pokušaj da se osvoji međuplanetarni prostor. Može se očekivala da će stanovnici Zemlje,

kad završi sat, početi eksperimentirati u tom pravcu. Obratit ćemo posebnu pažnju na njihove radioemisije, a također će biti rigorozno pojačana astronomska nadgledanja.
Na temelju podataka i zakonomjernosti, koje znamo o planetarnoj tehnologiji, izračunali smo da će Zemljanima biti potrebno dvadesetak godina nakon razvoja atomskih raketa da se otisnu u svemir. S obzirom na to, čini se da je došlo vrijeme da uspostavimo bazu na Mjesecu, kako bismo mogli strogo kontrolirati takve eksperimente.
Trescon
P. S. — Rat na Zemlji se najzad završio, kako izgleda upravo zbog upotrebe atomske bombe. To ne bi trebalo do vesti u sumnju prethodne planove, ali svakako znači da će se stanovnici Zemlje moći mnogo zdušnije nego do sada posvetiti istraživačkom radu. U nekim radioemisijama već je nagoviještena mogućnost primjene atomske energije na raketni pogon.
* * *
— Pošiljalac: Predsjednik
— Primalac:Šef Biroa za izvanplnnetnrnu sigurnost (ŠBIS)
Vidjeli ste Tresconov izvještaj.
Pripremite odmah ekspediciju na Zemljin prirodni satelit. Neka pažljivo motre iz blizine planet i neka odmah jave kako napreduju eksperimenti s raketama.
Obratite najveću pažnju očuvanju tajnosti naše prisutnosti na Mjesecu. Vi ste osobno odgovorni za to. Javljajte mi se u godišnjim intervalima, ili češće, ako je potrebno.
K. K. IV.
* * *
— Pošiljalac: Predsjednik
— Primalac: ŠBIS
Što je s izvještajem o Zemlji?
K. K. IV.
* * *
— Pošiljalac: ŠBIS
— Primalac: Predsjednik
Žalimo zbog zakašnjenja. Do njega je došlo uslijed havarije broda koji je nosio izvještaj.

U toku protekle godine nije bilo znakova raketnih eksperimenata; radioemisije s planeta također nisu javile ni slova o tome.
Ranthe
— Pošiljalac: ŠBIS
— Primalac: Ranthe ml.
Vidjet ćete moj godišnji izvještaj o ovom predmetu kod vašeg cijenjenog oca. U toku posljednjih petnaest godina nije bilo nikakva napretka na spomenutom polju, ali je s naše baze na Mjesecu upravo stigla sljedeća poruka:
Raketni projektil, vjerojatno na atomski, pogon, izišao je danas iz Zemljine atmosfere sa sjeverne polulopte, i udaljio se od planeta za jednu četvrtinu njena promjera, prije no što se vratio pod punom kontrolom.
Ranthe
* * *
— Pošiljalac: Predsjednik
— Primalac: Šef države
Vnš komentar molim vas.
K. K. IV.
* * *
— Pošiljalac: Šef države
— Primalac: Predsjednik
Ovo znači kraj naše tradicionalne politike.
Jedina .nada u sigurnost jest u sprečavanju Zemljana da dalje napreduju u ovom pravou. Prema onome što znamo o njima, to se jedino može izvesti nekom zastrašujućom prijetnjom.
S obzirom na to da nam velika gravitacija onemogućava da se spustimo na planet, područje naše aktivnosti prilično je ograničeno.
Ovaj je problem prije jednog stoljeća potanko razmotrio Anar, i ja se slažem s njegovim zaključcima. Moramo odmah poduzeti nešto u tom smislu.
F. K. S.
— Pošiljalac: Predsjednik
— Primalac: Sekretar države
Obavijestite Savjet da zakazujem izvanrednu sjednicu za sutra u podne.
K. K. IV.

* * *
— Pošiljalac: Predsjednik
— Primalac: ŠBIS
Bit će dovoljno dvadeset ratnih brodova da se izvede Anarov plan. Srećom, nema potrebe da ih naoružamo, bar za sad. Izvještavajte me svakog tjedna kako napreduju pripreme.
H. K. IV.
* * *
— Pošiljalac: ŠBIS
— Primalac: Predsjednik
Pripremljeno je devetnaest brodova. Na dvadesetom se još radi, ali uslijed tehničkih teškoća nećemo ga moći završiti još mjesec dana.
Ranthe
— Pošiljalac: Predsjednik
— Primalac: ŠBIS
Dovoljno je i devetnaest. Sutra ću s vama razmotriti plan operacije. Da li je već pripremljena radioporuka?
K. K. IV.
* * *
— Pošiljalac: ŠBIS
— Primalac: Predsjednik
Poruka gotova:
Narode Zemlje!
Mi, stanovnici planeta koji zovete Mars, dugo godina promatrali smo vaše eksperimente u vezi s međuplanetarnim letovima. Proučavanje vaše vrste uvjerilo nas je da niste pripravni napustiti svoj planet na sadašnjem stupnju civilizacije. Brodovi koje vidite kako lebde iznad vaših gradova u stanju su ih potpuno uništiti, što će zacijelo i učiniti ako ne budete odustali od daljih pokušaja da krenete u svemir. Postavili smo promatračnicu na vašem Mjesecu tako da možemo odmah otkriti svako kršenje ove naredbe. Ako je poslušate, nećemo se više miješati u vaše stvari. Inače, svaki put kad opazimo da vaša raketa napušta atmosferu Zemlje, uništit ćemo jedan od vaših gradova.
Prema naređenju Predsjednika Savjeta Marsa.
Ranthe
— Pošiljalac: Predsjednik

— Primalac: ŠBIS
Slažem se. Neka počnu prevoditi.
Ja neću ići s flotom. Obavijestite me detaljno o svemu čim se budete vratili.
K. K. IV.
* * *
— Pošiljalac: ŠBIS
— Primalac: Predsjednik
Imam čast da vas izvijestim o uspješnom okončanju naše misije. Put do Zemlje protekao je bez problema: radioemisije s planeta ukazale su nam da smo bili otkriveni s velike udaljenosti i da je naša pojava izazvala veliko uzbuđenje. Flota se rasporedila prema planu i ja sam radiom saopćio Zemljanima ultimatum. Nakon toga smo se odmah udaljili i nismo im dali priliku da upotrijebe neko od svojih opasnih oružja.
Za dva dana podnijet ću detaljan izvještaj.
Ranthe
* * *
— Pošiljalac: Sekretar Naučnog savjeta
— Primalac: Predsjednik
Psiholozi su završili svoj izvještaj koji vam prilažem u dodatku.
Kao što se i moglo očekivati, naš zahtjev je najprije razbjesnio tu tvrdoglavu i inteligentnu vrstu. Udarac koji je pretrpio njihov ponos mora da je bio vrlo snažan jer su nepokolebljivo vjerovali da su jedina inteligentna bića u svemiru.
Međutim, poslije samo nekoliko tjedana uslijedila je neočekivana promjena tona u njihovim izjavama. Postalo im je jasno da hvatamo sve njihove radioemisije, tako da su neke poruke bile upućene izravno nama. Izjavili su da se slažu sa zamrzavanjem svih raketnih eksperimenata, u skladu s našim željama. Ovaj neočekivani potez svakako je dobro došao, čak i ako nas žele obmanuti, možemo biti mirni, jer smo na samoj granici njihove atmosfere postavili drugi opservatorij. Nikako ne mogu neopazice sagraditi svemirski brod koji ne bismo otkrili bar po zračenju.
U skladu s uputama, nastavit ćemo rigorozan nadzor Zemlje.
Trescon
* * *

— Pošiljalac: ŠBIS
— Primalac: Predsjednik
Da, sasvim je točno da u toku posljednjih deset godina nije bilo nikakvih raketnih eksperimenata. Priznajem da nisam očekivao tako laku kapitulaciju Zemljana.
Slažem se da postojanje ove vrste sada predstavlja stalnu prijetnju našoj civilizaciji, te stoga eksperimentiramo kako ste nam naložili. Problem je prilično složen, s obzirom na veličinu planeta. Eksploziv ne dolazi u obzir, ali zato bi neki radioaktivni otrov bio najefikasniji. Srećom, sada imamo neograničeno mnogo vremena da završimo istraživanje. Redovno ću se javljati.
Ranthe
* * *
— Pošiljaljac: Komandant poručnik Henry Forbes, Specijalni odsjek svemirskog korpusa
— Primalac: Profesor S. Maxton, Filološki odjel Oksfordskog sveučilišta
— Kanal: Transender II (via Šenektedi)
Dokumenti koje ste upravo pročitali, zajedno s drugima, pronađeni su u ruševinama onoga što je vjerojatno predstavljalo prijestolnicu Marsa. (Mars Grid KL302895). Često korištenje ideografa koji je označavao »Zemlja« ukazuje da je u pitanju vjerojatno značajan dokumenat i nastojat ćemo ga stoga integralno prevesti. Ostale papire pripremit ćemo samo u kratkim izvodima.
Kom. por. H. Forbes
* * *
— Dragi Max!
Žao mi je što ranije nisam imao vremena da stupim s tobom u veza. Vidjet ćemo se čim se vratim na Zemlju.
Kakva li kaosa na ovom Marsu! Naše koordinate su bile savršeno precizne i bombe su se materijaliiirate točno iznad gradova, baš kao što su momci sa Mount Wilsona predvidjeli.
Poslali smo prilično materijala posredstvom dva manja stroja, ali dok nam ne stigme veliki prijenosnik ništa veće nećemo moći poslati i, naravno, nitko od nas neće se moći vratiti. Požurite, dakle, s tim!
Drago mi je što možemo nastaviti eksperimente s raketama. Možda sam staromodan, ali ovaj prijevoz brzinom svjetlosti kroz svemir nije

po mom ukusu!
Do skorog viđenja,
Henry.

Opsjednuti

The Posessed

Sunce je sad bilo tako blizu, da je uragan zračenja potiskivao Swarma u tamnu noć svemira. Uskoro će doći vrijeme kad se više neće moći približiti; vjetrovi svjetlosti na kojima je Swarm jahao od zvijezde do zvijezde, nisu mogli opstati u okolini ovog divovskog izvora toplhle i radijacije. Ako ubrzo ne bude našao neki planet, gdje bi mogao utonuti u mir i sigurnost hladne sjene, morat će napustiti i ovo sunce, kao što je to učinio i s mnogima ranije.
Šest ledenih vanjskih svjetova već je ispitao i odbacio. Hladnoća na njima isključivala je svaku pomisao o organskom životu, ili su se tu nalazila bića za koja Swarm nije pokazivao nikakvo zanimanje. Ako je htio preživjeti, morao je pronaći utočište slično onome koje je ostavio u svom uništenom dalekom domu. Prije mnogo milijuna godina Swarm je započeo svoj put prema zvijezdama odbačen stravičnom eksplozijom sada već davno mrtvog sunca. Pa ipak, sjećanje na izgubljeni zavičaj bilo je još oštro i jasno — bol koja nikada neće minuti!
Ispred njega bio je planet čija je stožasta sjena lelujavo klizila kroz noć izbrazdanu dalekim plamenim jezicima. Ćula koja je Swarm razvio u toku dugog puta usmjerila su se prema malom svijetu i otkrila da su na njemu dobrl uvjeti za život.
Nemilosrdan snop radijacije sasvim je iščezao kada je crni disk planeta zaklonio sunce. Spuštajući se slobodno kroz gravitaciju, Swarm se kretao blagim lukom sve dok nije stigao do vanjskih slojeva atmosfere. Prvi put kada se spuštao na nepoznat planet bio je gotovo izbezumljen, ali sada je svu svoju masu sažeo nezamislivom vještinom vrlo dugog iskustva, sve dok se nije sklupčao u sićušnu loptu. Brzina se lagano smanjivala i na kraju je ostao nepomično lebdjeti između planeta i svemira.
Proveo je mnogo godina jašući vjetrove stratosfere od jednog pola do

drugog, ili puštajući da ga bešumni plotuni zore talasaju prema zapadu od izlazećeg sunca. Svuda je nalazio na život, ali ne i na inteligenciju. Postojali su stvorovi koji su puzali, letjeli ili skakali, ali nije bilo takvih koji bi govorili ili gradili. Kroz deset milijuna godina ovdje će se možda pojaviti bića s umom, koja bi Swarm mogao zaposjesti i iskoristiti za vlastite ciljeve, ali sada se još nije opažao nikakav znak inteligencije. On nije mogao ni pretpostaviti koji će od bezbrojnih oblika života na ovom planetu biti mezimče još nerođene budućnosti, a bez umova koje bi zaposjeo, on je bio tek nemoćan konglomerat električnih naboja, uzorak poretka i samosvijesti u univerzumu kaosa. Vlastitim snagama Swarm nije mogao upravljati materijom, ali kada bi se jednom smjestio u um neke inteligentne vrste, ništa ne bi bilo moćnije od njega.

Ovo nije bio ni prvi ni posljednji put da je na ovaj planet došao neki posjetilac iz svemira, mada nitko od njih nije imao tako neobičnu i prijeku potrebu. Swarm se morao suočiti s uznemirujućom dilemom. Mogao se još jedanput otisnuti na put, s nadom da će na nekom drugom svijetu naći uvjete koje traži, ili je možda trebalo da ipak ostane ovdje i da se učahuri u vremenu, sve dok neka vrsta ne dostigne razinu na kojoj će moći poslužiti njegovim ciljevima.

Puzao je poput magle kroz sjene, puštajući da ga vje trovilutalice raznose na sve strane. Nezgrapni, ružni reptili ovog mladog svijeta nisu opažali njegov prolazak, ali je zato on opazio, zabilježio i preispitao njih, pokušavajući naći uporište za budućnost. Izbor je bio vrlo mršav među svim tim bićima; nitko još nije pokazivao ni najslabiji tračak svjesnog razuma. Pa ipak, ako napusti ovaj svijet da bi potražio sreću na nekom drugom, mogao je besciljno lutati svemirom sve do kraja vremena.

I konačno, donio je odluku. Postojao je način da izabere istodobno obje mogućnosti. Veći dio Swarma nastavit će put kroz zvijezde, dok će njegov manji dio ostati na ovom svijetu kao sjeme zasađeno s nadom u buduću žetvu.

Počeo se obavijati oko vlastite osi, dok mu se fluidno tijelo spljoštavalo u dugačak disk. Sada se talasao na samoj granici vidljivosti poput blijede, nestvarne utvare; bio je to divlji oganj koji se samo trenutak kasnije rascijepio na dva Swarma od kojih je svaki bio cjelina za sebe, s cjelokupnim sjećanjem prvobitnog totala,

njegovim željama i potrebama.
A zatim je uslijedila posljednja razmjena misli između roditelja i djeteta međusobno sličnih poput blizanaca. Ako sve bude u redu s oboje, oni će se ponovo sresti u dalekoj budućnosti u ovoj dolini na rubu visokih planina. Onaj tko bude ostao, dolazit će na ovo mjesto u pravilnim razmacima u toku mnogih narednih vjekova, dok će onaj tko nastavi traganje poslati ovamo glasnika pronađe li bolji svijet. A tada će se ponovo ujediniti, ali ne više kao beskućni prognanici koji uzalud lutaju po ravnodušnim zvijezdama.
Svjetlost zore razlila se preko mlade, neoblikovane planine kada se Swarm-roditelj podigao u susret suncu. Na rubu atmosfere zahvatio ga je snop radijacija i neoodoljivo zavitlao daleko od malog planeta da ponovo započne beskrajno traganje.
Onaj tko je ostao također se latio svog gotovo beznadnog zadatka. Bila mu je potrebna životinja, koja nije bila tako rijetka da bi je bolesti ili nesreća zbrisale s lica planeta, niti tako malena da nikada ne bi mogla fizički dominirati ovim svijetom. Također bi se morala vrlo brzo razmnožavati da bi njenom evolucijom mogla što bolje upravljati i kontrolirati je.
Traganje je bilo dugo a izbor težak, ali, konačno, Swarm je odabrao svog budućeg domaćina. Poput kiše koja ponire u sasušeno tlo, uvukao se u tijela malih guštera i počeo upravljati njihovom sudbinom.
Bio je to vrlo težak zadatak, čak i za biće koje nikada nije upoznalo smrt. Bezbrojne generacije guštera nestajale su u prošlost prije no što se vrsta pomakla korak naprijed. U međuvremenu, Swarm je uvijek odlazio u dogovoreno vrijeme na sastanak u planine. Ali svaki je pohod bio uzaludan: sa zvijezda nije stizao glasnik koji bi izvijestio o boljoj sreći na nekom drugom mjestu.
Stoljeća su se produžila u tisućljeća, a ova u eone. Prema standardima geološkog vremena, gušteri su se sada brzo mijenjali. Više nisu bili reptili, već toplokrvna bića pokrivena krznom, koja su rađala žive mladunce. Još su izgledali mladi i slabi, s tek začetim umom, ali su u sebi nosili sjeme buduće veličine.
Pa ipak, nisu se samo živa bića mijenjala kako je vrijeme polako prolazilo. Kontinenti su se razdvojili, a planine su se spustile u ravnice pod težinom neumornih kiša. Tokom svih tih promjena,

Swarm nije odustajao od svog cilja; osim toga, kad god je došlo vrijeme odlazio je na dogovoreno mjesto, koje se već odavno promijenilo, strpljivo čekao nekoliko trenutaka, a zatim se vraćao. Možda je Swarm-roditelj još tragao ili ga je možda — bila je to teška i stravična pomisao — dostigla neka nepoznata sudbina tako da je sasvim zaboravio na sastanak. Preostajalo mu je samo da čeka i da se nada da će sirova, živa materija ovog planeta krenuti stazom inteligencije.

I tako su prošli eoni...

* * *

Negdje u zamršenim labirintima evolucije Swarm je načinio fatalnu grešku i krenuo lošim pravcem. Proteklo je sto milijuna godina otkako je došao na Zemlju i bio je vrlo umoran. Nije mogao umrijeti, ali je mogao degenerirati. Sjećanja na drevni tok i tajanstvenu sudbinu počela su polako slabljeti: inteligencija mu se neopazice osipala, dok su se njegovi domaćini lagano uspinjali putem koji je vodio ka samosvijesti.

Po nekoj kozmičkoj ironiji, dajući prvi impuls koji će jednoga dana donijeti inteligenciju ovom svijetu, Swarm je sam sebe pogubio. Dostigao je posljednji nivo parazitizma; više nije mogao postojati izvan svojih domaćina. Više nikada neće moći slobodno jahati oko svijeta, nošen vjetrom i suncem. Da bi na vrijeme stigao na stari sastanak, morao je polako i strpljivo putovati u tisućama malih tijela. Pa ipak, u njemu se zadržala nezaboravna navika, poticana željom za ponovnim ujedinjenjem, koja je postajala sve jača sada kada je upoznao svu gorčinu svoje sudbine. Samo ako se Swarm-roditelj vrati i opet ga apsorbira u sebe, moći će se nadati novom životu i snazi.

Ledenjaci su se spustili i ponovo povukli; nekim čudom, male životinje, koje su pružale utočište izblijedjeloj stranoj inteligenciji, izbjegle su smrtni zagrljaj leda. Oceani su preplavili kopno, a vrsta je i to preživjela. Uspjela je čak i da se prilično namnoži, ali to je ujedno bio i njen krajnji domet. Ovaj svijet nikada neće biti njeno kraljevstvo — jednostavno zato što je u srcu jednog drugog kontinenta nekoliko majmuna sišlo s drveta i počelo dizati poglede prema zvijezdama, s prvim iskrama radoznalosti.

Swarmov um bio je raspršen u milijune sićušnih tijela, nemoćan da

se ponovo ujedini i organizira svoju volju. Njegova kohezija sasvim je nestala, a pamćenje potpuno izblijedjelo. Kroz najviše milijun godina, ono više neće postojati.
Preostalo je samo nešto — slijepi nagon koji je još u intervalima, što su zbog neke čudne zablude postajali sve kraći, vodio milijune Swarmovih kućišta u dolinu koja je odavno prestala postojati.
* * *
Lagano klizeći po uskoj pruzi mjesečine, mali motorni čamac prošao je pokraj otoka s treperećim svjetionikom i ušao u fjord. Noć je bila tiha i vedra; zvijezda Danica stajala je nisko na zapadu, a svjetla udaljene luke presijavala su se laganim drhtajima na mirnoj površini vode.
Nils i Christina bili su savršeno sretni. Sjedeći u prednjem dijelu čamca, s nježno prepletenim prstima, promatrali su šumovite obronke obale utonule u tišinu. Visoko drveće bilo je nepomično na mjesečini, lišće nije lelujao ni najslabiji dašak vjetra, a uske krošnje sablasno su se dizale iz okolnih sjena. Čitav svijet bio je usnuo; samo se mali čamac usuđivao narušiti čaroliju koja je začarala noć.
A onda, najednom, Christina se trže i Nils osjeti kako joj se prsti jače stisnuše oko njegovih. Usmjerio je pogled u istom pravcu gdje i ona, preko utihle vode, na nepomične čuvare visokih šuma.
— Što je bilo, draga? — upitao je zabrinuto.
— Gledaj! — prošaputa djevojka jedva čujnim glasom. — Tamo, ispod jela!
Nils ponovo podiže pogled i blaženi spokoj noći minu u istom času, ustupajući mjesto zaboravljenim strahotama koje su pokuljale iz izgnanstva u podsvijesti. Ispod visokih stabala zemlja je bila oživjela; tamnosmeđa plima lagano se spuštala niz padinu brda i uranjala u crnu vodu. Bio je to mali, otvoreni proplanak obasjan mjesečinom koji nisu presijecale sjene. Već na prvi pogled zapažala se promjena: izgledalo je kao da se površina tla lagano slijeva nadolje, poput malog slapa koji žuri u susret moru.
A tada se Nils nasmija i košmarna vizija se raspršri u tišini ljetne noći. Christina ga pogleda, zbunjena ali primi rena.
— Zar se ne sjećaš? — upita će on. — Čitali smo o tome jutros u novinama. Oni to rade svakih nekoliko godina, i to uvijek noću.
Poče je milovati po kosi, oslobađajući se napetosti koja je vladala

posljednjih minuta. Christina podiže pogled prema njemu i na usnama joj zaigra osmijeh.
— Pa naravno — reče ona. — Baš sam glupa! — Oči joj se ponovo upraviše prema kopnu i izraz lica postade joj tužan. — Jedna mala stvorenja! — promrmlja. Pitam se zašto to rade?
Nils ravnodušno sleže ramenima.
— Nitko to ne zna. I ovo je u inventaru zagonetki prirode. U svakom slučaju, ne treba se mnogo uzbuđivati zbog toga. Pogledaj, još malo pa smo u luci!
Dok su se udaljavali prema treperavim svjetlima gdje je ležala njihova budućnost, Christina je bacila posljednji po gled prema tragičnoj, bezumnoj plimi koja se još talasala na mjesečini. Zadovoljavajući nagon čije im značenje nikad neće biti jasno, uklete legije Leminga nalazile su zaborav ispod lelujavih valova.

Povratak predaka

Reunion

Narode Zemlje, odbaci svaki strah. Mi dolazimo u miru. Nema mjesta neprijateljstvu među rođacima. Da, rođacima, jer mi smo već bili tu...
Lako ćete nas prepoznati kada se budemo sastali za nekoliko sati. Približavamo se Sunčevu sistemu brzinom koja je gotovo jednaka brzini ove poruke. Vaše Sunce je već najsvjetlija zvijezda na nebu ispred nas. To je ono isto Sunce koje je obasjavalo naše zajedničke pretke prije deset milijuna godina. I mi smo ljudi kao i vi, ali dok ste vi zaboravili svoju historiju, mi smo upamtili našu.
Naselili smo Zemlju u doba vladavine velikih reptila, koji su već izumirali kad smo došli. Vaš je svijet bio tropski planet na kojem smo se osjećali vrlo ugodno. Pa ipak, pogriješili smo. Mada smo bili gospodari svemira, nismo znali gotovo ništa o klimi, evoluciji, genetici...
Četiri milijuna ljeta — zime tada nije bilo — naša kolonija je cvjetala. Iako smo bili prilično izolirani, budući da je u to vrijeme put od jedne zvijezde do druge trajao godinama, ostali smo u stalnoj vezi s našom matičnom civilizacijom. Tri ili četiri puta svakog stoljeća dolazio bi svemirski brod koji bi donosio vijesti iz Galaksije...
A onda, prije dva milijuna godine, Zemlja se počela mijenjati. Vjekovima prije toga bila je pravi tropski raj; zatim je temperatura naglo opala i led je krenuo s polova. Usporedo s klimom mijenjali su se i kolonizatori. Sada nam je jasno da je to bilo prirodno prilgođavanje na promjene koje je donosio kraj dugog ljeta, ali tadašnji stanovnici Zemlje bili su generacijama uvjereni da je u pitanju neka čudna, opaka bolest. Bolest koja ne ubija, koja ne oštećuje psihu, ali jezivo izobličava.
Pa ipak, neki su ostali imuni. Ta jeziva promjena poštedjela je pokoljenja njihovih potomaka. I poslije nekoliko tisuća godina,

kolonija se podijelila u dvije odvojene grupe — gotovo dvije različite vrste — između kojih je vladala sumnja i ljubomora.
Podjela je donijela zavist, neslogu i, konačno, sukob. Kada se kolonija napokon raspala, a klima još više pogoršala, oni koji su mogli napustili su Zemlju. Ostali su utonuli u barbarstvo.
Mogli smo da ostanemo u vezi, ali bilo je odveć mnogo stvari da se uradi u svemiru koji ima 100 trilijuna zvijezda. Do prije samo nekoliko godina nismo znali da li je netko od vas uspio preživjeti. A tada smo uhvatili vaš prvi radio-signal, naučili vaše jezike i otkrili da ste odavno izašli iz divljaštva. Dolazimo da vas pozdravimo — naše davno izgubljene rođake — i da vam pomognemo.
Naučili smo mnogo o eonima proteklim otkad smo napustili Zemlju. Ako budete željeli da vam vratimo vječito ljeto koje je vladalo prije ledenog doba, učinit ćemo to rado. Ali ono najvažnije tek dolazi: nosimo sasvim jednostavan lijek za neugodnu, pa ipak, neškodljivu i bezopasnu promjenu genetskog koda koji je unesrećio toliko kolonista. Možda se mutacija već dogodila prirodnim putem — ali ništa ne smeta i ako nije. Narode Zemlje, ponovo možeš ući u društvo kozmičkih bića, bez stida, i bez ikakvih prepreka.
Ako je netko od vas još bijel, mi ćemo se lako pobrinuti za to...

Sve što blista

All that Glitters

Ovo je, zapravo, priča komandanta Vandenburga, ali on je udaljen mnogo milijuna kilometara da bi vam je mogao ispričati. Ona se tiče njegova geofizičara dra Payntera, o kome neki misle da je letio s nama na Mjesec samo zato da bi pobjegao od svoje žene.
Ne bi se moglo reći da nije volio svoju ženu. Učinio bi sve za nju, ali, na nesreću, ono što je tražila od njega stajalo je mnogo novaca. Ona je bila dama ekstravagantna ukusa, a takve se žene ne bi trebale udavati za učenjake, pa čak ni za takve koji lete na Mjesec.
Slabost gospođe Pajrnter bili su dragulji, naročito dijamanti. Kao što se može lako pogoditi, ta je slabost njezinu mužu zadavala mnogo briga. Kao savjestan i odan muž, nije bio samo zbog toga zabrinut već se i vladao na odgovarajući način. Postao je jedan od glavnih svjetskih stručnjaka za dijamante, ne toliko s komercijalnog, koliko s naučnog stajališta; znao je više o njihovu porijeklu, sastavu i vrijednosti od većine svjetskih stručnjaka. Na nesreću, o dijamantima se može znati mnogo, čak i kad ih ne posjedujete, a za gospođu Payntor suprugova erudicija nije bila nešto što bi mogla staviti oko vrata kad bi pošla na neko primanje.
Kao što sam već istakao, geofizika je bila glavni životni poztv dra Pajmtera, a dijamanti samo sporedno zanimanje. On je izumio različne instrumente, pomoću kojih se moglo ispitivati unutrašnjost Zemlje. Električni impulsi i magnetski valovi odavali su kroz neku vrst rendgenske slike tajne dubokih slojeva. Nije zato nikakvo čudo što je bio jedan od onih koji su izabrani za istraživanje tajanstvene unutrašnjosti Mjeseca.
Razumije se, čim je čuo da ga čeka taj novi zadatak mnogo se razveselio, ali je komandant Vandenburg ipak stekao dojam da on u ovom trenutku nerado napušta Zemlju. I s mnogima drugima bilo je slično, ali su se ti simptomi najčešće mogli pripisati sasvim

normalnom osjećaju straha, što je bilo razlog da mnogi sporedni učenjaci nikada i ne polete na neko drugo nebesko tijelo. Međutim, u Paynterovu slučaju ta suzdržanost bila je potpuno drugačije prirode. Baš tada on je bio u punom jeku jednog novog eksperimenta — nešto na čemu je radio niz godina — i sasvim je prirodno što nije želio prekinuti taj posao. Ali kako se ni ekspedicija na Mjesec više nije mogla odgađati, bio je prisiljen da svoj značajni projekt prepusti najsposobnijim asistentima. Kasnije je s njima održavao stalnu radio-vezu izmjenjujući šifrirane poruke, što je gotovo do bjesnila dovodilo ljude u signalnoj sekciji Svemirske stanice broj tri.
Suočen čudima jednog novog svijeta koji je vjekovima čekao da bude istražen, Paynter je ubrzo zaboravio svoje zemaljske preokupacije. U malom električnom skuteru tumarao je po egzotičnom lunarnom krajoliku, okružen seizmografima, magnetometrima, uređajima za mjerenje gravitacije i ostalim tajanstvenim instrumentima koji su potrebni geofizičaru. Pokušavao je u toku nekoliko tjedana saznati ono za što je ljudima koji su otkrivali svoj rodni planet bilo potrebno mnogo stoljeća. Istina, na raspolaganju mu je stajao samo mali dio površine Mjeseca, ali on je bio odlučio da od toga načini valjan i temeljit posao.
S vremena na vrijeme primao je poruke od suradnika sa Zemlje, te kratke ali vrlo nježne brzojave od svoje žene. Međutim, činilo se da ga ni jedno ni drugo nije suviše zanimalo; kad ste zauzeti poslom toliko da jedva imate vremena za noćni počinak, a udaljenost od 384.000 kilometara stavlja sve vaše osobne probleme u sasvim drugačiju perspektivu. Vjerujem da je dr Paytner na Mjesecu bio prvi put istinski sretan u životu; uostalom, on nije jedini za koga bi se to moglo reći.
Nedaleko od naše baze nalazio se divan krater, promjera od otprilike tri kilometra. Mada relativno blizu, ležao je izvan našeg normalnog operativnog područja i prošlo je šest tjedana prije no što je dr Paytner s još trojicom ljudi i traktorom krenuo da ga istraži. Ubrzo je mala ekspedicija iščezla iza Mjesečeva horizonta, tako da smo izgubili radio vezu s njom. Ali to nas nije zabrinjavalo, jer ako bi zapali u teškoće, Paynter je mogao radiom pozvati Zemlju, koja bi nam prenijela njegove poruke.
Paynter i njegovi ljudi bili su odsutni punih 48 sati, što je gotovo

vremenski maksimum za neprekidan rad na Mjesecu, čak i ako uzimate tablete protiv sna i umora. U početku, ništa se naročito nije događalo i sve je išlo po planu. Stigli su do kratera, razapeli svoj iglu, izvadili zalihe i pripremili instrumente. Onda su stavili u pogon bušilicu, koja im je trebala izvući uzorke iz dubljih slojeva Mjesečeve unutrašnjosti. Dok je čekao da ga bušilica opskrbi prvim uzorcima, Paynter je načinio svoje drugo veliko otkriće. Do prvog je došao nekih deset sati ranije, ali toga tada još ni sam nije bio svjestan.

Na rubu kratera ležali su veliki komadi stijena, koje je silovita vulkanska erupcija još prije trista milijuna godina izbacila iz utrobe Mjeseca na površinu. Tu su se nalazili, razmišljao je Paynter, bolji uzorci od svih onih koje je na svjetlost dana mogla iznijeti njegova mala bušilica. Na nesreću, ti divovski uzorci nisu bili pedantno poredani jedni pored drugih, nego raštrkani svuda okolo u neredu, onako kako ih je silovita vulkanska erupcija izbacila na površinu. Paynter se polako uspentrao prema jednoj gomili velikih stijena i počeo čekićem kuckati po manjim komadima. Onda, odjednom, ostala tri čovjeka začuše njegov uzvik i ugledaše ga kako trči prema njima u velikim skokovima. U ruci je držao nešto što je nalikovalo na komad neobrađena stakla. Prošlo je izvjesno vrijeme prije no što je uspio objasniti razlog svog uzbuđenja, a otprilike još toliko vremena prije no što su se članovi ekspedicije vratili svom pravom poslu, zbog koga su i došli ovamo.

... Vandenburg je promatrao četiri čovjeka dok su se približavali brodu. Nisu se doimali nimalo umorno, što je bile prilično čudno s obzirom na to da su proveli dva dana na nogama bez imalo sna. Štoviše, pokreti su im bili laki i živahni; čak ni nezgrapna svemirska odijela nisu mogla to prikriti. Odmah je svima bilo jasno da je ekspedicija postigla pun uspjeh. Točnije govoreći, Paynter je imao dva razloga da prima čestitke. Poruka koja je upravo stigla sa Zemlje zvučala je, do duše, prilično zagonetno, ali iz nje se ipak moglo razabrati da je potvrdila konačan uspjeh Paynterovih eksperimenata na Zemlji, ma kakve vrste oni bili.

Komandant Vandenburg je za trenutak potpuno zaboravio na poruku kad je vidio što Paynter drži u ruci. Znao je dobro kako izgleda sirovi dijamant, a ovaj ovdje bio je drugi po veličini kojeg je ljudsko oko

ikada vidjelo. Samo je čuveni »Kulinan«, sa svojih 3026 karata, malčice nadmašivao ovaj primjerak.
— Mogli smo očekivati takvo nešto — čuo je Payntera kako blebeće sav sretan. — Dijamanti se uvijek nalaze u vulkanskim područjima. Ali ja, iskreno rečeno, nisam računao da ćemo na Mjesecu naći ovakav primjerak.
Vandenburg se sjeti poruke sa Zemlje i bez riječi je pruži geofizičaru. Paynter brzo preleti pogledom preko nje. Onda mu brada polako klonu. Nikada još u svom životu, uvjeravao me je Vandenburg kasnije, nije imao prilike vidjeti nekoga koga bi tako dotukla jedna čestitka. Poruka je glasila:
USPJELI SMO, TEST 541 S MODIFICIRANIM KOMORAMA ZA PRITISAK POTPUN USPJEH. PRAKTIČNO NIKAKVIH GRANICA U POGLEDU VELIČINE. TROŠKOVI BEZNAČAJNI.
— U čemu je stvar? — upita Vandenburg, ugledavši izraz zlovolje na Paynterovu licu. — Ma što ta poruka znači, meni se čini da nije neugodna.
Paynter otvori dvatri puta usta, gutajući zrak kao riba izbačena na suho i zagleda se nemoćno u veliki dijamant koji mu je ispunio gotovo cijeli dlan. Onda ga je bacio uvis i pratio pogledom kako pada polako, kao i sve drugo u uvjetima male Mjesečeve sile teže. Najzad je uspio ponovo doći do glasa.
— U svom laboratoriju godinama sam radio na proizvodnji sintetičkih dijamanata — počeo je objašnjavati. — Još bi jučer ovaj komad vrijedio milijun dolara. Danas vrijedi jedva dvjesta. Nisam više siguran da li ću ga uopće ponijeti sa sobom na Zemlju.
Ipak, odnio ga je na Zemlju. Otprilike tri mjeseca gospođa Paynter nosila je oko vrata najljepšu dijamantsku ogrlicu na svijetu. Onda je došlo do serijske proizvodnje umjetnih dijamanata, prema Paynterovu postupku.
Mjesec dana kasnije gospođa Paynter zatražila je rastavu braka i dobila je. Krajnja duševna okrutnost — tako je glasila presuda. Ako pošteno porazmislite, morate i sami priznati da je to bila pravedna presuda.

Bogovska hrana

The Food of the Gods

Moram vas upozoriti, poštovani predsjedajući, da će veći dio mog izlaganja biti u priličnoj mjeri neugodan; ono se odnosi na posebne manifestacije ljudske prirode koje se vrlo rijetko javno razmatraju, a sasvim pouzdano ne pred kongresnim komitetom. Međutim, bojim se da ovoga puta mora da bude učinjen presedan; postoje trenuci kad moramo skinuti veo licemjerja, a ovo je, bez sumnje, jedan od takvih.

Vi i ja vodimo porijeklo iz dugog lanca mesoždera. Vidim po izrazima vaših lica da većina uopće ne zna što znači taj izraz. Ne treba se zbog toga nimalo čuditi: on potječe iz jezika koji se nalazi izvan upotrebe već dvije tisuće godina. Možda je bilo bolje izbjeći ovoj eufemizam i biti drastično otvoren, pa čak i da sam se za tu priliku morao poslužiti riječima koje su nezamislive u civiliziranom društvu kao što je naše. Stoga molim svakog onog tko se nađe na bilo koji način uvrijeđen da mi unaprijed oprosti.

Prije samo nekoliko stoljeća glavna hrana većine ljudi bilo je meso — odnosno tijelo nekih životinja. Nemam namjeru da u vama izazovem osjećaj gađenja; riječ je o sasvim pouzdanim činjenicama, koje možete provjeriti u svakom udžbeniku historije...

Budite spokojni, poštovani predsjedavajući. Razumije se da ću pričekati dok senatoru Irvingu bude bolje. Mi profesionalci ponekad odista smetnemo s uma da laici reagiraju mnogo burnije od nas kada je riječ o ovakvoj temi. Međutim, moram upozoriti komitet da ono najgore tek treba da dođe. Ako bilo tko od prisutnih smatra da neće izdržati do kraja, predlažem mu da odmah krene za senatorom, prije no što ne bude kasno...

Nadam se da sada mogu nastaviti. Sve do modernih vremena, cjelokupna hrana dijelila se u dvije osnovne kategorije. Većina je pripadala biljkama: žitaricama, voću, fitoplanktonima, algama i

ostalim oblicima vegetacije. Nama je danas teško shvatiti kako se mnogo naših predaka bavilo samo zemljoradnjom; čini se potpuno nezamislivim da se hrana nekada dobivala uglavnom iz zemlje i mora, primitivnim i često vrlo napornim tehnikama, ali to je u potpunosti točno.

Druga vrst hrane — ako mi dopustite da se vratim na neugodnu temu svog izlaganja — bilo je meso koje se dobivalo od relativno malog broja životinja. Vi, vjerojatno, poznajete neke od njih: krave, svinje, ovce, kitove. Većina ljudi — žalim što to ističem, ali činjenice su neumoljive — pretpostavljala je meso svakoj drugoj hrani, iako su samo bogati mogli zadovoljavati njime svoje apetite. Za veći dio čovječanstva, meso je bilo rijetka i izuzetna delikatesa; broj vegetarijanaca u svijetu stoga se gotovo uvijek kretao oko devedeset posto svih ljudi.

Ako staloženo i objektivno razmotrimo stvar — a čini mi se da je senator Irving sada to može učiniti — uvidjet ćemo da je osnovni razlog što je meso bilo rijetko i skupo vrlo složen proces njegove proizvodnje, koje je cijena bila izuzetno visoka. Da bi otežala za jedan kilogram, životinja je morala pojesti najmanje deset kilograma biljne hrane — najčešće one koja se neposredno mogla ponuditi i ljudima. Potpuno nezavisno od svakog estetskog suda, ovakva situacija nije mogla trajati dugo, naročito poslije demografske eksplozije U dvadesetom stoljeću. Svaki čovjek koji bi jeo meso, u isti mah bi osuđivao desetoro, pa čak i više svoje subraće, na gladovanje.

Na sreću svih nas, na scenu su stupili biokemičari, koji su pronašli rješenje; kao što vjerojatno svi znate, odgovor se nalazio u jednom od nebrojenih nusprodukata svemirskih istraživanja. Sva hrana — biljna ili životinjska — sastoji se od svega nekoliko elemenata. Ugljik, vodik, kisik, dušik, nešto sumpora i fosfora — tih pet-šest elemenata, kombiniranih na najrazličitije načine, čine osnovu svakoj vrsti hrane koju je jeo čovjek, odnosno koju će ikada jesti. Suočeni s problemom kolonizacije Mjeseca i planeta, biokemičari iz dvadeset prvog stoljeća otkrili su kako da sintetiziraju bilo koju hranu iz najrasprostranjenijeg sirovinskog materijala — vode, zraka i stijena. Bio je to najveći, a možda i najznačajniji pothvat u historiji nauke. Pa ipak, zbog toga ne bismo morali biti odveć ponosni. Biljni svijet nas

je u tom pogledu pretekao najmanje za milijardu godina.
Kemičari danas znaju sintetizirati svaku zamislivu vrst hrane, bez obzira ima li ona svoj uzor u prirodi ili nema. Gotovo da nije potrebno podsjetiti kako je na putu do tog nivoa bilo grešaka — pa čak i nesreća. Industrijska carstva uzdizala su se i propadala; razvoj od primitivne zemljoradnje i pripitomljavanja životinja do današnjih divovskih automatskih procesa uzgajanja biljaka i dobivanja sintetične hrane nije bio nimalo lak. Pa ipak, ostvarili smo taj napredak i on je izmijenio i nas same. Avet gladi zauvijek je prognana iz našeg svijeta, a obilje i raznovrsnost hrane kojom se hranimo nisu postojali ni u jednom ranijem razdoblju.
Razumije se, uz to je išla još i moralna satisfakcija. Više ne ubijamo milijune živih bića, a one stravične ustanove — klaonice — nestale su s lica Zemlje. Nama danas izgleda potpuno nevjerojatno da su naši preci, ma kako okrutni inače bili, mogli činiti takve strahote.
Pa ipak — s prošlošću se ne može tek tako raskrstiti. Kao što sam već istakao, mi smo još mesožderi; naš današnji apetit i gurmanske sklonosti nimalo se ne razlikuju od onih koji su postojali među našim precima prije milijun godina. Sviđalo se to nama ili ne, samo prije nekoliko decenija naši djedovi su se gostili govedinom, ovčetinom i svinjetinom — kad god im se ukazala prilika za to. Najtragičnije u cijeloj stvari jest što mi to isto radimo i danas.
Možda je bolje da se senator Irving ne vraća u kongresnu salu do kraja mog predavanja. Bojim se da neću moći više da budem delikatan. Kad sam rekao da i mi to isto radimo, imao sam na umu, naravno, da veliki dio sintetične hrane koju jedemo danas ima istu formulu kao i stari prirodni proizvodi; između nekih postoji čak tako visok stupanj sličnosti da ni kemijski ni bilo koji drugi test ne može otkriti razliku. Ta je situacija logična i neizbježna. Mi proizvođači jednostavno uzimamo za model najočigledniju presintetičnu hranu i reproduciramo u potpunosti njen kemijski sastav i kvalitetu.
Naravno, uz ovu hranu stvaramo i nova imena koja etimološki ne vode porijeklo iz anatomije ili zoologije, tako da ništa ne podsjeća na minuli primitivni period. Kada danas uđete u restoran nalazite da je većina naziva u jelovniku pronađena tek u dvadeset prvom stoljeću ili uzeta iz francuskog izvornika koji razumije relativno malo ljudi. Ako želite ispitati svoju strpljivost možete načiniti zanimljiv, ali i

vrlo neugodan pokus. Odsjek za klasifikaciju u Kongresnoj knjižnici ima mnogo jelovnika iz čuvenih restorana — a također i s banketa u Bijeloj kući — za posljednjih petsto godina. Njihova sirova, premda detaljna jasnoća, ponekad vam odista onemogućuje dalje čitanje Ne uspijevam zamisliti ništa što bi uočljivije od ovoga ukazalo na golem jaz između nas i naših predaka od prije samo nekoliko generacija.
Da, poštovani predsjedavajući, prelazim na stvar; sve je ovo još podnošljivo, iako zvuči vrlo neugodno. Nemam namjeru da vam pokvarim tek; sve što želim jest da što podnošljivije izložim optužbu protiv svojih konkurenata, triplanentne korporacije za hranu. Ako ne budete shvatili svu težinu slučaja, ovo vam može izgledati kao frivolno jadikovanje, zbog prilično velikih gubitaka koje je imala moja firma od kada se Ambrozija plus pojavila na tržištu.
Nove vrste hrane izmišljaju se svakog tjedna. Danas je već teško pratiti taj razvoj. Jela se pojavljuju i nastaju kao artikli ženske mode i samo jedno od tisuću uspijeva zauzeti stalno mjesto na jelovnicima. Vrlo se rijetko događa da neko jelo stekne javnu naklonost preko noći i ja moram priznati da je linija uspona Ambrozije plus bila najveći uspjeh u svekolikoj historiji proizvodnje hrane. Vama je poznato današnje stanje: s tržišta je nestalo sve drugo osim Ambrozije plus.
Naravno, mi smo bili prisiljeni prihvatiti izazov. Biokemičari iz moje organizacije podjednako su dobri kao i bilo koji drugi u Sunčevu sistemu i oni su se spremno bacili na proizvodnju Ambrozije plus. Neću odati nikakvu poslovnu tajnu ako vam budem rekao da mi znamo formule za praktično sve vrste hrane, prirodne ili sintetične, koju je čovječanstvo ikada jelo — od vrlo egzotičnih, za koje vjerojatno nikada niste čuli, kao što su na primjer pirjani karanfili, pa skakavci u medu, paunov jezik u sosu, venerijanski mnogonošci... Naša velika biblioteka opremljena je najraznovrsnijim knjigama o hrani i kulinarstvu i mi upravo na njoj temeljimo sve poslovne poteze, kao što to uostalom čine i druge firme. Iz te riznice iskustva možemo odabirati i miješati uzorke na najrazličitije načine; i naravno, raspolažemo i mogućnostima da bez većih teškoća plagiramo svaki proizvod koji su naši konkurenti izbacili na tržište. Međutim, Ambrozija plus uzela nam je prilično vremena. Na temelju njene proteinske formule sasvim smo lako ustanovili da je u pitanju

prilično opći tip mesa — ali nam ipak nije pošlo za rukom da ga točno reproduciramo. Bilo je to prvi put da kemičari nisu uspjeli. Nijedan od njih nije umio točno reći šta toj hrani daje onaj izuzetni okus — koji, kao što svi znamo, čini da sva ostala jela izgledaju bljutava u usporedbi s njom. Postojala je jedna mogućnost... ali još nije došao trenutak za to.

Ukratko, poštovani predsjedavajući, predsjednik Triplanetarne ishrane pojavit će se uskoro pred vama — premda, kako mi se čini, prilično nerado. On će vam objasniti da je Ambrozija plus sintetizirana iz zraka, vode, vapnenca, sumpora, fosfora i ostalog. To će biti savršeno točno, ali će ujedno predstavljati i najbeznačajniji dio priče. Danas smo otkrili njenu pravu tajnu — koja je, kao gotovo sve tajne, vrlo jednostavna kad se jednom utvrdi.

Moram iskreno čestitati svojim konkurentima. Oni su bar napravili praktički neograničene količine onoga što je po prirodi stvari, idealna hrana za čovječanstvo. Sve dosad, zalihe te hrane bile su vrlo male, tako da je bila na visokoj cijeni kod malog broja gurmana koji su je uspijevali nabaviti. Bez izuzetka, svi su se oni zakleli da se ništa drugo ne može usporediti s njom...

Da, Triplanetni kemičari obavili su sjajno svoj posao. Na vama je sada da riješite moralni i filozofski aspekt problema. Kada sam počeo izlaganje, opredijelio sam se za arhaični termin »mesožderi«. Došao je najzad trenutak da upotrijebim pravu riječ. Da ne bi izazvala veliki šok, reći ću vam je sasvim polako, slovo po slovo: LJ-U-D-O-Ž-D-E-R-I

Zvonimir Furtinger: Plemenito porijeklo

— Stigli smo!
Pogledao sam kalendar. Jest, 1647, 27. ožujka. U glavi sam još jednom proračunao sve što je trebalo. Da, ako nisam proračune temeljio na pogrešnim podacima, moralo bi biti točno.
Navirio sam se kroz okance. Predio mi se učinio potpuno nepoznat i zakleo bih se pred svakim sudom da ovdje nikada nisam bio. A ipak, bio je to moj kraj gdje sam odrastao, moj rodni Beckton u lijepom, urednom, (doduše) predgrađu Londona, ali nipošto u nekoj pustoši ili kolekciji smrdljivih močvara. Stajali smo na vrhu humka i ne bih ni za živu glavu mo gao pretpostaviti da je to sredina prostranog dvorišta i da je na mjestu onog bodljikavog grmlja garaža. U daljini sam vidio nekoliko kuća iz kojih se dizao dim. Prema njima vijugao se potočić koji ni po čemu nije nalikovao na Ulicu King George.
No svako je zlo i za neko dobro. Budući da smo ipak bili daleko od naseljenog mjesta, naš dolazak nije izazvao pažnju, što nam je svakako dobrodošlo.
Napustio sam vremeplov. Nigdje nikoga, ali mi je bilo jasno da do Londona neću stići neopažen. No dotad ću se već nekako prilagoditi okolini. Prevalili smo više od tri stoljeća da bismo stigli u 1647. godinu, i ljudi su i u to vrijeme hodali odjeveni. Dakako, nismo ponijeli i cijelu kostimeriju, ali nekako ćemo i tome doskočiti.
Šetao sam, dakle, pun dobre nade ispred našeg vremeplova i razmišljao kojim putem da pođem u London. Svoga druga ostavio sam u napravi, pretpostavljajući da će se jedan čovjek neopaženije probiti do odredišta.
Učinilo mi se da bi najkraći put vodio između dvije močvare, gdje se činio dosta suh, sve do rijeke. A onda ću morati naći ili nekakav čamac ili most da dođem do našeg javnog bilježnika Angusa McGregora. Tako sam, ne žureći se (pred sobom sam imao put od svega šest milja, a vremena je bilo dovoljno) stigao na kraj močvare — ali tu je bio i svršetak puta. Preda mnom rasprostrla se nova

močvara. Sunce je već pripeklo pa sam se sklonio u sjenu drveta što je izraslo baš na pravom mjestu. Začuh iza sebe korake. Kad sam se okre nuo da vidim tko je, oglasio se dubok glas:
— Neka me vrag pojede s kožom i kostima ako to nije naš Ronald!
Jest, Ronald sam bio ja, ali to još nije bio dovoljan razlog da me svaka protuha iz prošlosti zove po imenu. Osim toga, odakle je taj čovo mogao uopće znati za mene?
— Zdravo — promrmljao sam nimalo oduševljen. Starkelja koji me je oslovio doimao se dosta jadno u svojim dronjcima, no ja sam ovdje bio stranac, pa sam morao sa svakim biti ljubazan. Osim toga, htio sam saznati kako to da stari mene poznaje a ja njega ne.
— Shvaćam, nisi dobre volje. Posljednji put ništa ti nije polazilo za rukom... pa onda ono s Dolly. Ne pravi se neznalicom. Znaš kako je to u nas na selu. Svi znaju sve...
Hm, čini mi se da sam — očito u mašti tog čovjeka — učinio cio niz gluposti. Odlučio sam da saznam o sebi što više.
— To mi baš nije drago. Htio bih znati... — Malo sam se zapleo. Što bih, zapravo, htio saznati? Očito: tko je ta Dolly. Ali tada bih se dojmio možda kao posvemašnji blesan koji sve zaboravlja. Nisam ga mogao tek tako zapitati: recite mi, molim vas odakle se mi znamo? Ipak, nešto sam morao upitati, pa sam rečenicu završio ovako: — Kako se, zapravo, zoveš? Znaš, imam toliko poznanika, pa se lako dogodi da pobrkam osobe.
— Shvaćam, to se događa mnogima, pogotovu sada, za tolikih političkih promjena. Ja sam John Silver, načelnik u Becktonu. Valjda se sjećaš kad si mi davao one... čekaj kako se zovu, da, cigarete. Pušili smo ih i ti si tvrdio da je lula odurna. Vidiš, dobro da sam se sjetio. Bi li mi mogao dati sada jednu? Navy Cut. Vidiš, nisam zaboravio ni kako se zovu.
Johna Silvera zacijelo nisam nikada vidio u životu, a on tvrdi i da sam ga častio cigaretama. I zna im i ime! Izvukao sam iz džepa kutiju i ponudio ga. Bespomoćno se nasmiješio.
— Nisam očekivao da će mi biti potrebna vatra, pa sam pošao bez ognjila i kremena. Nego, ti imaš onu svoju nažigaljku, je li... ?
Dakle, još i to! Očekivao sam da će pri susretu s ljudima iz sedamnaestog stoljeća baš oni biti u čudu, a sada vidim da je obratno. Čovjek je s očitom nasladom odbijao dimove. Odlučio sam se da

skrenem razgovor na kolotečinu koja bi mi mogla koristiti.
— Johne, bi li mi mogao kazati, kako ću najlakše doći do Londona?
— Zar si zaboravio? A lijepo sam ti pokazao put. Moraš se vratiti do kraja ove močvare i onda poći uz njen istočni rub. Dovest će te ravno do mosta. Možda opet tražiš onog bilježnika McGregora? Da ne kaniš sve opozvati? Ne bi bilo lijepo
To je da poludiš! Ovaj zna čak i za McGregora. Bit će najbolje da i ne pokušavam otkriti u čemu je stvar jer to bi ionako bilo uzaludno.
Zahvalio sam Johnu Silveru na ljubaznosti i otputio se dugim koracima natrag, da bih onda uz istočni rub močvare stigao do mosta. Ugledao sam kuće s lijeve strane. Prema meni je bila okrenuta ograda a iza nje je bilo dvorište sa svinjama, kokošima, mačkama i jednim janjetom. Provukao sam se kroz ogradu i pošao prema najvećoj zgradi gdje — pretpostavljao sam — živi gospodar. No nisam načinio ni deset koraka, a cijelo se dvorište uzjogunilo. Kokoši su počele trčati i uzbuđeno kvocati, janje se zablejilo u mene, a svinje potrčale nekamo nadesno, za neku omanju zgradu. U isti tren osjetio sam snažan udarac u donji deo leđa; malo zatim ispružio sam se na tlo koliko sam dug i širok. Preko mene je nešto pretrčalo, a kad sam podigao glavu, vidio sam mu samo još stražnju stranu: bio je to jarac koji je zamicao za staju.
Počeo sam se pridizati, a onda me ospe bujica neugodnih riječi:
— Bijedniče, još mi se usuđuješ doći pred oči! Upropastiš djevojku i nikome ništa, je li? Neće to tako jednostavno proći! Još ima pravde u Engleskoj!
— Lijepa gospo — počeo sam petljati — ne znam da li sam ikada imao čast da vas upoznam...
Čini mi se da nisam bio pogodio pravu intonaciju, jer je moje riječi presjekla zvonka ćuška. Žena mi dobaci pogled pun mržnje, no odjednom promijeni izražaj lica. Pogleda me kao što gledaju rođaci ujaka na smrtnoj postelji i prošapće zabrinuto:
— Ronalde, bježi, koliko te noge nose! Braća i otac već pune puške.
— Hvala, lijepa gospo — doviknuo sam i pojurio prema ogradi. Dok sam se provlačio kroz letve, grune prva puška. Nisu me pogodili. Prasnulo je još nekoliko hitaca, ali ja sam se već izgubio u grmlju. Paljba i onako nije bila žestoka; u duhu sam gledao oca i tri sina kako bjesomučno nasipavaju barut u cijevi i zatim guraju olovne

kugle u otvor puške i sve to sabijaju željeznom šipkom.
Trčao sam iz sve snage petnaestak minuta. Onda sam naletio na drugo imanje. Tu me nije dočekao ni jarac ni neka razočarana djevojka — nego gazda koji se nije začudio što me vi di, već zato što me opet vidi.
— Da, John Silver mi je rekao da ste opet ovdje. Očito vam i ovaj put treba konj jer idete u London. — Pogledao sam ga zabezeknuto i potvrdio njegove riječi. — Dakle, uvjeti kao i onda. Konja ćete vratiti do večeri i platit ćete jedan šiling... To je bio poslovni dio razgovora. A sada nešto privatno. Htio bih vas upozoriti da sam sada cijenjeni član independentske općine. Tek da ne biste došli u napast da pokrenete protiv mene nekakav postupak.
— Na takvo nešto nisam ni u snu pomišljao.
Uzalud sam naprezao mozak da pogodim zbog čega bi trebalo pokrenuti sudski postupak protiv tog čovjeka, koji mi očito nije nikada ništa skrivio. Iz razmišljanja me prenuo glas.
— To je vrlo mudro od vas. Što je bilo, bilo je. Ni ja neću praviti pitanje zbog moje kuhinjske peći i uništenog pokućstva. Da vidite kako vas se nimalo ne bojim, neću vam ni konja ustupiti besplatno, već ćete lijepo platiti kao i prvi put. Šiling na dan. Jasno? — Pritom čovjek pruži ruku kretnjom konjskog trgovca koji je načinio dobar posao. I promrmlja: — Ako vam bilo što treba, izvolite se obratiti na svoga starog Sidneya Horna... A sad pođimo k meni da vam predam konja. Dakako, plaća se unaprijed.
Pristao sam, ali nisam imao pojma odakle ću smoći šiling. Zbog valutne reforme, od sitnog novca ostali su nam samo pe niji. Pomislio sam i na to da se naš novac, iako također kovani, mora prilično razlikovati od novca iz 17. stoljeća, pa sam, za svaku sigurnost ponio i nekoliko zlatnih kruna — a zlato je zlato, bez obzira na to kako je kovano. Samo, da mi je znati, odakle mu ono: uvjeti kao i onda. Da neće još ustvrditi da sam već jahao njegova konja?
Ipak, zahvaljujući konju i dobrim uputama doskora sam se našao na mostu što vodi preko Temze. Gradska vrata prošao sam bez teškoća, iako se, moram priznati, nisam osjećao sigurnim u blizini službenih osoba. Vlast je ipak vlast, pa bila ona stara i tri stoljeća.
U Londonu me zaprepastio smrad na ulicama. Uostalom, bilo je

pravo čudo da je bilo i tako kako je bilo, jer sam vidio kako domaćice istresaju noćne posude kroz prozore izravno na ulicu. Prolaznik je još morao biti sretan ako nije dobio po glavi nešto od toga. Začudo, čovjek s helebardom, koji je očito bio policajac, hladnokrvno je sve to promatrao.
Uočio sam da su svi ljudi na ulici bili odjeveni u prnje i doimali su se kao prosjaci, a kad sam ugledao djevojku u urednoj odjeći, bio sam uvjeren da je plemkinja. Kasnije sam saznao da je prostitutka.
Najzad sam stigao na Richmond Street. Moram odmah reći: kako se koja ulica zove saznao sam samo propitkujući se. O kućnim brojevima nije bilo ni govora, no svaka je kuća imala svoje ime, što se održalo i do današnjeg dana. S tim je imenom opet povezana ova priča:
Kuća se zove, na primjer, Gordon House. Da se ne bi možda netko ponadao da joj se Gordon zvao vlasnik. Daleko od toga! Gordon je, u najboljem slučaju, bio skitnica kojeg su našli smrznutog na livadi gdje će kuća tek biti sagrađena; u povoljnijem slučaju tako se možda zvao vlasnik te livade ili možda graditelj kuće, ali je ipak najvjerojatnije da je Gordon ime radnika koji je pao s krova kad se slavila gliha.
Na žalost, nisam imao pojma kako se zove kuća toga liječnika. Znao sam samo da stanuje u Richmond Streetu, da je živio u drugoj polovici 17. stoljeća te da je kod njega dokaz o našem plemstvu. Upitao sam prvog prolaznika da li zna za nekog McGregora, notara. Začudo, čovjek me je odmah odveo tri kuće dalje i pokazao mi širok ulaz.
— Tu je — rekao je i odmaglio.
Bila je to prizemnica sagrađena od balvana, sa slamnatim krovom, prilično stara, jedino joj je dimnjak bio nov. Nadao sam se da ću lako naći bilježnika McGregora i njegov ured.
Kad sam ušao u vežu, opazio sam da je ulična zgrada tek dio mnogo veće cjeline. U dvorištu je, uz neizbježne prasce i kokoši, bila i jedna kočija, a i posve nova zgrda, očito mnogo udobnija od ulične. Lijevo i desno od nje nalazile su se gospodarske zgrade; shvatio sam da vlasnik ne živi samo od svog bilježničkog posla.
Čim sam ušao u dvorište, dojurio je neki čovječuljak s krvavom sjekirom u ruci. Ustuknuo sam na trenutak, no čovječuljak reče da

nema razloga za strah jer je on mesar i ne bi nikada ništa učinio njegovu lordstvu. Okrenuo sam se da vidim kome to govori, no čovječuljak prasne u smijeh:
— Da, vaše je lordstvo jednako zbunjeno kao i ranije. Imate li još moj glas u kutiji?
Nisam znao što da mislim. I ovaj me je poznavao, i to kao »vaše lordstvo«. A što je s tim glasom u kutiji? Htio sam sa znati nešto više, pa sam rekao da se toga ne sjećam.
— E, vaše lordstvo, vi ste svjetski čovjek i mnogo putujete, pa se ne čudim da se ne možete sjetiti svake sitnice. Riječ je o Sydu i njegovu magarcu.
— Magarcu?
Čovječuljak otpjeva jednostavnu melodiju s vrlo šaljivim tekstom.
— No, da li se sada sjećate, vaše lordstvo? — upita. — Ta vam se pjesmica toliko svidjela, da ste odlučili da je, kako ste kazali, snimite, i onda ste donijeli onu kutiju koja govori i pjeva.
To što sam sad čuo nije bilo baš bez smisla. Očito je netko vrlo sličan meni čuo nekoć tu pjesmu i snimio je na magnetofon.
— Da, da — rekao sam samo da nešto kažem — tako je to bilo. No učinili biste mi veliku uslugu ako mi kažete gdje je McGregor.
— Kao i uvijek u ovo doba, u svome uredu. Izvolite samo gore.
Kamo sad gore? Jedna je zgrada bila na humku, ali više nalik na staju nego na ured javnog bilježnika. Neodlučno sam zakoračio i škiljio na čovječuljka. Nije pokazivao da sam se uputio u pogrešnom pravcu. Došao sam do veže i upravo uhvatio kvaku, kad sam začuo glas:
— Dobro došli, sir Ronalde! Mogli ste me ipak unaprijed obavijestiti o posjetu.
Glas je dolazio iz visine; glava se pojavila na prozoru prvog kata. Kad sam čovjeka upitao je li on javni bilježnik, zanijemio je i naglo se povukao s prozora. Ja sam ipak pohitao na kat i ušao kroz otvorena vrata. Nisam mogao pogriješiti jer je na vratima pisalo lijepim gotskim slovima: »Kancelarija kraljevskog javnog bilježnika Angusa McGregora«. Riječ »kraljevskog« bila je lagano prekrivena, no to se moglo shvatiti i kao pukotina na podlozi. Bilo je očito da se javni bilježnik osigurao, ako bi netko potegao političko pitanje odakle ono »kraljevski«. Bilo je isto tako očito da se i na toj ploči odražavao trenutak kad kralj gubi vlast i samo je još pitanje dana kad

će Engleska postati republika.
No nisam imao vremena razmišljati o političkoj situaciji, jer je predame izašao čovjek pedesetih godina u vrlo elegantnom i skupom odijelu. Na glavi je imao šešir s velikim krilima, a u ruci štap sa srebrnom jabukom na vrhu. Izgledao je kao da se sprema na šetnju.
— Kakva čast, vaše lordstvo — naklonio se McGregor, jer je to zaista bio on, kako se poslije pokazalo. — Kojoj sretnoj okolnosti mogu zahvaliti vaš posjet?
Već sam nekoliko puta zaključio da se ničemu ne čudim, ali sad sam bio potpuno presenećen. Čovjek, koji nije izgledao nimalo naivan, a obavljao je i važnu javnu funkciju, ne bi bez razloga dijelio komplimente. A ovaj me očito smatrao pravim lordom.
— Trebao bih neke podatke o svojoj porodici. Već nekih trista godina imamo plemstvo, ali dokumenti o tome nestali su prije stotinjak godina. Sad bi se moj stariji brat htio oženiti, ali uvjet je da ima plemstvo. Osim toga, htjeli bismo imati i pravo da uđemo u gornji dom, a to sve...
— Stanite malo — prekine me McGregor. — Vi tvrdite da vam loza potječe iz vremena Vilima Osvajača ili možda Henrika II. Osim toga, nisu mi baš odviše jasni odnosi u vašoj obitelji, ali to je vaša stvar. Ipak, morali bismo znati da li vam je loza s anglosaske ili s francuske strane.
Shvatio sam da baš nisam postupio odviše pametno. Želio sam izaći pred McGregora s otvorenim kartama, ali sam bio brzoplet. Odlučio sam da to popravim.
— Oprostite, nisam se dovoljno jasno izrazio. Nisam mislio na vrijeme prije našeg, mislim ovoga u kome se nalazimo, već baš na ovo vrijeme. Morate uzeti u obzir, da dolazim iz vremena od oko tri i pol stoljeća u budućnosti.
— Kako vaša obitelj? Jesu li svi živi i zdravi?
— Jesu — odgovorio sam ništa ne shvaćajući.
— A nije li možda netko od vaših roditelja ili praroditelja imao neprilika s liječnicima? Recimo da je čuo glasove a niko ga nije vidio?
— To se događa svaki dan svima nama, pogotovu...
— Aha, tu smo, dakle! Možda bi bilo bolje da se obratio liječniku, a da ljude, kao što su kraljevski javni bilježnici, ostavite na miru.

McGregor me je dakle smatrao duševno poremećenim. Trebalo je brzo reagirati, jer ako pozove liječnike, onda sam gotov. Dosta sam čitao, o tome kako se u ono vrijeme postupalo s luđacima.
— Vi živite u vremenima neznanja i primitivizma — počeo sam odlučnim glasom. — Očito niste nikada čuli ni za radio ni za telefon, a obje te sprave omogućuju da se čuju glasovi a da se nikoga ne vidi.
— Dopustit ćete da ste sada malo pretjerali. Neka vaše lordstvo uzme u obzir da nauka još nikada nije bila na tako visokom stupnju kao danas. Planete možemo približiti nadohvat ruke, satovi nam idu točno do tisućinke sekunde na dan, današnjim topovima može se sa dvjesta koraka probušiti zid od tri stope, a iz puške može pucati tri puta u minuti. A vi tvrdite da živimo u neznanju!
Odlučio sam da ga poklopim. Ipak sam dijete 20. stoljeća, pa moram braniti čast svoje generacije.
Izvadio sam kutiju s cigaretama i ponudio McGregora. On jednu stavi u usta, videći da ja činim isto. Rekao sam mu neka to pripali. Dohvatio je ognjilo i gubu i počeo tući. Nakon trećeg udarca guba je zatinjala i on je pripalio cigaretu. Htio je pripaliti i meni, ali ja sam izvukao upaljač i kresnuo vatru. Zatim sam mu predao upaljač.
— Pogledajte tu izradu. Nijedan od vaših majstora ne bi mogao učiniti ni nešto nalik na to.
Bilježnik je bio očito impresioniran mojim upaljačem. Prevrtao ga je na sve strane, štipao, žmikao i kuckao, ali vatru nije dobio.
— Morate uhvatiti ovako i onda lagano pritisnuti ovo malo dugme — protumačio sam mu.
Bilježnik je poslušao moju uputu i u sljedećem trenutku držao je plamen u ruci.
— Priznajem, ovo još nisam vidio i ne mogu ni zamisliti kako radi.
— Niste vi vidjeli još koješta, na primjer ovo. — Izvukao sam iz džepa mali automatski pištolj. McGregor je s očitim zanimanjem posegao za pištoljem, ali ja sam izmakao ruku. — Čekajte, to nije za igru. Imate li kakav teški lonac s debelim stijenkama? Htio bih vam nešto pokazati.
McGregor nestane načas, a onda se vrati noseći teški kotao od lijevanog željeza.
— Je li ovo dobro?
— Izvrsno. Kažite mi da li biste ga mogli probiti zrnom iz muškete?

— Sumnjam — reče McGregor. — To je teško i debelo željezo i tek bi ga top mogao probiti
— Lijepo. Dopuštate li da ovim napravim u tom kotlu malu rupu? — rekao sam pokazujući na pištolj.
Bilježnik je pristao. Postavio sam kotao na otvoreni prozor, a onda stao uz suprotni zid. Polagano sam nanišanio i pritisnuo otponac. Prasak, a zatim kotao padne s prozora u dvorište. Bilježnik je pojurio niz stepenice; kad se vratio s kotlom u ruci, bio je zelen u licu.
— Probušen je... — reče šupljim glasom i sklizne na stolicu. Pošto se malo pribrao nastavi: — Dobro, uzmimo da ste zaista došli iz dvadesetog stoljeća. Kako, to je vaša stvar, ali ako možete napraviti sve to što sam vidio, onda se ne čudim više ničemu... Dakle, vi biste htjeli kopiju neke povelje ili takvog nekog dokumenta. Tu vam ja ne mogu mnogo pomoći, jer je prije nešto više od godinu dana izgorjela stara kuća u kojoj je bio moj ured sa svim spisima. Zato se niste ni mogli snaći, jer sam na starom mjestu sagradio novu kuću. S dimnjakom i staklenim prozorima.
— Sjećate li se, možda, je li uopće postojao neki akt koji bi me mogao zanimati?
— Nešto je bilo, to znam sigurno, ali što ćete, toliki me ljudi posjećuju i traže pomoć, pa nećete zamjeriti što ne držim sve u glavi. Znam samo, da ste vi nešto potpisali, ali da me ubijete ne bih mogao reći što je to bilo. No, kako vi možete putovati kroz vrijeme, pođite za toliko godina unatrag, dok ne nađete vladara, koji vam ie podario plemstvo. Onda ćete lako naći sve što želite.
Ta mi je misao razvedrila lice. Tako je, nije još sve propalo. Vratit ću se u vremeplov, te vidjeti i saznati sve. Ali onda mi sijevne u glavi, da se moram naći ne samo u vremenu već i u mjestu s tim vladarom. Oprostio sam se od McGregora i zamolio ga da ne pripovijeda o meni. On se samo nasmiješio i rekao:
— Zar mislite da mi je mnogo stalo da završim u ludnici?
Još prije zalaza sunca došao sam do imanja da vratim konja. Unatoč tome što me je gazda htio zadržati na večeri, pošao sam odmah do vremeplova. Moj je drug već bio zabrinut. Rekao sam da moramo još dvije godine u prošlost, u doba prije požara. Ne znam da li je shvaćao o čemu govorim. Obojica smo bili toliko umorni, da smo odspavali do jutra, a tek onda se pomakli kroz vrijeme.

Kalendar je pokazivao 1. svibnja 1645.
— Bit će dosta — rekao sam poluglasno i pokrenuo polu gu. U isti je trenutak prestalo teći vrijeme. — Da vidimo jesmo li na istom mjestu — rekao sam pogledajući kroz okno.
— A gdje bismo mogli biti? — mrzovoljno upita moj drug. Jest, pitanje je bilo potpuno na mjestu. Mogu reći, da je okoliš bio kao i ranije, to jest kao i dvije godine poslije.
Zapravo, naš je položaj bio sada nesravnjivo povoljniji nego onda kad smo prvi put došli u taj kraj. Sad smo već upoznavali mnoge ljude, a i put kojim se trebalo kretati. Upoznao sam i glavno lice na tom putu, McGregora, čovjeka koji će mi dati dokaz o našem plemstvu. Sada mu kuća još nije izgorjela, pa sam bez mnogo oklijevanja izašao i krenuo prema farmi, gdje ću unajmiti konja.
Upravo sam došao do mjesta gdje je trebalo skrenuti uz rub močvare, kad začujem glas:
— Tražite li nešto?
Okrenuo sam se. Bio je to, ako me oči nisu varale, onaj načelnik Becktona, kako se ono zvao, aha... John Silver. U ruci je držao lulu, iz koje je izlazio tanak dim.
— Halo, načelnice — pozdravio sam Silvera veselo. — Vidim, još pušite lulu.
— Oprostite, ali ne sjećam se da sam vas ikad upoznao. Opet sam se zaprepastio. Pa čovjeku sam dao cigaretu i pripalio mu, a on mi je pričao o nekim mojim nepodopštinama, odnosno, dao je naslutiti da nešto zna o nekoj Dolly. Odlučio sam da budem oprezan. Nesigurna su vremena: pobuna protiv kralja, Oliver Cromwell sa svojima ratuje za repu bliku, tko zna čega se ovaj boji. Popustio sam.
— Možda sam se prevario, ali u svakom slučaju to je fantastična sličnost.
— S kim, ako smijem znati?
— S načelnikom Johnom Silverom — odgovorio sam lakomisleno.
— Pa to je ono što me zbunjuje. Ja sam uistinu načelnik John Silver.
Eto ti ga na! Napravio sam glupost. Pokušao sam još što sam mogao:
— Oh, pa da, vidio sam vas prošlog Uskrsa pred crkvom. Takvo se lice ne zaboravlja.
Na Silverovu se licu odrazila zbunjenost. Bit će da sam mu napipao slabo mjesto. Zaista, odgovorio je protupitanjem:

— Pred kojom?
— Nisam pitao kako se zove — odgovorio sam nevino.
— Nisam tako ni mislio. Da li je bila katolička ili prezbiterijanska?
Sad je trebalo brzo misliti. Ako ga je zbunilo pitanje, onda je to po svoj prilici bila katolička, jer danas, nakon pobjede revolucije, nije bila nikakva hrabrost posjećivati prezbiterijansku crkvu. Ali u ono vrijeme, kad je vladao kralj katolik koji je progonio sve ostale sljedbe, situacija je bila drukčija. Zato sam hrabro odgovorio:
— Koliko mi se čini, bila je katolička. Gradonačelnikovo lice se snuždi, a onda počne povjerljivim glasom:
— Da, katolička... no to vam je bilo tako. U ono vrijeme prikazivali su se mnogi katolici kao prezbiterijanci, pa su povjerljivi ljudi dobili zadaatk da ustanove tko je tko. Tako ćete najlakše protumačiti moju prisutnost pred katoličkom crkvom.
— Mislio sam da je takvo nešto — odgovorio sam, da mu dam priliku da časno uzmakne. Zatim sam posegnuo za kutijom cigareta i htio pripaliti. I njemu sam ponudio.
— Što je to? — upita ne shvaćajući što da učini s cigaretom.
— Hmmmmm — dobro je to. Ima bolji miris od lule. Kako se to zove?

— Cigareta — odgovorio sam kratko.
Zatim sam prešao na ono što me je najviše zanimalo: kuda vodi put do Londona? Dobio sam neku obavijest, koja mi je pomogla samo djelomično, jer nisam nikako znao gdje je farma ćoravog Blistera, gdje treba okrenuti na sjever, a gdje je polje pokojnog župnika. No ono najvažnije sam ipak dočuo, pa sam krenuo na put.
Upamtio sam da ću doći do dugog plota kroz koji se moram proverati. To je farma Denisa Kinga. Ako prođem kroz dvorište, zaštedjet ću bar pola sata hoda.
I evo, uistinu, domala se preda mnom ukazala ograda s letvama, dovoljno razmaknutim da se mogu provući. Očito je to bila Kingova farma. Počeo sam se provlačiti i upravo kada mi je gornja polovica tijela bila u zračnom prostoru farme, a ostatak još na neutralnom općinskom teritoriju, začuo sam ženski glas:
— Zar niste mogli čekati dok padne mrak?
— Uistinu ne znam zašto bih čekao do mraka, kad mi se žuri.

— Pa po mraku vas nitko ne vidi, a ovako će svi vidjeti da nosite ukradene kokoši.
Oho, to je bilo malo bezobrazno. Odlučio sam da branim svoju čast.
— Vi me očito smatrate kokošarom.
Htio sam još nešto dodati, ali me je djevojka prekinula:
— Pa, sudeći prema vašoj odjeći, ne bih baš rekla da pripadate boljem društvu. Uostalom, ako vam je baš stalo do toga da nešto ukradete, izvolite. Neka nitko ne kaže da su Kingovi škrti i negostoljubivi.
Riječ po riječ i mi smo se sprijateljili. Onda se pojavio neki klipan koji se predstavio kao brat te lijepe djevojke, a malo zatim sjedio sam u gostoljubivoj kući i razgovarao o najnovijim vijestima.
Sve bi mi bilo još nekako shvatljivo, ali ne i ta djevojka koja me je još jučer napala i pljusnula. Sad je bila med i mlijeko.
Dakako, došao je i na mene red da se predstavim. Ja sam onako po običaju, rekao »lord Ronald Aliison od Hawkeswooda«. Ne mogu reći da su moje ime i naslov pobudili neku veću senzaciju.
— Vi ste očito katolik? — upitao me najstariji brat.
— Kako dolazite na tu misao?
— Jer ste bijedni. Čovjek vašeg roda i ugleda morao bi biti odjeven kako se pristoji, a vi ste u tim modrim hlačama i prsluku, sve od jednog komada. Vjerojatno zato da bude jeftinije.
— To se zove kombinezon. — Naglo sam se prekinuo, jer umalo da nisam počeo govoriti o posljednjim desetljećima 20. stoljeća. Nastavio sam opreznije: — To nose ljudi koji rade neki prljav posao, da ne upropaste odjeću.
Sinovi King kao da su se zadovoljili tim odgovorom, a ja sam se dobro osjećao u toj kući, a kada sam pogledao na sat, ustanovio sam da je već prekasno da tog dana posjetim javnog bilježnika. Sutradan se ponovilo isto. Morao sam priznati sam sebi, da sam se opasno zatelebao u Dolly King.
Nakon tri dana plandovanja nisam se ugodno osjećao: svi oko mene rade i uslužuju me, a ja ništa. Zato sam se i ja prihvatio posla. Najprije sam popravio ogradu, a onda napravio crpku za vodu. Našao sam nešto cijevi, a onda načinio klip. Ventile sam riješio pomoću komadića kože i — za nekoliko dana nije više trebalo dizati vodu iz zdenca na čekrku, već se moglo sve to obaviti jednom rukom. Moja

je crpka pobudila zanimanje kod susjeda, pa sam onda morao i njima pomoći da načine nešto takvo.
Da budem iskren, ti dani na Kingovoj farmi bili su mi najljepši u životu i posve sam zaboravio da tu blizu, u Londonu, postoji neki bilježnik Angus McGregor i da je u vreme plovu moj suputnik, sigurno već zabrinut. Nakon četiri dana smogao sam snage da nestanem jedno popodne i da odem do vremeplova. Objasnio sam drugu da moramo još čekati, a da ne bi bilo loše ni to da se vrati kući i da dođe po mene za mjesec dana. Bez mnogo nagovaranja, ušao je u spravu i netragom nestao.
Požurio sam do Kingove farme. Već sam pomišljao da se uopće ne vratim u svoje vrijeme, ali onda sam sebi dočarao nesigurnost vremena u kojem živim. U zemlji je bjesnio građanski rat, a znao sam kako će svršiti, jer sam ipak toliko poznavao povijest. Ali, da li će tu pasti i moja glava, o tome nisam, dakako, imao pojma.
Vrijeme je prolazilo, a ja sam sve manje mogao zamisliti da odem i da više ne vidim Dolly. Onda jednog dana djevojka dođe k meni, osvrne se da vidi da li nas ko čuje i prošapće:
— Kada ćemo se vjenčati?

— Vjenčati? — zaprepastiti se.
— Da... jer valjda ne želiš da ti potomak bude bez oca.
Dakle, tako. Dijete je na putu! Samo mi je još to tre balo... Sjetio sam se da još nisam posjetio bilježnika. Odlučio sam da to učinim što prije, i to zbog dva razloga. Prvo, da nađem dokumente o našem plemstvu, a drugo...
Dolly i ja pojavili smo se kod Angusa McGregora. Poslije upoznavanja upitao sam bilježnika ima li neke papire obitelji Allison.
— Ne, da bih znao — odgovorio je bilježnik, praveći se kao da me prvi put vidi. — Mi svakih dvadeset godina bacamo stare spise, osim onih najvažnijih. Možda sam nešto i imao, ali ne bih rekao, jer bih se ipak sjetio.
Dakle, opet ništa. Postalo je već očito da ću morati otići k svome djedu, da vidim kakve je on to dokumente imao. No sad sam se obratio bilježniku u vezi s onom drugom stvari:
— Ima još nešto, što bih htio regulirati. Ova djevojka, Dolly King, očekuje moje dijete. Oprostite što govorim bez uvoda, ali stvar je

takva: ne znam što se može sa mnom dogoditi do djetetova rođenja, pa bih htio na svaki način osigurati zakoniti status. Što se tu može učiniti?
Bilježnik se odlično svladavao i nije pokazivao iznena đenje. Malo je razmišljao, a onda rekao:
— Najjednostavnije bi bilo da se što prije vjenčate s Dolly King.
To je bilo ono što bi mi bilo najmilije, ali za 18 dana se vraća moj drug s vremeplovom, a onda...
— I ja mislim da bi to bilo najzgodnije — rekao sam — ali to u ovom trenutku nije moguće iz raznih razloga, a između ostalog i stoga što roditelji Dolly King nemaju pojma o svemu tome. Spreman sam potpisati bilo kakvu izjavu, a ako bi se sve to moglo urediti u roku od osamnaest dana...
Bilježnik me prekine pokretom ruke:
— Ne ulazim u vaše razloge, ali mogli bismo i ovako. Vi ćete potpisati izjavu da je dijete koje se očekuje vaše i da mu unaprijed priznajete sva prava što proistječu iz tog odnosa. Mislim, da biste takvim dokumentom osigurali budućnost svoga djeteta.
Dolly je tek sada došla do riječi. Bila je prilično razočarana jer je očekivala svadbu. Objasnio sam joj da se može još svašta dogoditi jer živimo u nemirnim vremenima i da je bolje da dijete zasad osiguramo takvim dokumentom. Dok sam se objašnjavao s Dolly, bilježnik mi je već sastavio izjavu koju sam morao samo potpisati. Dakle ja (stajalo je moje potpuno ime i još »lord Allison od Hawkeswooda«) priznajem da će dijete, koje rodi Dolly King, biti moje, pod uvjetom da se rodi najkasnije do 1. prosinca ove godine.
— To je radi vaše sigurnosti — protumači mi McGregor. — Vaše se dijete ni u kom slučaju ne može roditi poslije tog datuma.
Dolly ga presiječe oštrim pogledom i vjerojatno bi rekla koju gorku da nisam nastavio čitati izjavu. U njoj je bila i klauzula da će djetetu pripasti, za moga života, pola imovine, a poslije moje smrti ostatak, kao i plemićski naslov.
Nisam imao prigovora, pa sam potpisao. Kad smo izašli, Dolly me uhvati za ruku i prosikće:
— Sada si očito zadovoljan. Riješio si me se na fini način.
— Što ti pada na pamet, dušo? — protestirao sam. Sama znaš da se ne možemo odmah uzeti, a ako mi se nešto dogodi... Zato je najbolje

to što smo načinili.
To ju je donekle umirilo, a ja sam već pomišljao kako ću se ukrcati u vremeplov i pojuriti do djeda, da konačno riješim pitanje plemstva. To baš nije bilo plemenito od mene, ali sam svoju savjest umirivao odlukom, da ću prije ili kasnije doći po Dolly, pa makar je morao povesti u svoje vrijeme.
Poslije večere sjeo sam iza kuće i promatrao nebo... Prokleti plemićski naslov! Zar moja obitelj ne bi mogla sasvim lijepo živjeti i bez onoga »od Hawkeswooda«? I baš su mene našli da za njih vadim kestenje iz vatre... Odjednom mi se učinilo da je nešto šušnulo u sjeniku. Nije mogao biti miš, nego neka veća životinja. Ustao sam i pošao lagano prema vratima sjenika. U tom trenutku osjetio sam kako me je nešto stislo za vrat, a moj se krik pretvorio u tihi hropac. Unatoč tami, šareni kolobari zaigrali su mi pred očima. Osjetio sam kako me nešto vuče, a zatim žamor.
Otvorio sam oči, vjerojatno nakon lagane nesvjestice, jer se ne sjećam da sam bio polegnut na sijeno i da mi je neka ljudina sjela na prsa. Osjetio sam i nešto šiljasto pod vratom.
— Ako samo pisneš razrezat ću ti grkljan — čuo sam blago upozorenje.

Dakako, nije mi bilo ni na kraj pameti da pisnem, jer mi je grlo bilo čvrsto stisnuto nečijom šakom. Najgore je bilo to što nisam baš ništa vidio. Malopomalo počelo mi je svanji vati. Glava mi je bila umotana u krpu.
— Da ga vidimo — rekne neki glas i doda: — I da mu sudimo!
Još su me jednom upozorili da ću, učinim li sumnjivu kretnju, biti zaklan kao pile. Onda su mi strgnuli krpu s glave i buljio sam u svjetlo upereno u mene. Po smradu što se širio, zaključio sam da je to bila uljena svjetiljka.
— Zašto da ubijemo čovjeka, koji nam nije ništa skrivio? — upita netko i, govoreći to priđe i nagne mi se nad prsa. Sad sam ga, bolje osvijetljenog, prepoznao. Bio je to čovjek koji mi je posudio konja. Poznavao sam ga kao solidnog gazdu, a sad se on eto udružio s mojim ubojicama.
— Sidney Horn — pobjegne mi poluglasno s usana. Bile su to prve suvisle riječi koje sam progovorio u novom društvu.

— Da, vaše lordstvo, to sam ja — reče čovjek nagnuvši se nad mene.
— Ako obećate, da nećete nikoga upozoriti na našu prisutnost, možemo s vama blaže postupati.
— Nisam ni najmanje zainteresiran za vaše zadjevice, a da bih se u njih uplitao — rekao sam vrlo iskreno. — Dobro, dajem vam riječ da nikome neću kazati da sam vas ovdje vidio. Ali, ako biste mi objasnili sve to, bilo bi mi vrlo drago.
Čovjek, koji mi je klečao na prsima upitno pogleda Horna, a ovaj kimne glavom. Čovjek sjaše s mene i sada sam već mogao disati.
— Objasnit ću vam vaš položaj — započne Horn, koji je ovdje očito bio nekakav vođa. — Ponajprije, da znate: mi nismo razbojnici, već časni ljudi koji se bore za svoje živote. No, možda to ne znate, prije četrnaest dana Cromwell je pobijedio kralja kod Nasebija, i sada su njegovi puritanci digli glave po cijeloj Engleskoj pa i u Londonu. Mi, koji ispovijedamo kraljevu vjeru, saad smo u smrtnoj opasnosti. I to ne sami mi anglikanci, već i katolici i prezbiterijanci, jednom riječi svi koji nisu independenti. Zato smo ovdje sakrili nekoliko ugrožene braće, koji su jedva iznijeli živu glavu iz Richmonda. Dakako, ako se to dozna, onda smo svi gotovi.
Iako su odnosi bili komplicirani, ipak sam ih shvatio. Našao sam se usred građanskog rata koji su vodili republikanci protiv kralja Karla I, koji je i glavar crkve. Cromwell, jedan od glavnih kraljevih protivnika, shvatio je da vojska neće biti jaka ako nema zajedničke ideale, za koje se isplati žrtvovati i život. Cromwell je izabrao independente, dakle sljedbu koja niječe bilo kakav autoritet, pa i kraljev; on je uspio toliko razbuditi fanatizam, da su njegovi jahači postali pojam strave i užasa među kraljevim četama. Sada, poslije nekoliko poraza kraljev je ugled opao i svi su se htjeli prikazati dobrim republikancima, a to je bilo najlakše ostvariti na taj način da se udari po svom dojučerašnjem prijatelju i istomišljeniku. Ti ljudi, koji su tražili sklonište na Kingovoj farmi, očito su zakasnili promijeniti uvjerenje na vrijeme.
Moj je položaj bio ipak problematičan. Svi su znali da sam prezbiterijanac, dakle član sljedbe koju nova vlast progoni, ali sam bio, tako reći, i član porodice King, a oni su bili skloni republici. Mogu li onda računati na moju šutnju? To]e bilo osnovno pitanje. Jer ako bih progovorio, ne bi se našli u opasnosti oni koji su pobjegli

iz Richmonda već i Sidney Horn koji ih je prihvatio. A bilo je patriotsko djelo zapaliti kuću nekom anglikancu, katoliku ili prezbiterijancu, i to tako da po mogućnosti on i sam izgori u njoj. Počeli su pregovori i dogovori. Najzad mi nije ništa pomoglo, morao sam pristati na pogodbu: ja ću se preseliti u kuću Toma Tyrella, Hornova susjeda i Istomišljenika, gdje ću biti, praktički, zatvorenik iako ću se moći kretati po posjedu dok nema nikoga stranog. Tako ću biti napol zatvoren oko mjesec dana. Za to vrijeme ima nade, da bjegunci iz Richmonda odu dalje, pa će onda sve biti u redu. Poslije mogu pripovijedati koliko hoću i kome hoću, no dokazati ionako neću moći ništa.
Tako smo krenuli na imanje Toma Tyrella. Bjegunci su ostali u sjeniku Kingovih računajući, sasvim ispravno, da ih neće nitko tražiti kod republikanaca.
I što da dalje kažem? Kod Tyrella sam uživao gostoprimstvo ledenog karaktera. Dobio sam sve što sam zaželio, ali o slobodnom kretanju nije bilo ni govora. Zamolio sam, da barem jave Dolly da sam živ i zdrav, ali od toga dakako nije bilo ništa. Konspiracija je bila savršena. Vidio sam da mi je jedina šansa da dočekam svoj vremeeplov i da pobjegnem iz tog nemilog vremena.
Nestrpljivo sam brojio dane. Već je za dva dana morao stići moj vremeplov; znao sam da je moj drug točan.

Plan mi je bio jednostavan: podvečer ću se iskrasti kroz prozor. Tobby me zasigurno neće odati... da, oprostite, umalo da nisam predstavio tog Tobbyja: to je veliki lovački pas koji se slobodno šetao u dvorištu. Ja sam ga podmitio dobrim dijelom mesa iz svojih objeda. Zatim se moram osloboditi stražara. Uvijek sam uza se nosio mali pištolj kalibra četvrt palca. Pretresli su me, ali su mi ga ostavili, očito ne znajući čemu služi; zato su mi oduzeli džepni nožić koji je, prema njihovu mišljenju, nadasve opasno oružje.
Čim se oslobodim stražara, potrčat ću prema humku, gdje će me čekati vremeplov. Ostalo će ići lako: ubacio bih se u stroj, pokrenuo ručice i nestao... No, trebalo je najprije dočekati taj nesretni dan kad će stići vremeplov.
Ne treba posebno isticati kako mi je nervoza rasla u obratnom srazmjeru s brojem dana koliko sam još morao čekati. Nisam imao

teka, pa sam jeo na silu, a da ne bih pobudio sumnju, ostatke sam velikodušno davao Tobbyju. Kad me je dijelilo još samo 24 sata od bijega, počele su mi glavom prolaziti sumanute misli: Kako bi bilo, da se još oprostim od svoje Dolly? Bi li bilo pametno da ostavim nekakvo pismo, kojim bih objasnio svoje postupke?
Dakako, ni jedno ni drugo nije imalo mnogo smisla, pa sam se zadržao na trećoj zamisli: da zapalim kuću. Nastala bi panika, pa bih imao bolju priliku da nestanem...
U kutu moje sobe bio je na stropu otvor kroz koji se moglo popeti na tavan, uz pretpostavku da se uz otvor mogu prisloniti ljestve. Međutim, ljestava nije bilo i zbog toga sam morao improvizirati. Najprije sam dobro zabravio vrata, onda sam pod otvor postavio stol. Na stol sam postavio tri stolice, a na njih četvrtu. Uspeo sam se do otvora i gurnuo poklopac. Divno, nije bio zakračunan. Uzverao sam se na tavan. Najzad sam, tapkajući po mraku, natrapao na dimnjak. Već sam htio poći dalje, kada mi odjednom sijevnu genijalna ideja: vratio sam se u svoju sobu i uzeo sa stola nož za rezanje mesa. Taj su nož držali pod okom, no bio je tupa vrha, pa ga nisu smatrali opasnim. Posao nije bio ni najmanje lagan, ali negdje oko pola noći mogao sam već provući šaku kroz otvor. Imao sam što sam htio: diverziju! Trebalo je pro tivnikovu pažnju skrenuti na neko sporedno mjesto, a udarac će uslijediti na sasvim drugoj strani. Još je trebalo učiniti jednu sitnicu: spriječiti da dim odlazi na tavan. Spustio sam se u svoju sobu, uzeo komad kruha i dobro ga sažvakao. Tako sam dobio masu kojom sam sasvim lijepo začepio rupu. Nadao sam se da će izdržati 24 sata, a poslije ću već biti daleko... Umiren, raspremio sam stol i stolice i pošao spavati.
Sutradan, sati su mi se činili dugi kao da su tijesto. Na bijeg sam se mogao osmjeliti tek pošto padne gust mrak, a prije toga sam se morao vladati kao svaki dobri zatvorenik. Izbjegavao sam ljude, bojeći se da će mi s nosa pročitati namjere.
Točno u sedam navečer izmijenio se stražar ispred mog prozora, neki dugajlija s mušketom, koji je tvrdio da je bio podoficir u vojsci vojvode Rupreta. Ušao je k meni u sobu, sve pregledao ne bi li našao nešto sumnjivo i onda se bez riječi povukao.
Oko devet bio je već potpuni mrak, a i stražar je odustao da se stalno šeće ispod moga prozora. Počeo sam tiho u mraku postavljati stol, pa

na njega tri stolice i konačno četvrtu na te tri. Sad se trebalo samo tiho popeti i ne izgubiti ravnotežu. Počeo sam se penjati. Stol je škripio, a stolice cviljele, ali je sve išlo kako treba. Ne vjerujem da se ta buka čula kroz zatvoreni prozor, iako je bio prekriven samo svinjskim mjehurom. Najzad sam bio na tavanu. Otrčao sam laganim korakom do dimnjaka, izvadio čep od kruha i ubacio pet metaka koje sam izvadio iz pištolja. Računao sam da će mi preostala tri dostajati ako dođe do borbe.

Zatim sam najvećom brzinom odjurio do otvora i spustio se na gornju stolicu. Istodobno, začuli su se udarci na vratima i glas dugajlije, koji je vikao da mu otvorim. Načas sam zastao u nedoumici. Da se vratim na tavan, ili da se upustim u pre govore sa stražarom? To bi ipak bio čist gubitak i vremena i streljiva.

Dok sam se tako kolebao, netko je izvana obrađivao vrata kundakom. U panici sam se htio brzo spustiti na tlo, no u taj se tren začu iz kuhinje, a to znači sa čela zgrade, nekoliko hitaca. Odmah zatim začuli su se povici po cijeloj kući i dvorištu, a vrata su se razletjela i u njima se ukazao moj dugajlija. No dogodilo se i još nešto. Moje su stolice izgubile stabilnost zajedno sa mnom, i svi smo se složno strmoglavili. Pri tom sam vidio zabezeknuto lice stražara, koje mi se naglo pri bližavalo. Trenutak zatim udario sam ga nogama u prsa, a jedna moja stolica opalila ga je po glavi.

Kod kuhinje su se skupili ljudi, vičući. Da li su nešto otkrili to ne znam, ali metke nisam potrošio uzalud. Nitko nije pazio na moj dio zgrade, pa sam u nekoliko skokova dospio do ograde i prebacio se preko nje, pri čemu mi je mušketa poslužila kao motka za skakanje. Moj bijeg pratio je samo jedan par očiju, a i taj me je gledao prijateljski. Bile su to Tobbyjeve, oči moga četveronožnog prijatelja. Da je sada zalajao, imao bih na vratu bar pola tuceta ljudi.

Lagano sam potrčao prema humku, gdje je trebalo da me očekuje vrerneplov. Nisam se javio Dolly: napustio sam taj plan, jer je njezina kuća bila upravo suprotno od humka gdje sam morao stići, ako sam htio spasiti vlastitu kožu.

Začuo sam da za mnom trči nekoliko zadihanih ljudi. Zasad nisu bili opasni, jer teško da su me vidjeli, ali bila je mučna sama okolnost da su trčali u istom pravcu. Onda sam opazio da su se ljudi raširili; očito, žele me opkoliti.

Tada mi mozgom prođe strašna misao: što ako su oni otkrili vremeplov i zauzeli ga? No, unatoč tome, uspinjao sam se uz humak i grozničavo pregledavao grmlje. Odjednom zapraskaše puške iza mene. Pokraj ušiju mi je zviždala tanad i nisam se dovoljno mogao načuditi kako se u tom mraku dobro gađalo. Zasvrbjelo me u prstima da im uzvratim paljbu, no prevladao je razum i ja pojurih, što sam brže mogao na vrh humka.
— Ovdje sam, Ronalde — čuo sam glas svog druga iz vremeplova.
— Čini se, da vam je vruće!
Poletio sam prema glasu druga iz vremeplova.
Drug me je prihvatio i odmah uveo u grmlje. Tamo se na jednoj čistini nalazio vremeplov. Uto se opet prolomi nekoliko pucnjeva i nekoliko tanadi prozviždi pokraj nas.
— Pođimo što brže — rekoh drugu i uskočih u spravu.
— Ne tako brzo, bacite tu pucaljku. Vidite da nam ona stvara samo nevolje.
Oduzeo mi je mušketu i sad sam opazio uzrok točnog gađanja mojih neprijatelja u mraku. Puška je bila na fitilj, a taj je bio učvršćen na kokot. Kad bi se puška okinula, fitilj bi se primakao barutnom punjenju i tako izazvao eksploziju. A taj je fitilj gorio — što u uzbuđenju nisam opazio — ali je to mojim progoniteljima služilo kao nišan.
Mušketu smo bacili u grmlje i zatim sjeli u stroj. Nekoliko pokreta polugom i sve je oko nas nestalo u nekom sivom svjetlu.
Drug me je upitao:
— Vozimo li kući ili... ?
— Kući. Moram se posavjetovati sa svojom obitelji, a onda ćemo vidjeti što ćemo i kako ćemo.
On kinine glavom a ja se opustih na stolici.. Počela je reakcija nakon velikih uzbuđenja u toku posljednjih sati; zaspao sam.
* * *
Obiteljsko je vijeće razočarao moj izvještaj. Zar da nam zbog neke trule povelje bude onemogućen pristup u visoko društvo? Padale su oštre primjedbe na račun bilježnika Angusa McGregora, a kad nisam bio prisutan, i na moj račun. Nikakvo čudo: zadatak nisam izvršio. Onda je pala jednoglasna odluka da se moram još potruditi do djeda, punim imenom Bazila Henryja Allisona, lorda od Hawkeswooda.

Zadatak mi je bio da od njega dobijem, na bilo koji način, ili original ili prijepis dokumenta, i to dobro ovjeren. Budući da smo samo znali da je djed izgubio te spise, i to čini se prije ženidbe, tre balo je djeda potražiti kao mladog čovjeka.
Adresa nam je bila poznata. Bila je to naša kuća u Kings streetu, pa sam, da ne pobudim nepotrebnu senzaciju, smjestio vremeplov u podrum. Odande ću se već nekako dovući do djeda, a dalje će biti lako.
Ovaj put sam odlučio da putujem sam. Ionako se nismo morali bojati nekih burnih vremena, a dolazim u posjet svome djedu. Vjerujući da će sve dobro svršiti, oprostio sam se s rođacima i ušao u vremeplov.
Vratio sam se za 75 godina unatrag. Najprije me je okruživala tama. Da, bio sam u podrumu, a pokraj mene bile su, lijevo i desno, poslagane falange buradi. Je li moj djed bio trgovac vinom ili pijanac? To zasad nisam mogao utvrditi.
Izići iz podruma bilo je nemoguće, jer su vrata bila željezna i solidno učvršćena. Da udaram o vrata i zagalamim kako sam unuk njegova lordstva bilo bi ipak besmisleno, pa sam se ogledao za prozorima. Svi su bili zatvoreni, ali iznutra, pa sam prema tome mogao birati kroz koji ću se izvući. Odlučio sam se za onaj do kojeg je bilo najlakše doprijeti.
»Dobro, može i ovako«, pomislio sam pun optimizma. »Ući ću u kuću kao pošteno čeljade.«

Sluga je dugo razmišljao a kada je čuo da želim razgovarati s njegovim lordstvom, upitao je:
— A što ste kazali, kako se zovete?
— Lord Ronald Allison od Hawkeswooda — odgovorio sam posve mirno.
— Vrlo zanimljivo — progunđa sluga i nestane. Opet se pojavi: — Njegovo lordstvo vas moli da uđete.
Proveo me je kroz poznate hodnike i nekoliko soba. Sve je bilo isto kao i u naše vrijeme, samo što je pokućstvo bilo drukčije. I još nešto. Nigdje ni traga električnim žaruljama, svugdje je plin služio za osvjetljavanje.
Najzad smo stigli u dječju sobu, onu koja je sad bila radni kabinet moga djeda. Još prije nego što sam ušao, čuo sam kroz poluotvorena

vrata kako netko govori:
— Takvog, doduše, nema, ali da vidimo što želi taj klipan.
— Da pozovemo policiju, za svaku sigurnost? — zapita ženski glas.
Odgovor nisam dočekao jer sam upravo ušao u sobu. Za stolom je sjedio neki mlađi čovjek, teško da mu je bilo trideset. Pored njega stajala je neka djevojka, otprilike mojih godina. Očito se zbunila kada me je ugledala, a djed, jer je to očito bio onaj za stolom, nasmiješio mi se prijazno, ustane i pođe mi u susret.
— Ako se ne varam — poče on — imam čast da govorim s lordom Ronaldom Allisonom.
— Točno je — odgovorio sam osjetivši malo ironičan prizvuk u glasu svoga djeda — a ja pretpostavljam da preda mnom stoji glavom lord Basil Allison.
— Pretpostavka je točna — suho odgovori djed, a zatim se okrene onoj djevojci: — Mabel, bilo bi zgodno da nas ostaviš nasamu. Ne znam o čemu će govoriti njegovo lordstvo.
Opet je »lordstvo« bilo naročito naglašeno. Bilo je jasno da me djed smatra varalicom.
— Zapravo, nisu to nikakve tajne, o kojima bih htio s vama razgovarati, već bih vas samo molio da li biste mi mogli pokazati neku povelju iz koje se vidi od kojih Allisona potječete. Ja imam u svojoj obitelji mnogo svađa oko toga, pa sam bio tako slobodan, da vas zamolim za pomoć.
Na djedovu licu vidio se dosad izražaj napetosti, a sada čuđenja.
— Ako je samo to, rado vam stojim na usluzi. Samo trenutak, molim...

Poslije tih riječi djed ustane i pođe do zidnog sefa i otvori ga. Izvadi veliku omotnicu i donese je na stol.
— Zanimalo bi me kojoj grani lordova Allisona pripadate — reče. Ja sam do sada mislio da je naša grana jedina u Britaniji.
— To zanima baš i mene — odgovorio sam spremno, dok je djed vadio papire iz omotnice — pa sam se zato i obratio vama ne bih li to razjasnio.
— Dobro — reče djed i pruži mi papir, koji mi se učinio nekako poznat. — Na temelju toga znamo, kad su se prvi put pojavili lordovi Allisoni u povijesti. Međutim, loza mora biti mnogo starija. Izvolite.

U ruci sam držao — jedva da sam vjerovao očima — svoju vlastitu izjavu, koju sam potpisao prije nepunih mjesec dana! U redu, mi očito nismo lordovi, jer se cijelo plemstvo temelji na izjavi nekog Ronalda Allisona, koji je to potpisao u dobroj vjeri da je zaista lord. Prema tome to je nešto slično kao kad netko sebe podiže u zrak vukući se za vlastiti ovratnik. Ali druga činjenica bila je još zanimljivija, da ne kažem upravo katastrofalna. Ponajprije moj djed nije bio samo djed, već i moj praunuk, a da stvar bude još ljepša, ja sam bio svoj vla stiti praunuk. Jer dijete, koje je rodila Dolly bilo je moje, a ujedno i moj prapredak!
Prasnuo sam u grčeviti smijeh. Njegovo lordstvo me je gledalo najprije ništa ne shvaćajući, a onda, videći, da se ne prestajem smijati, lice mu poprimi strog izraz:
— Bih li smio znati, što je tu toliko zabavno i veselo?
— Vrlo rado ću vam sve protumačiti — počeo sam mucati. — U prvom redu, nemojte misliti da ste moj djed. Jest, i to bi moglo biti, ali zapravo sam ja vaš predak.
Djed je počeo žmirkati, kao da se ne može snaći, a onda prosikće:
— Vi ste potpuno ludi. Međutim, s obzirom na to da smo po svoj prilici rođaci, pobrinut ću se da dospijete u prvoklasnu ludnicu.
— Prije nego što ćete me strpati u ludnicu, dopustite da vam dokažem sve što sam tvrdio. Ponajprije, niste li opazili da se jednako zovem, kao i ovaj, koji je potpisao tu izjavu?
— Imena ne znače ništa. Ja se mogu zvati i Cezar, pa jo? uvijek nisam rimski car.
— To je istina, ali da li biste mogli potpisati Cezara pa da bude isti rukopis? A ja to mogu. Evo pogledajte.
Dohvatio sam komad papira sa stola i uzeo pero u ruke. Potpisao sam se točno tako, kao što je bio potpis na dokumentu.
— Ne samo da ste šenuli, već ste i izvrsni falsifikator — nije se djed dao smesti.
— Oprostite, ali vjerujem, da je taj dokument dobro spremljen i da nisam mogao doći do njega da uvježbavam taj potpis.
— To je točno, ali...
— Nema tu nikakav ali. Uostalom, imam još i drugih dokaza. Pođite sa mnom u podrum.
— S luđakom da pođem u podrum? Bio bih luđi od vas, da vas

poslušam.
— Ako ne želite dokaz, onda mi morate vjerovati.
— To ne mogu nikako, jer sam pri zdravoj pameti. Kako vi možete biti moj predak? Ta bilo bi vam više od trista godina, a izgledate mlađi od mene. Osim toga, ne možete biti ni moj unuk, jer ja uopće nemam djece. Tek sam pred ženidbom.
— To je sve logično, ali ipak nije točno; no da vam objasnim još nešto. Mi uopće nismo lordovi.
— Što sad opet meljete? A ovaj dokument?
— To nije ništa. Mi smo sve vrijeme bili uvjereni da nam taj dokument potvrđuje plemstvo, a zapravo ja sam ga potpisao u dobroj vjeri da sam zaista lord. I to vam je sve!
Djed se malo zamisli, a onda rekne hrapavim glasom:
— Kada bi samo djelić onoga što ste ispripovjedili bilo istinito, onda bi to bilo strašno.
— Možete se tješiti, jer sam ja isto tako pogođen kao i vi. Vidio sam da u djedu nešto kopka. Napeto je mislio a onda kao da se odlučio:
— Dobro, za sreću obitelji riskirat ću i poći s vama u podrum. Ali dopustit ćete da se osiguram.
Rekavši to, djed otvori ladicu od stola i izvuče golemi revolver. Bio je to kalibar od bar pola cola.
Spustili smo se u podrum i zastali pred vremeplovom.
— Što je to? Kako je to stiglo u moju kuću?
— To rješava cijelu zagonetku. To je stroj kojim se može ploviti kroz vrijeme. Ja sam došao iz konca dvadesetog stoljeća do vas, a prije toga sam bio u sedamnaestom stoljeću jer sam i ja znao da se pojavio nekakav dokument u to vrijeme.
— Kako ćete dokazati da taj stroj putuje kroz vrijeme?
— Vrlo jednostavno. Sjest ćemo u njega i malo se provozati. Želite li naprijed ili natrag, po volji. Da budete sasvim sigurni, preporučio bih vam da nategnete kokot na vašem topu. Tako će prije opaliti, ako bih vas, možda, zaskočio.
Djed se neko vrijeme kolebao, a onda pristane.
— Uđimo!
— Naprijed ili unatrag? — upitao sam uljudno.
— Natrag. Budućnost ne bih mogao provjeriti.
I tako smo pošli. Vidjeli smo engleske vojnike kako stupaju prema

luci. Bilo je to za vrijeme napoleonskih ratova. Zatim smo vidjeli mnogo ljudi sa zavežljajima kako bježe. Pogledao sam na kalendar. Bila je 1665, sredina lipnja. Upozorio sam djeda na datum a on odmah poviče:
— To je kuga! Te je godine zaglavilo gotovo sedamdeset tisuća ljudi.
— Onda će biti pametnije da se što prije odmaknemo. Pomislio sam na Dolly. Ona je još mogla u to vrijeme biti živa, ali ja nisam imao volje da se pojavim u tom dobu. Tko zna kakve bi još komplikacije mogle nastati. Zaustavili smo se kao dobri Britanci u 1066. godini. Gledali smo kroz prozor i ugledali neke konjanike kako jure prema nama. Njima nasuprot kretali su se neki ljudi pješice, naoružani velikim štitovima i sjekirama na dugim drškama. Kako su jedni dolazili s jedne strane humka, na kome smo mi stajali, a drugi s druge, bilo je očito da ćemo se naći usred bitke koja samo što nije počela.
— To su posljedice bitke kod Hastingsa — reka sam da uzvratim djedu, koji je pogodio kugu. Sada Normani zauzimaju London, a Sasi ga pokušavaju obraniti.
— Bit će bolje da se maknemo — odgovori djed i pokaže palcem u jednom pravcu. — Oni ondje kao da namjeravaju nešto.
I zaista, iz grupe normanskih konjanika odvojilo se nekih deset jahača i sa spuštenim kopljima nam se približavalo u trku.
— Bit će bolje da nestanemo. Između ostalog htio bih znati, da li je dosta ili moramo doći sve do vremena Rimljana?
— Dosta je — uzdahne djed. — Vidim da se događaju čudne stvari, koje ne mogu pravo shvatiti. Znam samo jedno.

— A to bi bilo? — rekao sam, pošto sam učinio sve po trebno da se vratimo.
— A to bi bilo da je naše plemstvo propala stvar. To potvrđuje dokument koji smo smatrali izvorom naše loze. Dok ste vi živi, dokument govori protiv nas, jer vi možete svojim potpisom dokazati kako stvari uistinu stoje.
— To znam već dva sata, dragi djede.
— I zbog toga, da ne bih nosio dokumente koji me mogu upropastiti, evo, ovako ćemo.
I djed, prije nego što sam dospio bilo što reći, razdere moju izjavu u

sitne komadiće. Zatim dohvati šibice i zapali papiriće.
— Tako, sad smo sigurni. Tko hoće neka vjeruje, tko neće slobodno mu bilo — reče djed i kao da se pomirio sa sudbinom.
Djeda sam ostavio u podrumu kuće i savjetovao mu, da se u slučaju, ako je netko zaključao podrumska vrata, posluži istim prozorom, kroz koji sam i ja izišao. Djed je bio toliko zbunjen da ne znam je li shvatio. Uglavnom, ostavio sam ga u podrumu i nastavio put u svoje vrijeme.
No neprestano sam razmišljao o jednoj stvari koja mi nije bila jasna. Kako to da su me ljudi najprije poznavali, a kad sam se vratio, nisu imali pojma tko sam? I kada sam upravo htio zaustaviti vremeplov, našao sam odgovor. Za mene je prvi susret bio 1647, no ljudi iz prošlosti ugledali su me prvi put 1645, prema tome, prema njihovu vremenu, došao sam prije nego što sam došao dvije godine kasnije. Stvar malo kompliciranа ali potpuno jasna.

Ray Bradbury: Grad

The City

Preveo Zoran Milović

Grad je čekao dvadeset tisuća godina.
Planet se kretao svemirom, cvijeće na poljima raslo je i umiralo, a grad je još čekao; rijeke na planetu su rasle, sahnule i pretvarale se u prašinu.
Grad je i dalje čekao. Vjetrovi, nekad mladi i divlji, starjeli su i smirivali se, a oblaci na nebu, razderani i razbacani, ostavljeni su usamljeni da lutaju praznom bjelinom. Grad je još čekao.
Grad je čekao, sa svojim prozorima i crnim opsidijanskim zidovima, sa svojim tornjevima koji su parali nebo i tornjićima bez zastava, sa svojim nekoračanim ulicama i nedodirnutim kvakama, bez ijednog komadića papira na ulicama, bez ijednog otiska prstiju na sebi. Grad je čekao dok je planet kružio svemirom, slijedeći svoju orbitu oko plavobijelog sunca, a godišnja doba prolazila su donoseći led, pa vatru, a onda opet ponovo led, a onda opet zelena polja i požutjele livade u ljeto.
Bilo je ljetno poslijepodne sredinom dvije tisuće godine kada je grad prestao čekati. Na nebu se pojavila raketa.
Kružila je, zatim se okrenula, vratila i lagano spustila na livadu tridesetak metara od opsidijanskog zida,
U rijetkoj travi začuo se topot koraka u čizmama i glasovi ljudi iz rakete koji su zvali one izvana.
— Pripremni?
— U redu, ljudi. Pažljivo! U grad. Jensene, ti i Hutshinson idete naprijed kao patrola. Dobro otvorite oči.
Grad otvori skrivene nosnice u svojim crnim zidovima i jedan jaki usisni ventil u tijelu grada udahnu zračne oluje kroz svoje cijevi, kroz

guste filtre i sakupljače prašine, do finog i drhtavo preciznog niza navoja i mreža koji su sjali srebrnastom svjetlošću. Ponovo i ponovo, opet, duboki se udasi ponoviše; ponovo i opet ponovo, topli su vjetrovi donosili u grad mirise s livada.
— Zadah vatre, miris palog meteorita, vreli metal. Brod je stigao s drugog svijeta. Miris mjedi, prašnjavo plameni miris izgorjela praha, miris raketnog sumpora.
Ta informacija, utisnuta na trake uglavljene u proreze, kliznu nadolje kroz žute zupce prema idućim strojevima. Klikchakk-chakkchakkh Kompjutor je odbrojavao zvukom metronoma. Pet, šest, sedam, osam, devet. Devet ljudi! Pisaći stroj trenutno ispisa ovu poruku na traku što zavijuga i nestade.
Kliketi-klik-chakk-chakk.
Grad je očekivao meke korake njihovih gumenih čizama.
Velike nosnice grada opet se raširiše.
Miris maslaca. U zraku grada, oko ljudi koji su se prikradali, slab, jedva osjetan miris, aura donesena vjetrom do velikog Nosa raspade se u sjećanja na mlijeko, sir, sladoled, maslac, miris mljekare.
Kiik-klik!
— Oprezno, ljudi!
— Jones, izvadi revolver. Ne budi budala!
— Grad je mrtav, nema čega da se bojimo!
— Nikad se ne zna.
Sada, na taj lajavi razgovor, probudiše se Uši. Nakon mnogih stoljeća slušanja samo blagih i tihih vjetrova, slušanja lišća kako pada s drveća i trave kako meko raste u vrijeme otapanja snjegova, Uši se sada podmazaše, navukoše zategnute, velike opne na kojima su pulsevi osvajača zvučali poput nježnog i laganog treperenja komarčevih krila. Uši su slušale dok je Nos udisao velike komore mirisa.
Znojenje preplašenih ljudi postade jače. Pod njihovim rukama bili su otoci znoja, šake u kojima su držali revolvere bile su mokre.
Nos izdvoji taj miris i zamisli se nad njim, poput dobrog poznavaoca zaposlenog nekim drevnim izvrsnim vinom.
Chik:-chikk-chakk-klik.
Informacija se spusti dolje kružnim putem, trakama s dvostrukom provjerom. Znojenje; klorida toliko i toliko posto; sulfata toliko i

toliko; urea nitrata, amonijakova nitrata, znači; kreatinin, šećer, mlječna kiselina, evo!
Zvona zazvoniše. Sićušni brojčanici, pokazivači ukupnih rezultata, skočiše nagore.
Nos zašumi, izdahnuvši ispitani zrak. Velike Uši su slušale:
— Mislim da bi trebalo da se vratimo u raketu, kapetane.
— Ja ovdje izdajem naređenja, Smithe!
— Da, kapetane.
— Hej, vi tamo! Patrola! **Vidite** — li nešto?
— Ništa! Čini se da je već dugo mrtav!
— Vidiš, Smithe? Nemamo se čega bojati.
— Ne dopada mi se ovo. Ne znam zašto. Jeste li ikada osjetili da ste neko mjesto već ranije vidjeli? E pa, ovaj mi grad djeluje suviše poznato.
— Glupost. Ovaj planetni sistem nalazi se milijardama kilometara daleko od Zemlje; nemoguće je da smo ikada ranije bili ovdje. Ova naša raketa jedina je sposobna prelaziti svjetlosne godine.
— Ali, ja se tako osjećam, kapetane. Mislim da bismo trebali otići odavde.
Koraci im postadoše nesigurni. U nepokretnom zraku čulo se samo disanje uljeza.
Uho ču i ubrza svoj rad. Rotori su klizili, tekućine su svjetlucale protječući sićušnim potocima kroz ispravljače i ventile. Formula i izvedena priča — jedno je slijedilo drugo. Trenutak kasnije, kao odgovor na pozive Uha i Nosa, kroz goleme ventile u gradskim zidinama zapuše na osvajače svježi dah vjetra.
— Mirišeš li ovo, Smithe? Ahhh... Zelena trava. Jesi li ikada mirisao išta ljepše? Volio bih samo stajati ovako i udisati taj misir.
Nevidljivi klorofil lelujao je i kružio oko ljudi koji su stajali.
— Ahh.
Koraci se nastaviše.
— U tome nema ničeg lošeg, ha, Smithe? Hajde!
Uho i Nos opustiše se za milijarditi dio trenutka. Kontra-potez je uspio. Pioni su nastavljali naprijed.
* * *
Sada se oblačne oči grada pokrenuše izlazeći iz magle i izmaglice.
— Kapetane, prozori!

— Što?
— Oni tamo prozori na kućama, eno tamo! Vidio sam kako se pomiču!
— Ja nisam vidio.
— Promijenili su se. Izmijenili su boju. Bili su tamni a sada su svijetli.
— Meni oni izgledaju kao obični pravokutni prozori.
Slike nejasnih predmeta se izoštriše. U mehaničkim usjecima grada poskočiše podmazane poluge, izbalansirani kolutovi uroniše u zelene bazene ulja. Prozorski se okviri saviše. Prozorska stakla zasvjetlucaše.
Ispod njih, na ulici, hodala su dva čovjeka, patrola, praćeni na sigurnoj udaljenosti još sedmoricom. Njihove uniforme bile su bijele, lica su im imala ružičastu boju, kao da su upravo išamarana; oči im bijahu plave. Hodali su uspravno, na stražnjim nogama, noseći metalno oružje u prednjim. Na nogama su imali čizme. Bili su muškarci, i imali su oči, tiši, usta, nosove.
Prozori zatreperiše. Prozori se stanjiše. Neprimjetno se raširiše, poput zjenica bezbrojnih očiju.
— Kažem vam, kapetane, s prozorima nešto nije u redu!
— Polazi dalje.
— Ja se vraćam, kapetane.
— Što?
— Vraćam se u raketu.
— Smithe!
— Ne želim upasti ni u kakvu zamku!
— Bojiš se praznog grada?
Ostali se nesigurno nasmijaše.
— Samo se vi nastavite smijati!
Ulica je bila popločana kamenom, svaki je kamen bio osam centimetara širok i šesnaestak dugačak. Pomicanjem koje se nije moglo opaziti, ulica se sleže. Mjerila je težinu osvajača.
U najdonjem dijelu stroja, crvena kazaljka dodirnu brojčanik: 87 kilograma... 102, 74, 95, 91 — svaki je čovjek bio izmjeren, zabilježen i podaci se kružnim putem spustiše u duboku tamu.
Sada je grad bio sasvim budan!
Ventili su udisali i izdisali zrak, miris duhana iz usta osvajača, vonj

zelenog sapuna s njihovih ruku. Čak su im i očne jabučice imale neki posebni blagi miris. Grad ih otkri, i ta informacija sjuri dolje da upotpuni ostale ukupne zbrojeve. Kristalni su prozori svjetlucali, Uho se napelo i zateglo svoju slušnu opnu još jače — sva osjetila grada uzavru poput nevidljive snježne oluje, odbrojavajući udahe i izdahe, nejasna skrivena pulsiranja ljudi, slušajući, gledajući, kušajući.

Jer ulice su bile nalik na ogroman jezik, i dok su ljudi njima prolazili okus njihovih peta upijao se u dubinu kamenihi pora, da bude ispitan lakmusom. Sveukupnost kemijskih podataka, tako pažljivo sakupljena, dodana je sve većim nizovima brojeva koji su čekali konačno procesiranje između zahuktalih kolutova i šaputavih klipova.

Koraci nogu. Trčanje.

— Vrati se ovamo! Smithe!

— Neću, nosite se!

Držite ga, ljudi!

Koraci u jurnjavi.

Konačno testiranje. Grad, pošto je slušao, gledao, kušao, osjećao, izmjerio, izbalansirao, mora obaviti konačan zadatak.

Skrivena zamka široko se otvori nasred ulice. Kapetan, a da ga ostali nisu ni vidjeli, nestade, dok je trčao.

Obješen za stopala, dok mu je skalpel prelazio grlom, a još jedan grudima; njegov je leš u trenutku, ispražnjene unutrašnjosti postavljen na stol ispod ulice, u skrivenoj ćeliji. Kapetan je umro. Veliki kristalni mikroskopi stadoše promatrati crvene spletove mišića; netjelesni prsti zabodoše se u srce koje je još pulsiralo. Komadi njegove oderane kože pričvršćeni su za stol, dok su ruke premještale dijelove tijela, poput kakvog hitrog i radoznalog igrača šaha koji igra crvenim pionima.

Gore, na ulici, ljudi su trčali. Smith je trčao, ljudi su vikali za njim. Smith je vikao, a ispod njih, u toj čudnoj sobi, krv je tekla u kapsule, mućkala se, okretala u centrifugi i bivala razmazivana na predmetna stakalaca, putujući pod razne mikroskope; računalo se, mjerile su se temperature, srce je izrezano na sedamnaest dijelova, jetra i bubrezi stručno su prepolovljeni. Mozak je bio izbušen i izvađen iz svog koštanog pokrova, živci izvučeni, nalik na mrtve žice s kontrolne

ploče, mišići rastezani da bi im se isprobala elastičnost, dok u električnom podzemlju grada Um konačno ne zaključi i izračuna svoj zbroj i cio se mehanizam čudovišno i u trenutku zaustavi.
Zbroj.
Ovo su ljudi.
Ovo su ljudi s dalekog svijeta, s točno određenog planeta, i imaju točno određene oči, točno određene uši, i hodaju na nogama na točno određen način, i nose oružje i razmišljaju i bore se, i imaju točno određena srca i sve one organe, točno onako kako je još davno, davno bilo zabilježeno.
Gore, na ulici, ljudi su trčali prema raketi.
Smith je trčao.
Zbroj.
Ovo su naši neprijatelji.
Ovo su oni koje smo čekali dvadeset tisuća godina da ih vidimo ponovo.
To su ljudi koje smo čekali da dođu i da im se osvetimo. Sve se slaže.
Ovo su ljudi s planeta zvanog Zemlja, planeta koji je prije dvadeset tisuća godina objavio rat Taollanu, koji nas je držao u ropstvu i uništavao nas i uništio nas velikom strašnom bolešću. A onda su Zemljani otišli živjeti u drugu galaksiju, da pobjegnu od bolesti s kojom su nas posjetili, i to pošto su opljačkali nas svijet.
Oni su zaboravili taj rat i to vrijeme, i zaboravili su nas.
Ali mi nismo zaboravili njih.
Ovo su naši neprijatelji.
To je sigurno.
Našem je čekanju došao kraj.
— Smithe, vrati se!
Brzo. Na crvenom stolu, s raširenim praznim tijelom kapetana pred sobom, nove ruke počeše borbu pokreta. U vlažnu unutrašnjost smješteni su organi od bakra, mjedi, srebra, aluminija, gume i svile, pauci ispredoše zlatnu mrežu i pričvrstiše je u kožu; srce je spojeno, u koštani pokrov uglavljen mozak od platine što je zujao i bacao iskrice plavičaste vatre, a kroz tijelo, do ruku i nogu, bivaju provedene žice. Trenutak kasnije, tijelo je bilo čvrsto zašiveno, rezovi pokriveni voskom, zaliječeni na vratu i grlu i oko lubanje —

savršeno, svježe, novo.
Kapetan sjede i protegnu ruke.
— Stani!
Na ulici se ponovo pojavi kapetan, podiže revolver i opali.
Smith pade, s metkom u srcu.
Ostali se ljudi okrenuše.
Kapetan dotrči do njih.
— Ta budala! Bojao se grada!
Pogledaše na Smithovo tijelo ispruženo podno njihovih nogu.
Podigoše pogled prema kapetanu, a oči im se raširiše i skupiše.
— Slušajte me svi — reče kapetan. — Imam nešto važno da vam kažem.
Sada se grad, koji ih je izmjerio i kušao i omirisao, koji je iskoristio sve svoje moći osim jedne, pripremio da iskoristi svoju konačnu sposobnost, moć govora. Nije govorio bijesom i neprijateljstvom svojih masivnih zidova i tornjeva, niti svojih popločanih ulica i tvrđava prepunih strojeva. Govorio je tihim glasom jednog čovjeka.
— Ja više nisam vaš kapetan — reče on. — Niti sam više čovjek.
Ljudi ustuknuše.
— Ja sam grad — reče on i nasmiješi se. — Čekao sam dvije stotine stoljeća — nastavi — čekao sam sinove sinova sinova da se vrate.
— Kapetane!
— Da nastavim. Tko me je stvorio? Grad. Ljudi koji su umirali izgradili su me. Stara vrsta koja je nekoć živjela ovdje. Narod koji su Zemljani ostavili da umre od strašne bolesti, neizlječive gube. A ljudi te stare vrste, sanjajući o danu kada će se Zemljani možda vratiti, sagradili su ovaj grad, a ime ovoga grada bilo je i ostalo Osveta, grada na planetu Tama, u blizini obale Mora Stoljeća, pored Planine Smrti; sve vrlo poetično. Ovaj je grad trebao da bude stroj za mjerenje, lakmus, antena koja će ispitati sve buduće svemirske putnike koji dođu ovamo. U dvadeset tisuća godina samo su dvije rakete sljetjele ovdje. Jedna je bila iz udaljene galaksije zvane Ennt, a stanovnici te letjelice bili su testirani, ismjereni, proučeno je ono što je trebalo biti proučeno, i pušteni su da odu. slobodni, bez ijedne ozljede, iz ovoga grada. Isto su tako prošli i posjetioci iz drugog broda. Ali danas! Napokon, stigli ste! Osveta će biti izvršena do posljednje sitnice. Oni, stari ljudi, bili su mrtvi dvije stotine stoljeća,

i još su mrtvi, ali ostavili su ovaj grad da vas pozdravi i dočeka.
— Kapetane, vama nije dobro. Možda će biti bolje da se vratite u brod.
Grad se zatrese.
Pločnici se otvoriše i ljudi vrišteći popadaše u dubinu. Padajući, gledali su svjetlucava sječiva kako bljeskaju čekajući ih.
Vrijeme je prolazilo. Uskoro se začu poziv:
— Smith? Jensen? Jones, Hutchinson, Springer?
— Ovdje! Ovdje, ovdje! stajali su pred vratima rakete.
— Odmah se vraćamo na Zemlju.
— Da, kapetane!
Rezovi na njihovim vratovima bili su nevidljivi, isto kao i mjedena srca skrivena duboko unutra, kao i srebrni organi i fine zlatne žice živaca. Iz njihovih se glava čulo tiho, jedva čujno zujanje.
— Trkom!
Devetorica ljudi hitro ubaciše u raketu zlatne bombe pune kultura raznih smrtonosnih bolesti.
— Ima da budu bačene na Zemlju.
— Razumijemo, kapetane! Vrata rakete se zalupiše. Svemirski brod vinu se u nebo.
Dok je grmljavina iz visine zamirala, grad je ležao na ljetnoj livadi. Njegove staklene oči bijahu bez života, ugašene. Uho se opusti, veliki se ventili nosnica zaustaviše, ulice više nisu mjerile težinu, a skriveni mehanizam prestade funkcionirati u svom ležištu s uljem.
Na nebu je raketa lagano nestajala iz vida.
Polako s užitkom, grad se prepusti raskoši umiranja.

Catherine L. Moore: Prah

Dust of Gods

Prevela Jadranka Supić

— Daj mi bocu sa segirom — zapovijedi Yarol.
Northwest Smith pomakne crnu bocu procjenjujući joj sadržaj, Osluhnuo je klokotanje, uzeo čašu svog prijatelja i, praćen zavidnim pogledom Venerijanca, odmjerio točno polo vicucrvenog alkohola, a to nije bilo mnogo.
Yarol je razočarano gledao svoj dio tekućine.
— Ponovo su nas prevarili — prommlja — a ja sam tako žedan!
Njegov je bezazleni, anđeoski pogled lutao po punim stolovima marsovske taverne u kojoj su sjedili. Zatim okrene svoje prostodušno lice prema Smithu ispitujući crnim, mudrim očima čeličnosive oči Zemljanina i podigne obrvu.
— Što misliš o tome? — upita oprezno. — Mars nam svakako duguje jedno piće, a ja sam jutros napunio svoj toplinski pištolj. Mislim da bi to uspjelo!
Hitro rukom dotakne pištolj ispod stola. Smith se nasmi ješi i kimne glavom.
— Ovdje je previše ljudi. Osim toga, morao bi znati da ne bi bilo dobro poigravati se s tom stvarčicom; suviše je opasno.
Yarol pomirljivo slegne ramenima i jednim gutljajem isprazni čašu.
— Što ćemo sada raditi? — upita.
— Pogledaj oko sebe. Vidiš li nekog poznanika? Tražimo bilo kakav posao.
Razočaran, Yarol premjesti čašu u drugu ruku i poluzatvorenim očima promotri prepunu prostoriju. Sa spuštenim vjeđama doimao se kao dijete; ali, kad ih je podigao, bilo je vidljivo mračno iskustvo, tako da obmana nije mogla trajati dugo.

Umornim pogledom, ispitivački, promatrao je šarenu gomilu: Zemljane grubih lica, odjevene u kožnata odijela svemirskih brodara, licemjerne, opasne Venerijance kosih očiju, Marsovce sa Suhe zemlje koji su mrmljali bogohulne grlene riječi na svome jeziku, nekoliko grubijana i poludivljaka iz najudaljenijih granica civilizacije. Yarol ponovo svrne pogled na mrko lice s brazgotinom za susjednim stolom. Susretne po gled svijetlih, bezbojnih Smithovih očiju i podigne ramena.

— Nitko nam neće platiti piće — uzdahne. — Ipak, ovdje su jedan ili dva znanca. Eno, ona dva svemirska štakora za susjednim stolom i maleni Zemljanin, crvena lica, onaj koji gleda preko svog ramena — i Marsovac sa Suhe zemlje s najmanje jednim okom. Vidiš li ih? Priča se da su lovci.

— Što love?

Yarol tipičnom venerijanskom kretnjom slegne ramenima i istodobno podigne mangupski obrve.

— Nitko ne zna što love, ali love zajedno.

— Hmm — Smith zamišljeno pogleda prema susjednom stolu. — Oni izgledaju kao progonjeni, a ne kao lovci.

Yarol potvrdno kimne glavom. Činilo mu se da je ta dva čovjeka mučio isti strah, a zaključio je to po njihovim zabrinutim pogledima kao u progonjenih zvijeri. Stisli su se jedan uz drugog, a pred njima su bile dvije čaše sa segirom. Iako su imali lica neosjetljivih ljudi, naviklih na opasnosti svemirskih cesta, moglo se po velikom nemiru u očima naslutiti mnogo još neugodnijih stvari. Smith nije uspijevao objasniti taj izraz, taj nerazuman strah, to bezimeno mučenje.

— Moglo bi se pomisliti da imaju samog Pharola u svojim torbama — reče Yarol. — To je neobično. Uvijek su za njih pričali da su bešćutni, što je u njihovu poslu i potrebno.

— Možda su našli ono što su lovili — začuju iza sebe pro mukao šapat.

Poslije ove upadice nastala je neugodna tišina. Smith se na stolici neprimjetno premjesti na drugu stranu da lakše dohvati pištolj, a Yarolovi se okretni prsti zaustaviše na boku. Bezizražajno su pogledali čovjeka koji im se obratio.

Bio je to niski muškarac što je sjedio za susjednim stolom; nagnuo se naprijed da bi ih mogao bolje promotriti, a oči su mu neobično sjale.

Oni nisu ni trepnuli, čekajući nijemo, neprijateljski, dok ponovo nisu začuli promuklo šaptanje:
— Mogu li sjesti za vaš stol? Slučajno sam čuo da tražite posao!
Smithove bezbojne, uporne oči odmjerile su došljaka, i ovome kao da je sjena zbunjenosti prešla preko blijedog lika. Rijetko se može sresti čovjek čije porijeklo nije jasno ni nakon pažljivog promatranja. Ipak, nije mogao smjestiti tog čovjeka. Ispod mrka tena mogla se skrivati modrikasta bljedoća Venerijanca, ili zagasita put Zemljanina, ili ružičasta koža nekog Marsovca s Kanala, a možda čak i suha koža Marsovca sa Suhe zemlje. Tamne su oči mogle pripadati bilo kojoj vrsti, a promukli šapat, vješto se služeći žargonom ljudi u svemiru, dobro je skrivao njegovo porijeklo. Malen i neugledan, mogao se roditi na bilo kojem planetu.
Smithovo ravnodušno lice s brazgotinom nije se promijenilo dok ga je promatrao. Nakon dugog proučavanja napokon izusti:
— Dođite — i ugrize se za usne kao da je rekao previše.
Ta se kratkoća vjerojatno svidjela čovječuljku. Nasmiješio se dok im je prilazio i nije ga zbunio prodoran pogled kao znak pritajenog neprijateljstva njih dvojice. Prekriži ruke na stolu i nagne se prema njima.
— Mogu vam ponuditi posao — započne bez uvoda promuklim glasom — ako vas nije strah. To je opasan posao, ali je plaća dovoljno dobra da nadoknadi tu malu nezgodu. Naravno, ako se ne bojite.
— O čemu je riječ?
— O poslu koji oni... koji ona dvojica nisu uspjeh obaviti. Oni su bili lovci sve dok nisu našli ono što su lovili. Pogledajte ih sada.
Smithov je bezbojni pogled ostao uperen u lice svog sugovornika, i on samo kimne glavom. Nije morao ponovo gledati lica dvojice susjeda unakažena strahom. Shvatio je.
— Što treba uraditi?
Mali čovjek primakne stolicu i nepovjerljivo promotri prostoriju. Temeljito je ispitivao pogledom lica dvojice drugova koji su, čini se, govorili nerado.
Od postanka vremena bilo je mnogo bogova — reče i ušuti, sumnjičavo gledajući Smithovo lice.
Northwest dade rukom znak da pristaju.

— Nastavite.
Mali čovjek, ohrabren, nastavi svoju priču. Nije dugo govorio a zanos kao da mu je učvrstio promukao glas u kojem se nazirao trag fanatizma.
— Kad je Mars bio zelen planet, zelenkasti Mjesec kružio je oko plave Zemlje na kojoj su ključala mora, a rastaljena je Venera kružila oko još mladog Sunca. Još je jedan planet tada kružio svemirom, između Jupitera i Marsa, gdje su danas asteroidi, njegovi dijelovi. Zacijelo ste čuli o tome. Legende o njemu postoje na svim planetima. To bijaše prostrana, bogata i divna kugla i na njoj su živjeli preci čovječanstva. Ondje je, u kristalnom hramu, prebivalo božanstvo kome su služili robovi, a klanjao im se cijeli svijet. To božanstvo nije bilo apstraktno, kao što je to većina kasnijih božanstava: tvrdilo se da je ono došlo s Druge strane, a bilo je na svoj način, isto toliko stvarno kao krv i meso... To je božanstvo bilo izvor i početak svih ostalih bogova koje je upoznalo čovječanstvo. Svi su oni samo odjek u svijetu koji je zaboravio čak i ime Izgubljenog planeta. Međutim, ono je nestalo i nije nigdje ostavilo nikakav trag, iako je bilo toliko moćno da čak i danas, nakon toliko vremena, ljudi izgovaraju njegovo ime. Prije desetak minuta čuo sam da ga nazivate Pharol.
Njegov je promukli glas malo zadrhtao dok je izgovarao to ime.
Yarol se poče tiho smijuljiti, a onda naglo zastane i reče:
— Pharol! Ali...
— Da, znam; Pharol, antički nebog apsolutnog ništavila, danas je pao tako nisko da mu čak i samo ime znači ništavilo. Ali, u davna vremena se ljudi nisu usuđivali izgovarati ime kojem se vi podsmjehujete, i to od straha da nehotice ne upotrijebe tajnu intonaciju koja je otvarala vrata Pharolovih tmina. Ljudi su već bili kročili u neograničeni, božanski mrak i u toj su tami vidjeli strašne stvari. Znam... (oštri glas je utihnuo u nerazumljivu mrmljanju)... tako grozne stvari, da bi čovjek mogao urlati do promuklosti, pa kasnije više ne bi mogao govoriti nego samo šapatom...
Smith namigne Yarolu. Promuklo se mrmljanje opet na stavilo.
— Vidite, stara božanstva nisu potpuno mrtva. Oni nisu mogli umrijeti onako kako mi doživljavamo smrt: oni su došli izdaleka, s one Druge strane. A da bi dospjeli do nas, morali su uzeti oblik vidljiv ljudima, kojim su im se mogli približiti. Oblik koji su izabrali

danas nije važan; postao je prah tako davno da se čak i uspomena na njega zatrla u ljudskom duhu. Ali ta prašina negdje još postoji. Da li me slušate? Ljudi su tragali za njom; napokon su je našli i pobjegli, smrtno uplašeni od onog što su vidjeli. Vi mi se činite neustrašivima. Želite li nastaviti traganje tamo gdje su oni stali?
Smithov blijed pogled susretne se s tamnim Yarolovim očima. Jedan su trenutak šutjeli.
— Slažete li se da malo razgovaramo s onom dvojicom? — reče napokon Smith.
— Samo izvolite — odgovori živo neznanac promuklim šapatom. — Možete odmah, ako želite.
Smith bez riječi ustane, Yarol pođe za njim. Prešli su preko dvorane i sjeli nasuprot dvojici muškaraca koji su se stisli jedan uz drugoga. Reakcija je bila neočekivana. Zemljanin je grčevito poskočio i izobličeno, zabrinuto lice okrenuo prema pridošlicama. Marsovac sa Suhe zemlje s pritajenim strahom pogleda Smitha i Yarola.
— Da li poznajete onog čovjeka? — upita naglo Smith pokazujući glavom prema stolu za kojim su sjedili do tada.
Pošto su jedan trenutak oklijevali, dvojica muškaraca se okrenuše. Kad su se pribrali, lice Zemljanina više nije bilo ustrašeno. Očito je počeo shvaćati.
— On vas nagovara da radite za njega, ha? — reče suha grla.
Smith potvrdno kimne glavom. Na licu Zemljanina ponovo se pojavio strah.
— Nemojte prihvatiti. Tako vam svega, zar ne znate? — poviče.
— A što to ne znamo?
Čovjek krišom pogleda po dvorani i nesigurno navlaži usne. Na licu mu se vidjelo da se napreže.
— To je opasno... — promrmlja. — Bolje da se toga okanite. Govorim vam iz iskustva.
— Što se dogodilo?
Zemljanin ispruži drhtavu ruku prema boci sa segirom i do vrha napuni svoju čašu. Ispije ju nadušak prije nego je počeo govoriti, a njegov nesuvisli govor možda je bio posljedica već prije ispijenih čaša.
— Otišli smo prema polarnim planetima, na mjesto koje su nam označili. Prolazili su tjedni... bilo je hladno. Noći su tamo vrlo

mračne... jako mračne. Ušli smo u pećinu koja vrlo duboko zadire u unutrašnjost planine... Onda se naša svjetlost ugasila; imali smo nove baterije u najmodernijim supersvjetiljkama, ali su se ugasile kao svijeće, i u tami... u tami se pojavila bijela stvar...
Počeo je drhtati. Ispružio je drhtave ruke prema boci i natočio još jednu čašu; dok je pio čulo se kako mu zubi udaraju u staklo. Onda grubo ostavi čašu i surovo reče:
— To je sve. Mi smo pobjegli. Više se ne sjećam kako smo izašli, ali se sjećam da smo dugo skapavali od gladi i hladnoće u slanim predjelima. Zalihe hrane su bile iscrpljene; bez njega (pokaže prstom preko stola) obojica bismo bili mrtvi. Ne znamo kako smo se napokon izbavili, ali za nas je gotovo, shvaćate? Gotovo! Ništa nas ne bi moglo natjerati da se vramo tamo. Dosta smo vidjeli. Tamo postoji nešto... od nečega vas zaboli glava. Mi smo vidjeli... ne govorimo o tome. Ali...
Dade znak Smithu da priđe bliže i počne šaptati. Kolutao je očima od straha.
— To nas progoni. Nemojte me pitati što... ne znam. Ali... osjećam ga u svakoj sjeni kako vreba... sakriven vreba...
Počeo je mucati i ponovo ispružio ruku prema boci.
— Vrebao bi i ovdje, kad bismo ugasili svjetlo... ne treba gasiti svjetlo... Dajte mi još malo pića.
Boca udari u rub čaše, a glas utihne u pijanom mrmljanju.
Smith odgurne stolicu i dade znak Yarolu. Činilo se da ona dvojica za stolom nisu ni opazili njihov odlazak.
Smith zagrli svoga druga i povuče ga u drugi kraj prostorije, prema šanku. Varol namrgođeno pogleda barmana koji im je prišao i šapnuo.
— Ako želite piče, platite unaprijed.
— Da li ćemo prihvatiti?
— Hm, što ti o tome misliš?
— Opasno je. Znaš, ima u onoj dvojici nešto gore i od alkohola. Jesi li vidio oči Zemljanina?
— Bjeloočića je jako uočljiva — reče Yarol. — Vidio sam tako nešto u luđaka.
— I ja sam to pomislio. Bio je, očito, pijan i, vjerojatno, ono što nam je ispričao ne bi rekao trijezan. Ali, čini mi se da se nikad više, sve

do svoje smrti, neće otrijezniti. Ne vrijedi ni pokušavati saznati nešto više. A drugih, eh, jesi li ikada pokušao nešto saznati od Marsovca sa Suhe zemlje dok je trijezan?
Yarol uvjerljivo slegne ramenima.
— Znam. Ako odemo tamo, otići ćemo bez razmišljanja. Od tog pijanca ionako nećemo ništa više saznati. Ali sigurno ih je nešto strašno uplašilo.
— Ipak bih — reče Smith — volio o tome saznati nešto više. O prašini i ostalom. To je zanimljivo. A što, zapravo, želi s tom prašinom?
— Ti vjeruješ u tu priču?
— Ne znam; događalo mi se da ovdjeondje naiđem na neobične stvari. On, naravno, izgleda napola lud, ali ti su momci svakako našli nešto nesvakidašnje, a nisu došli do kraja.
— U redu. Ako nam plati piće, trebalo bi da prihvatimo posao — reče Yarol. — Radije bih umro od straha kasnije nego da sada umrem od žeđi. Što ti misliš?
— Slažem se, i ja sam žedan.
Mali ih je čovjek gledao povjerljivo kad su se vratili za stol.
— Ako se uspijemo suglasiti o uvjetima — reče Smith — prihvaćamo. I, ako nam možete reći što treba da tražimo i zašto.
— Pharolovu prašinu — reče nestrpljivo promukao glas. — To sam vam već rekao.
— Što ćete učiniti s njom?
Male sjajne oči nepovjerljivo su odmjeravale Smithov mirni pogled.
— Što vas se to tiče?
— Mi se, pri tom, izlažemo opasnosti, zar ne?
Sjajne očice ponovo su bile uprte u oči Zemljanina. Promukli šapat postao je tako tih i pretvorio se u samo dahtanje.
— Kazat ću vam — reče tajanstveno. — Napokon, zašto ne? Vi se nećete znati time poslužiti. To ni za koga nema vrijednosti, osim za mene. Već sam vam rekao: čovjek je mogao doseći Pharola, no onda se to nitko nije usuđivao. Snaga koja je bila iznad svega bila je suviše strašna. Ali, od tada je prošlo mnogo godina. Božanstva su se povukla u udaljenija prebivališta. Strah koji je ulivao Pharol sada je samo odjek u svijetu u kojem vlada zaborav. Njegov je duh iščezao, ali ne potpuno. Tako dugo dok postoje ostaci tjelesna Pharolova lika,

moguće ga je dostići. Čovjeku koji dotakne tu prašinu, sva će mu nauka i moć biti dostupni poput otvorene knjige. Pretvorit će boga u svoga roba!
Promukli je šapat postao sve jači; gorljiva svjetlost sjala je u malim, sjajnim očima. Potpuno je zaboravio na svoje sugovornike. Njegov je prodorni pogled bio uperen u neku blistavu budućnost, a šake su mu se grčevito stezale na stolu.
Smith i Yarol pogledaše se značajno. Jasno, čovjek je bio lud...
— Nudim vam pedeset tisuća dolara — reče naglo promukao glas koji, dok su oklijevali, zazvuči razborito. — Svi su troškovi, naravno, plaćeni. Dat ću vam karte i reći ću vam sve što znam da tamo dođete. Kad možete krenuti?
Smith se nasmiješi. Čovjek je, možda, bio ćaknut, ali on bi u tom času jurišao i na vrata paklena, da je to od njega tražio bilo koji luđak, za pedeset tisuća zemaljskih dolara.
— Odmah — reče lakonski. — Hajdemo.

Prema sjeveru, na širokom, zaobljenom prostoru Marsa, crvena lava i prašina te nisko crvenkasto bilje na Suhoj zemlji uzmiču pred Slanom zemljom koja obuhvaća pol. — Tamo raste šikara i rijetka trava, a snijeg koji padne noću, preko dana ostaje bijel i smrznut na žilavom žbunju i brežuljcima suhim od soli.
— Od svih mračnih predjela — reče Northwest Smith, gledajući sa svog pilotskog mjesta sivo tlo koje je brzo promicalo dok su letjeli, — ovaj je zacijelo najgori. Radije bih stanovao na Mjesecu ili na nekom asteroidu.
Yarol prinese ustima bocu sa segirom i glasno potegne do dna.
— Pet dana leta nad ovim predjelom uplašilo bi i najhrabrije. Nikad ne bih pomislio da ću biti sretan pri pogledu na ovako strašne planine koje mi se sada čine neobično lijepima.
I pokaže na tamne, nazubljene vrhove polarnih planina koje su cilj njihova putovanja avionom; usprkos svojoj starosti, vrhunci su bili šiljati poput planina što su nastale ne davno u novom svijetu.
Smith je sletio na podnožje mrkih padina. Odatle je ugledao polaznu točku koju je tražio: trokutasti otvor s bijelom pukotinom sa strane. Avion je polako ušao u zaklon i zastao zaštićen izbočenom stijenom. Od tog su se mjesta morali dalje pje šice teško probijati kroz planinu.

Ipak, ovo je bilo najpogodni je mjesto za spuštanje, i najbliže cilju. Obojica su oprezno stupili na tlo. Smith protegne duge noge i udahne vrlo hladan zrak, natopljen neodređenim, slanim mirisom mora nestalih prije mnogo tisućljeća, koja postoje još samo na Slanoj zemlji, na sjeveru Marsa. Oprezno promotri planine. Već po prvim ograncima zaključio je da su nazupčane, mrke i opasne i da se nastavljaju jedna na drugu, sve do samog pola. Za kratke, marsovske zime bile su pokrivene gustim, netaknutim, čistim snijegom koji se topio i otjecao u kanale stvarajući tako još dublje klance niz neravne vrhove.

— Nekada, u davna vremena — rekao je mali zanesenjak piskutava glasa — Mars je bio zelen. Postojala su mora koja su udarala u pitomije planine na obroncima kojih se nalazio divan, bezimeni grad koga se današnje generacije ipak sjećaju, a jedna je bezimena zvijezda, s mjesta na nebu koje je sada prazno, sjala nad njim: izgubljen planet je svijetlio nad iščezlim gradom. Njegovi su stanovnici vjerojatno vidjeli katastrofu u kojoj je iščezao planet. I, ako je mali čovjek govorio istinu, »bogovi« s Izgubljenoj planeta spasili su se i kroz zrakoprazan prostor prebacili do novog prebivališta u tom planinskom gradu.

Od tada je, prema njegovoj priči, proteklo mnogo vremena. Grad je ostario, »bogovi« također, a i planet. Na kraju, u jednoj strašnoj kataklizmi, planet se uzdigao pod gradskim temeljima, pretvorivši grad u ruševine, planine se zatresle i poprimile nove, strašne oblike. Mora su se povukla, plodno se tlo pretvorilo u prah, ogolivši stijene, a vrijeme je izbrisalo čak i uspomenu na grad koji, kako im je rekao onaj promukli glas, još postoji.

— Ona su dvojica, vjerojatno, u blizini ovog mjesta našli pećinu — reče Smith.

— Tamo negdje, s druge strane padine nalijevo — reče Yarol i pogleda u blijedo Sunce. — Malo prije je svanulo. Hajdemo tamo. Moramo se vratiti prije noći, ako sve bude u redu.

Ostavili su avion u zaklonu i pošli Slanom zemljom. Oštro im je šipražje bolo koljena, a od njihova je daha u prorijeđenom zraku odmah nastajao oblačić. Padina se ugibala nalijevo, uzdižući se naglo prema crnim, nepristupačnim, mračnim vrhovima. Jedina nada da će probiti taj zid bila je da pronađu pećinu iz koje su pobjegli njihovi

prethodnici... i u toj spilji... Smith dotakne svoj toplinski pištolj u futroli na boku.
Hodali su već petnaestak minuta kroz kržljavo šipražje; pod njihovim je koracima suhi snijeg postajao sve gušći i gušći, a slani im je zrak otežavao disanje kad su, pod nagnutom stijenom, kako im je bilo rečeno, ugledali mračan ulaz u pećinu.
Usudili su se zaviriti unutra. Činilo se da ljudska noga nije nikada dotakla kameni pod, ako su to mogli suditi po njegovu izgledu. Sitni, netaknuti snijeg pokrivao je duboke usjekline, a svjetlost nije prodirala duboko u opasnu tamu unutrašnjosti. Smith potegne pištolj, udahne punim plućima i, praćen Yarolom, uđe u tamu i hladnoću.
Činilo im se da su ulaskom u ledenu neizvjesnost ostavili za sobom sve ljudsko i živo. Oštra im se hladnoća uvlačila kroz kožnatu odjeću. Prije nego su prešli dvadeset koraka, izvadili su džepne super svjetiljke i dva snopa svjetlosti obasjaše prizor koji ih je potpuno razočarao: bio je strašniji i od smrti jer se činilo da nikada i nije bio živ.
Otprilike četvrt sata kojekako su se probijali kroz ledenu tminu. Smith je svoju svjetiljku uperio prema tlu; Yarol je is traživao zidove i osvjetljavao mrak pred njima. Kameni zidovi, nazupčen strop i hrpe kamenja oštrih bridova parali su im čizme. Nije se čulo ništa osim njihovih koraka. Svuda samo tama, hladnoća i tišina. Yarol reče:
— Tu ima magle! — U jednom trenutku nešto je zamračilo jasan snop njihova svjetla i tama ih opkoli tako potpuno i naglo kao da je netko prebacio preko njih nekakav plašt.
Smith zastane, osluhne. Ništa nije čuo. Dotakne leću svoje svjetiljke i osjeti da je još upaljena; bila je topla, a malo treperenje iza stakla bilo je dokaz da je još radila. Ali, nešto neopipljivo i neobično ju je gušilo... gusta, neprobojna tama ju je uništavala. To je bilo kao povez na očima. Približivši očima osvijetljenu leću, Smith joj nije u mraku, što je sve obavijao, mogao raspoznati ni oblik.
U nekoliko minuta okruži ih gluha tama. Nejasno su predosjećali što ih čeka; ipak, kad se to zbilo, od šoka im zastao dah. Nije bilo buke, ali se, naglo, odnekud, pojavila potpuno bijela prilika koju su najprije ugledali djelomično zaklonjenu iza nazupčanih stijena, a onda potpuno jasno na tamnoj pozadini. Smith pomisli da nije nikada vidio nešto tako bijelo, dok je s nevjericom promatrao tu pojavu, ako

je to upoće mogao biti nekakav stvor. Činilo mu se da je djelomično bila iznad tla; jer, iako je bila u potpunom mraku, nije joj nikako mogao odrediti veličinu. Činilo mu se da prikaza, krećući se bez ikakva napora, gotovo klizeći, ide naprijed kroz čvrstu stijenu ne nailazeći ni na kakvu prepreku. Bila je bjelja od bilo koje žive ili mrtve pojave, toliko bijela da mu se smučilo i po leđima su mu prolazili srsi. Isticala se u tami kao iz papira izrezana silueta. Tama joj nije smetala, nikakva joj sjena nije označavala obličje; u samo dvije neograničene dimenzije, potpunoj bjelini i potpunoj tami, jedna uz drugu, lebdjela je u susret njima. Smith je čuo iza sebe Yarola kako teško diše. Osim toga nije bilo nikakva drugog šuma, iako se bjelina brzo primicala KROZ kameno tlo. Sad je bio siguran — jedan dio se zabio niže od njegovih nogu koje su stajale na čvrstoj stijeni. Iako je drhtao od nerazumna straha, a potiljak mu se naježio zbog čudnog približavanja neobične stvari, sačuvao je prisebnost da bi utvrdio koliko je ta stvar čvrsta i istodobno mliječno prozračna. Imala je i oblik i težinu; tama je nije ničim zasjenila, a s mjesta gdje nije trebalo biti, promatralo ga je ravnodušno, slijepo lice bez očiju. Sada je prilika već bila vrlo blizu i, kako su joj se udovi vukli iznad tla, stas joj je prilično nadvisivao Smithovu glavu.
Od te prikaze širila se nevidljiva, neznana sila, napadala ga i izluđivala, tresući mu mozak neshvatljivom snagom, do bezumlja. Nešto ga je tjeralo da pobjegne glavom bez obzira. Začuo je iza sebe ubrzano Yarolovo disanje i znao je da i on oklijeva; bio je spreman pobjeći. Ali, nešto u dnu njegova mozga kao da ga je prisiljavalo da ne ustukne pred bjelinom, koja se u atmosferi ludila rastvarala nad njim, nešto što je nijekalo opasnost, predlagalo rješenje...
Nije ni bio svjestan da se pomaknuo; osjetio je toplinski pištolj u ruci, podigao ga naglo i uperio dugačak mlaz plavi čista plamena u utvaru što se približavala. Zasljepljujuća svjetlost bljesne za trenutak u mraku. Pogodio je lelujavu priliku u sredinu: Smith začuje malo podalje pucketanje varnica na nevidljivu tlu. Shvatio je da je plamen prošao kroz pojavu ne naišavši ni na kakav otpor. I u jednom trenu, dok je plavičasta svjetlost cijepala tamu, vidio je kako je osvijetlila neravnu stijenu, ali ne i bijelu prikazu. Nijedan plavi odsjaj nije ni dotaknuo njeno mrtvačko bljedilo. Sad je bio uvjeren da čak dugina raznobojna svjetla ne bi promijenila tu neljudsku bjelinu. Boreći se

protiv valova ludila koji su ga obuhvaćali, s gor činom je shvatio da je ona izvan ljudskog domašaja — i prema tome...
Podrugljivo se nasmije i vrati pištolj u korice.
— Dođi — poviče Yarolu; napipa i zgrabi ruku svoga druga i zatomivši drhtaje od straha, pođe ravno kroz strašni lik.
Bio je smeten, osjetio je zasljepljujuću bjelinu, buran trenutak u kojem se sve oko njega zavrtjelo, tlo mu je izmicalo ispod nogu, a vihor ludih pobuda uznemirio mu mozak; zatim sve ponovo postane crno i on tada neustrašivo nastavi ići kroz tamu, vukući za sobom Yarola, koji je to prihvatio bez otpora.
Jedan su trenutak posrćući hodali, nekoliko puta pali, a bijela se užasna prilika, ne slijedeći ih, udaljavala iza njih. Zatim se, u potpunom mraku u kojem nisu ništa raspoznavali, odjednom u Smithovim rukama upali zaboravljena svjetiljka. Žmirkajući zbog naglog svjetla, on se okrene Yarolu. Venerijančevo je lice bilo zapanjeno, a oči pune pitanja.
— Što se dogodilo? Što je to bilo? Kako si... Kako smo mogli?...
— Oblik nije bio stvaran — reče Smith smiješeći se neuvjerljivo. — Htio sam reći da nije materijalan u našem smislu. Izgledao je strašno, ali je bilo suviše stvari koje su me navodile da posumnjam da tu nešto nije u redu. Jesi li opazio kako se vukao po podu? A nisu ga doticali ni svjetlo ni sjena; čak ni u tom mraku nije imao sjena, a od bljeska iz moga pištolja nije se na njemu vidio nikakav plavičasti odsjaj. Tada sam se sjetio što nam je čovječuljak pričao: iako su »božanstva« stvarno postojala, to je bilo na nivou toliko drugačijem od našeg da nam nisu migli pristupiti, osim ako se utjelove. Mislim da je takva bila ona stvar: vidljiva, ali potpuno drugačijih dimenzija, a do nas je mogla dospjeti jedino viđenjem. I, kad sam opazio da joj tlo ne pruža nikakav otpor, pomislio sam da je možda i obrnuto: da ona ni na nas ne može utjecati. A to se i dogodilo. Prošli smo kroz nju.
Yarol udahne duboko.
— Eto što znači biti pametniji! — našali se srdačno. — Pitam se da li je ikada i tko to naslutio, ili smo mi prvi prošli kroz to?
— Ne znam. Nemoj ipak misliti da je ono bilo strašilo. Čini mi se da je bilo vrijeme da nešto poduzmemo. Još samo trenutak i... Imao sam osjećaj da mi netko sa štapom okreće mozak. Ništa se nije činilo...

normalnim. Mislim da znam što se dogodilo onim jadnicima: suviše su dugo čekali da pobjegnu.
— Ali... ta tama?
— Pretpostavljam da to nećemo nikada saznati. To je u vezi s ostalim... s bijelom utvarom. Možda je to snaga ili element druge suprotne dimenzije; jer, kao što mrak nije mogao naškoditi bjelini oblika, svjetlost također nije mogla djelovati na mrak. Imao sam dojam da je taj crni prostor bio omeđeno područje, kao da se dio drugog svijeta bio smjestio u pećinu da u njoj luta bijeli oblik, prepreka tame na putu. I ne vjerujem da odatle može izići. Ali, možda se varam; idemo dalje!
— Slijedim te — reče Yarol. — Kreni!
Još su petnaestak minuta hodali kroz hladnu, tihu, neravnu pećinu, i ništa ih nije ometalo u kretanju. Izašli su osvjetljavajući put džepnim svjetiljkama, a kad su ugledali bjelinu ledenog dana činila im se kao rajski bljesak nakon vrludanja kroz planinu.
Krenuli su po ruševinama grada gdje su nekoć stanovala bića što su ih stanovnici smatrali bogovima. Po stijenama nazubljenim kao zubi divovskih pila, kroz pejzaž crnih, golih, zbijenih, nemirnih, potpuno opustošenih planina. Tu i tamo, među krhotinama vjekova, ležali su veliki blokovi isklesana kamenja, jedina uspomena da je tu u dalekoj prošlosti bio najvažniji grad na Marsu.
Nakon pet minuta traženja, Smithove oči konačno otkriju trag što je, prije milijuna godina, vjerojatno bio neka ulica. Protezala se sasvim ravno do dna padine gdje je počinjala spilja; zatvarali su je komadi isklesana kamenja, pukotine i ruševine preostale nakon potresa, a smjer u kojem se nekada protezala još nije bio potpuno izbrisan. Uz njene rubove vjerojatno su bile sagrađene palače i hramovi od kojih je ostala samo gomila razbijena mramora među ruševinama. Vrijeme je uništilo grad s lica Marsa gotovo isto tako potpuno kao i iz ljudskog pamćenja. A ipak im je ostatak te jedne jedine ulice bio dovoljan vodič.
Prelaženje je bilo naporno. Kad su sišli među ruševine, bilo im je teško ostati u pravcu i jedan sat su se, obilazeći velike gomile ruševina, uspinjali preko polomljenog kamenja i komada stijene. Kad su stigli do prvog polazišta, do nagnutog vrška od crnog kamena, napol sakrivenog u komadima slomljenog mramora, koje su odmah

prepoznali, obojica su bili ogrebeni i zadihani. Podalje, jedan na drugom ležala su dva velika kamena, možda jedini, u cijeloj razvalini koji su ostali onakvi kakve je ljudska ruka postavila prije stotinjak stoljeća.
Smith zastane po strani i pogleda Yarola koji je teško disao od napora.
— To je ovdje — reče. — Stari je, vjerojatno, rekao istinu.
— Do sada — ispravi ga nepovjerljivi Yarol stežući toplinski pištolj.
— Imat ćemo prilike da se uvjerimo.
Šuštavi mlaz plavog plamena šikne u pukotinu među kamenjem. Yarol je polako slijedio taj pravac i više nije mogao obuzdavati znatiželju, ali plamen naglo iščezne i duboko utone, a crna rupa nastane u kamenu. Brzo se proširila, zadimila, a zatim se začuo turoban štropot kamena iščupanog iz svoga mjesta starog mnogo stoljeća, a onda se gornji kamen, pritišćući donji, pomakne, zanjiše i slomi.
Donji je kamen bio šupalj. Dvojica muškaraca radoznalo se nagnu gledajući unutrašnjost. Lica im iz tame zapljusne neobjašnjiv miris starine, dah star milijune godina. Smith uperi svoju svjetiljku prema dnu i ugleda, tri-četiri metra niže, ravno kameno tlo. Sada je propuh bio jači, a prašina što je dolazila iz tajanstvene dubine i počivala tamo od pamtivijeka, kovitlala se u otvoru.
— Pustimo da se malo provjetri — reče Smith i ugasi svjetiljku. — Zacijelo tu ima dosta propuha, ako mogu suditi po ovom prilivu zraka, i prašina će se, vjerojatno, vrlo broz raspršiti Dok čekamo, mogli bismo pokušati načiniti nekakve ljestve.
Kad je uže sa čvorovima bilo gotovo i dobro prčvršćeno oko najbližeg šiljka na stijeni i dalje se osjećao propuh, ali bez prašine, ispunjen neodređenim mirisom prošlosti, i zrak su mogli bez teškoća udisati. Smith je išao prvi, silazeći pažljivo dok mu noge nisu dotakle kamen. Kad je Yarol sišao, zatekao ga je kako svojom svjetilkom istražuje beživotni dekor. Pred njima se otvarao hodnik glatkih zidova, s izvanrednim freskama kojima su boje izblijedjele ispod emajla. Gotovo su mogli opipati starost mjesta. Propuh koji im je doticao lica bio je oživljen svetogrdnim životom u grobu izumrlih dinastija.
Ukrašeni, sjajni prolaz silazio je u tamu. Oklijevajući, pošli su njime,

noge su im gazile prašinu iščezle vrste, svjetlo svjetiljki oskvrnjivalo je noć staru milijune godina. Nisu odmakli daleko, a trag svjetlosti je iščezao s otvora kroz koji su se spustili; išli su dalje, a jedini im je vodič bio lagana zračna struja što im je puhala u lice i podsjećala ih na vanjski svijet.
Hodali su dugo. U hodniku nije bilo iznenađenja niti drugog hodnika. Išli su sasvim ravno, silazeći u tišini, mraku i mirisima daleke prošlosti, a kad su napokon došli do kraja, opazili su da su jedini otvori bili male rupe za ventilaciju što su, u pravilnim razmacima, bile raspoređene uzduž stropa.
Na kraju su naišli na stijenu od grubog kamena, okruglu kao dio kugle, koja je zatvarala hodnik. Taj kamen bio je potpuno drukčiji od kamena ukrašenih zidova hodnika. Uz svjetlo svjetiljki ugledali su kamena vrata koja su s ispupčenim zidom tvorila jednu cjelinu. U sredini je jedan simbol bio duboko urezan u intenzivno crnilo na sivoj podlozi. Vidjevši to, Yarol poskoči.
— Prepoznaješ li taj znak? — upita tiho, a glas mu je odzvanjao u podzemnoj tišini i, iza sebe, u tami, začuje jeku: PREPOZNAJEŠ LI TAJ ZNAK... PREPOZNAJEŠ LI TAJ ZNAK?
— Mislim da sam pogodio — promrmlja Smith šarajući svojom svjetiljkom crne rubove.
— Pharolov simbol — reče Venerijanac u jednom dahu, a jeka je to prihvatila i daleko u tami zažamori: PHAROL... PHAROL... PHAROL...
— Jednom sam ga vidio isklesana u stijeni nekog asteroida — nastavi tiho Yarol. — Samo mali dio ogoljele stijene koja se kovitlala kroz prostor. Samo mali komad njene površine bio je gladak i na njemu je bio urezan taj znak. Northweste, Izgubljen planet je vjerojatno postojao! A to je bio dio njega, s Pharolovim imenom tako duboko urezanim da ga ni eksplozija svijeta nije mogla izbrisati!
Smith povuče pištolj.
— Uskoro ćemo to saznati. Čuvaj se.
Mlaz plavog plamena penjao se uz rub vrata udarajući u kamen, kao što je i Yarol uradio sa svojim pištoljem gore, u gradu. Kao i onda, na svome je putu plamen našao slabo mjesto i zario se duboko. Vrata su se počela tresti kad je Smith zaustavio plamen, začulo se zlokobno

pucketanje i počela su se polagano njihati prema naprijed. Smith zakoči pištolj i odskoči unatrag jer se velika kamena ploča zanjihala i pala. U mraku se začula strahovita buka, od udarca i pada tlo je zadrhtalo i dva su čovjeka zateturala uza zid.
Podigli su se zaklanjajući oči od zaslijepljujućeg snopa svjetlosti što je ulazila kroz nastali otvor. Bijaše to prekrasna, zlaćana svjetlost; gusta a ipak prozračna. Kad su im se oči privikle na tu naglu promjenu, odmah su uočili da nije nalik ni na jednu svjetlost koju su dosada vidjeli. Ona je vidljivo blistala pred njima u hodniku, u ubrzanim valovima što su sustizali jedan drugog, nagomilavali se i otjecali kao plin. Ta je svjetlost imala neopisivu, ali opipljivu, fizičku postojanost koja ipak nije djelovala štetno na zrak koji su udisali. Napredovali su kroz more neobične svjetlosti što im se pod koracima mreškala kao voda. Kako su napredovali, tako su se zrakom širili koncentrični krugovi i tiho se razbijali o zid, a za njima se pružale blistave brazde, kao trag broda na vodi.
Uronjeni u lelujavu svjetlost prešli su preko jednog prolaza isklesana u neobrađenu kamenu koji je izgledao stariji od kamena u hodniku. Po hrapavim stijenama posvuda su svjetlucale male, sjajne mrlje, i nijedan se nije mogao sjetiti da je ikada prije vidio takvu stijenu prošaranu sjajnim točkama.
— Znaš li što je to? — upita naglo Smith nakon nekoliko trenutaka muklog hoda po neravnom tlu. — To je asteroid! Hrapava stijenka što se proteže u vanjski hodnik njegov je vanjski dio. Sjeti se da se smatralo kako su »božanstva« izbjegla katastrofu drugog svijeta i bila dovedena ovdje. Kladim se da se tako dogodilo. Baš onaj dio toga planeta na kojem je bila dvorana, u kojoj su, vjerojatno, bile slike bogova, na neki je način odvojen od Izgubljenog planeta i bačen kroz svemir do Marsa. Vjerojatno se ovdje zakopao u tlo, a stanovnici grada su do njega iskopali tunel i tu sagradili hram. Vidiš da ne postoji drugo objašnjenje za izbočeni zid i jednostavni sustav te stijene koja zacijelo potječe od iščezlog svijeta.
— To zvuči logično — složi se Yarol mičući nogom da snop svijetla usmjeri prema zidu. — Kako objašnjavaš ovu smiješnu svjetlost?
— Kakva god bila druga dimenzija iz koje je došao Pharol, možemo biti gotovo sigurni da u njoj svjetlo ima neobičnu ulogu. Ono je gotovo materijalno, fizičko. To si mogao zaključiti po bijelom obliku

u pećini i po tami koja je ugasila naše svjetiljke Ona je skoro opipljiva kao voda. Vidio si kako se ljeskala u onom hodniku kad su pala vrata, ali ne kao prava svjetlost nego u uzastopnim valovima, kao teški plin. Ipak nisam u zraku opazio razliku. Ali ne vjerujem... Hej, pogledaj ono!

Zastao je tako naglo da mu je Yarol udario u leđa i pro mrmljao neku venerijansku psovku. Zatim je i on iznad Smithova ramena opazio nešto i spustio ruku na pištolj. Neka se stvar, kao rupa neobična oblika, otvarala nad potpunom crninom u kutu hodnika. Pomakla se, dok su je gledali. To je bilo crnje od ičega što je ljudsko iskustvo poznavalo, toliko crno da ga je oko moglo prihvatiti samo kao negaciju svega, kao ništavilo. Sjetivši se legendi o Pharolu, nebogu potpunog ništavila, Smith čvršće stegne pištolj i zapita se da li pred njim stoji neko staro božanstvo.

Stvar je promijenila izgled: njen je obris bio oblikovan i relativno učvršćen dosta iznad tla. Smith je osjećao da je zacijelo imala oblik i težinu — bar tri dimenzije, a možda i više — ali, usprkos svim naporima, njegove su ga oči doživljavale kao ravan obris ništavila što se isticao na zlatnoj svjetlosti.

I kao iz bijelog oblika u mraku, iz crnog oblika u svjetlosti izvirala je opet ona snaga koja mu je mozak tjerala u ludilo. Smith je osjetio da silnim valovima napada temelje njegova duha, ali je osjetio i nešto drugo, osim nerazumnog impulsa u toj snazi koja je jurila na njega. Osjetio je neku vrst borbe, kao da mu crni čuvar poklanja samo dio svoje pažnje, kao da se bori protiv nečeg nevidljivog i moćnog. Taj mu je dojam omogućio da nasluti znakove borbe u crnim obrisima stvari. Ona se talasala i ugibala, oblik joj se mijenjao s fluidnošću, uvijala se, kao protestirajući protiv nečega što on nije razumio. Sada je jasno osjećao da se očajnički borila protiv nevidljiva neprijatelja. Gledajući je, osjetio je kako mu leđima prolaze trnci.

Odjednom je Smith počeo shvaćati što se događa. Polako i neodoljivo, crno je ništavilo bilo odvedeno u prolaz. To je bio — trebalo je da bude — val pozlaćene svjetlosti koja ga je odvlačila kao što riječna matica povlači ribu. Otvaranje vrata vjerojatno je oslobodilo jezero zarobljene svjetlosti i ona je polako, kao voda, otjecala u hodnik, prazneći pri tom asteroid, ako je to bio asteroid. Smith je sada ustanovio da, iako su stali, iza njih se nije prekidao

trag svjetlosnih brazda. Svjetlost ih je, kao svjetlucava plima, nadmašivala. Crna stvar plovila je po toj bujici uzaludno se boreći. Sada je bila bliže, a snaga grubih udaraca u Smithov mozak se povećala, ali se nije suviše uplašio. Stvar je bila zahvaćena paničnim strahom, i snažni valovi što su ga zapljuskivali bili su strašni, ali su se slabo probijali. Zbog sve veće vrtoglavice, dok se stvar približavala, Smith nije nikad poslije sa sigurnošću znao što se dogodilo. Tmina se naglo približavala, tako da je mogao ispružiti ruku i dotaknuti je, iako je nagonski osjećao da, koliko god se činila blizu, bila još suviše daleko da bi na nju stavio ruku. Na kratkoj udaljenosti, njena je crnina bila stravična, takva da je oko nije moglo prihvatiti, kao nešto što nije moglo postojati, a ipak je živjelo.
U toj blizini mozak mu se potpuno opustio i uronio u lude spirale u prostoru što se naglo otvorio na mjestu gdje su zidovi hodnika bili samo nejasno viđene sjene, a vlastito tijelo samo stup magle u praznini u kojoj su odzvanjali urlici. Crna stvar je u prolazu, vjerojatno, prešla preko njega i uronila u svoju nevjerojatnu i bezumnu crninu; Smith to nikada nije saznao. Kad mu se svijest napokon prestala kružno gibati u praznini i nerado se vratila u tijelo, strašno se ništavilo, boreći se stalno, udaljilo, pa su valovi čudesne moći oslabljeli.
Yarol je stajao naslonjen na zid, zadihan, razrbgačenih očiju...
— Je li i tebe dohvatio? — uspio je najzad progovoriti, nakon nekoliko neuspješnih pokušaja da smiri svoje ubrzano disanje.
Smith opazi da i on teško diše. Bez daha kimne glavom.
— Pitam se — reče kad se počeo osjećati normalnije — da li bi ta stvar bila tako bijela u tami, kao što je bila crna u svjetlosti? Kladim se da bi! Vjeruješ li da može postojati izvan svjetla? Podsjetila me na uhvaćenu meduzu. Reci, što misliš, ako svjetlost istječe tako brzo, mogla bi i potpuno nestati? Bilo bi bolje da požurimo.
Pod njihovim se koracima hodnik i dalje spuštao. I kad su stigli do kraja, začuđujući brzo postali su svjesni cilja svog putovanja. Nagib hodnika tvorio je ugao iznad kojeg se naglo završavao hodnik na ulasku u veliku udubinu usred asteroida. Prostrana, kristalna dvorana je u blistavoj, zlaćanoj svjetlosti blještala kao središte nekog dijamanta s mnogo uglačanih ploha. Bila je prepuna svjetlosti koja se razlijevala od jednog zida do drugog, od poda do stropa. Bilo je

neobično da u toj plimi blage svjetlosti nisu mogli odrediti granice dvorane; ali, iz bilo kojeg razloga, usprkos jasnoći zidova, doimala se beskrajnom.
Ali ti su dojmovi bili podsvjesni. Oči su im u sredini podzemne, kristalne prostorije otkrili prijestolje. Očarano su ga promatrali. Prijestolje je bilo kristalno i nije bilo namijenjeno čovjeku. Moćni Pharol, neizmjerno star, tu je stolovao. To nije bio oltar nego prijestolje gdje je vladalo živo božanstvo, u suviše dalekoj prošlosti da bi je ljudski um mogao shvatiti. Po sadašnjem obliku nije se moglo zaključiti o obliku koji je tamo boravio. Ali on je, bez sumnje, premašivao sadašnje ljudsko shvaćanje. Ništa što su dva istraživača ikada vidjela nije moglo boraviti na tom prijestolju.
Smithu naglo zastane dah. Ovdje, na velikom prijestolju, počivali su ostaci najvećeg božanstva prošlosti. Sada je to bila samo gomila sive prašine! Veliki Pharol — prašina na prijestolju!
— Slušaj — bezlični Yarolov glas prekine tišinu, — zašto je postao prah njegov lik, a ne dvorana i prijestolje?
— Lik je, vjerojatno, postojao davno prije nego što je hram sagrađen — reče tiho Smith. — Gomila na kristalu je izgledala mrtva. U isti mah strahovito neživotna i neizmjerno stara! Ipak, ako je onaj čovječuljak govorio istinu, još je bilo života u pepelu zaboravljena božanstva. Da li je on od te sive prašine doista mogao isplesti lanac koji bi se neodoljivo protezao iznad ponora vremena i prostora prema dimenzijama što su iznad ljudskog poimanja i vratiti iščezlo biće koje je nekoć bio Veliki Pharol? Da li je to mogao? I da je mogao...
Odjednom se u Smithu zače strah. Koji bi se čovjek, s bogom u svojoj službi, znao dovoljno svladati da ne počne ugnjetavati svjetove u svemiru? I što ako je taj čovjek napola lud?...
Šutke je slijedio Yarola. Trebalo im je više vremena da stignu do prijestolja nego što su to računali. Bilo je nešto varavo u kristalu u toj dvorani i u svjetlosti njegova zlatnog, raskošnog blještavila. Prozračni vrhovi prijestolja uzdizali su se visoko iznad njihovih glava. Smith podigne oči prema prijestolju pitajući se koji su ljudi padali ničice pred njim, koja su bića bezimenih vrsta i zaboravljenih svjetova obožavali crno božanstvo Pharola. Na kristalnom podu koraci...
U razmišljanju ga prekine buka koju je netko stvarao penjući se.

Gledajući sivu prašinu u zraku, Yarol se verao po kristalnom prijestolju koje je bilo sklisko i nije ni bilo namijenjeno ovoj svrsi, tako da su teške Venerijančeve čizme klizile po glatkoj površini. Smith ga, neprimjetno se smiješeći, pogleda. U toku stoljeća nijedan se živi stvor nije usudio približiti ovome mjestu, osim s poštovanjem, na koljenima, ne usuđujući se čak dići pogled prema svecu svih svetaca, boga. Sada Yarolova noga stane na posljednju stepenicu uspona i on prigušeno krikne, dohvativši prijestolje gdje je »živi bog« Veliki Pharol vladao svijetom možda moćnijim od bilo kojeg svijeta na kojem sada žive ljudi.

Yarol zastane na vrhu spuštajući pogled s visine odakle su prije gledale samo božanske oči. Začuđeno se namršti.

— Northweste, ovdje nešto nije u redu. Pogledaj gore. Što je to s one strane stropa?

Smith podiže pogled. Jedan je trenutak bio zgranut. Već treći put toga dana ugleda nešto toliko nemoguće, da mu to zbunjeni mozak nije mogao prihvatiti. Nešto mračno, a ipak svijetlo, spuštalo se na njih. Činilo se da se spušta strop, i Smith je — u paničnom strahu — počeo drhtati. Da li se strop spuštao da ih smrvi? Ili će neki »božji čuvar« pasti poput plašta na njihove glave? Što će se dogoditi? Onda je sve shvatio i njegov smijeh olakšanja zazvuča gotovo kao svetogrđe u tišini dvorane.

— Svjetlost se povlači — reče. — Kao voda koja nestaje. To je sve.

Nevjerojatno, ali istinito. Blistavo jezero svjetlosti koja je ispunjavala kristalnu dvoranu spuštalo se, teklo kroz vrata u hodnik, prema vanjskom zraku, a tama se, doslovce, izlijevala iza njih. Izlijevala se brzo.

— U redu — reče Yarol. — Bilo bi najbolje da pobjegnemo prije nego što sve nestane. Hoćeš li mi dodati kutiju?

Smith oklijevajući otkači malu, metalnu, lakiranu kutiju koju su dobili. — Što bi se dogodilo ako bi onaj čovjek uspio stvoriti okove da podjarmi božanstvo ako mu donesu prašinu? I u rukama vrlo razumna, zdrava i uravnotežena čovjeka takva bi neograničena moć zacijelo bila opasna. Što bi tek postala u rukama malog fanatika promukla glasa?

Gledajući s visine, Yarol zatvori uznemirene oči i jedan trenutak ne progovori ni riječ. Zatim lagano zazviždi i odgovori, iako Smith nije

ni izgovorio pitanje:
— Nisam na to ni pomislio... Zar misliš da bi se to zaista moglo ostvariti? Znamo da je onaj tip napol lud!
— Ne znam — odgovori Smith. — Možda ne bi uspio, ali nam je pokazao put ovamo, zar ne? Bar mu je to bilo poznato. Mislim da bi bilo suviše opasno provjeravati zna li više od toga. Pretpostavi da uspije, Yarole, pretpostavi da nađe načina da dovede to... to čudovište tame na našu dimenziju i pusti ga u naše svjetove? Zar misliš da bi ga mogao obuzdati? Pričao je da će »boga pretvoriti u roba«, ali hoće li to moći? Nimalo ne sumnjam da poznaje način na koji će otvoriti vrata među dimenzijama da Pharolu oslobodi put. To se može ostvariti. To je već bilo učinjeno. Ali, kad ih jednom otvori, da li će ih moći zatvoriti? Da li će im moći ostati gospodar? Vrlo dobro znaš da neće! Znaš da će mu izmaknuti... i tada se može dogoditi svašta.
— Nisam o tome razmišljao — ponovi Yarol. — Zaboga... Ako...
Zastane, promatrajući sivu prašinu koja je u sebi sadržavala tako stravičnu snagu. U kristalnoj je dvorani jedan trenutak vladala tišina. Smith je, pogleda lutajućeg od prijestolja do svog prijatelja, vidio da je tama otjecala sve brže i brže. Svjetlost oko njih smanjivala se i duge sjajne brazde talasale su se iza njih.
— Kako bi bilo da je ne uzmemo — reče naglo Yarol. — Reći ćemo da nismo mogli pronaći mjesto, ili da je bilo pod ruševinama, ili bilo što. Pretpostavi da mi... Brže! Ovdje postaje mračno;
Razina svjetlosti spuštala se po zidovima sve niže i niže. Nad njih je neumitno padala duboka, podzemna noć. S nevjericom, začuđeno su gledali kako svjetlost malo-pomalo silazi na kristal. Uskoro je bila i na vrhu prijestolja. Yarol preneraženo poskoči kad se, od glave do pasa našao uronjen u mrak i ugledao more svjetlosti u kojoj su mu se noge micale u blistavom talasanju. Svjetlost je vrlo brzo otjecala. Smith ju je očaran gledao kako se povlači uz Yarolove noge, zatim još niže, tako da je mali Venerijanac ostao stajati u mraku, nad plimom što je još silazila s prijestolja, a zatim je tama obavila i njegovu glavu. Čudno, zatekao se usred oseke sve do ramena, struka, koljena...
Svjetlost koja je maloprije — i bezbrojna tisućljeća — ispunjavala tu dvoranu, pružala se po podu kao svjetlucavo jezero što im je dopiralo

do članaka. Prvi put, nakon milenija, prijestolje je bilo u mraku. Tek kad su vidjeli posljednje tragove svjetlosti kako u brzim potocima, kao plamene zmije, teku prema vratima po crnom podu, njih dvojica trgli su se od zaprepaštenja. Ostatak svjetlosti koju je prije milijuna godina možda upalila ruka jednog od prvih došljaka — bogova nad izgubljenim svijetom, curio je prema hodniku. Smith duboko uzdahne i u mraku se okrene prema mjestu gdje je trebalo biti prijestolje. Tragovi svjetlosti na podu više nisu blistali: dvorana je bila crnja od bilo koje noći u vanjskom svijetu. Yarolova se svjetiljka naglo upali i u tami se začuje Venerijančev glas:

— Trebali bismo staviti malo toga u bocu i odnijeti. Što ti o tome misliš, Northweste? Da li da uzmemo prašinu?

— Ne — reče kratko Smith. — Siguran sam u to. Ali ne možemo je ovdje ostaviti. Onaj tip će poslati druge ljude. Dat će im možda eksploziv ako kažemo da je mjesto zakopano.

Svjetlost Yarolove svjetiljke padne, kao bijela crta u tami na zagonetnu, malu, sivu gomilu kraj njega. Osvijetljena Yarolovom svjetiljkom ležala je neobjašnjena, kakva je bila tokom vječnosti, čekajući možda baš ovaj trenutak. I Yarol pritisne obarač na svom pištolju.

— Ne znam od čega je bio ovaj bog, ali ni kamen, ni metal, ništa ne odolijeva toplinskom pištolju.

Tih i pažljiv, usmjeri cijev. Piskutav, plavičasti plamen nezadrživo šikne iz oružja udarajući strašnom snagom topline po sivoj gomili prašine koja je nekoć bila bog. Čak i stijena bi se rastopila pod takvim plamenom; čelični žišci u raketi bi se usijali, ali hrpa prašine se nije promijenila pod nepodnošljivo plavom plamenom zrakom. U šuštanju plamena. Smith je čuo Yarola kako je zaprepašteno rekao »Do vraga.« Približio je pištolj sivoj gomili dok se kristal nije od topline počeo topiti, a plave su iskre vrcale u mraku. I tada sasvim polako, rubovi rupe počeli su dobivati tamnocrvenu boju koja se širila. Izbio je mali, plavi plamen: zatim još jedan.

Yarol je olabavio obarač i gledao kako je prašina počela gorjeti. Uskoro, kad je vatra postala snažnija, bog je pao sa svog nesigurnog prijestolja na pod. Smith je uporno promatrao svijetao, žarki plamen koji nekoć bijaše bog. Gorio je raskošnim sjajem, neopisivim, hlapljivim bojama. U blistavom plamenu polako je nestajala prašina

koja nekoć bijaše Pharol, vladar tmine.
Kako je vrijeme prolazilo, plamen je postajao življi, a odsjevi su čudno plesali po zidovima i kristalnom svodu uzrokujući dugo treperenje na podu, posutom sjajnim, plavim sagom. Zrakom se malopomalo širio neopisiv miris — dim pokojnih bogova. Vrtoglavo se peo Smithu u glavu, a odrazi su lelujali i miješali se sve dok mu se nije učinilo da visi u prostoru dok su se oko njega plamene, nejasne, nestvarne slike svijale u mraku, previjale po zidovima i nestajale, plamtjele, bježale mu ispod nogu, opkoljavale ga u krivudavim motivima što su poskakivali s jednog zida na drugi, kao odrazi, duboko zakopani u kristalu, a sada oživjeli na čarobni dodir zapaljenog boga.
U zagušljivom vrtlogu dima što mu je ulazio u nosnice, promatrao je iznad, ispod, oko sebe, čudne, bezumne slike što su nesigurno klizile po kristalu i nestajale. Činilo mu se da je ugledao beskrajne panorame, okružene planinama kakve ne postoje ni na jednom današnjem svijetu... pričinjalo mu se bjeljim Sunce koje već godinama nije sjalo, a bacalo je svoje zrake na kraj gdje su rijeke ključale među zelenim obalama... nekoliko mjeseca što su nestajali u ljubičastoj noći u kojoj je blistalo zviježđe koje mu je, iako neobično, izgledalo poznato... čak i jedna zelena zvijezda na mjestu gdje je trebalo da bude crveni Mars i daleka točkica, kad bijela pribadača na mjestu gdje je zelena točkica Zemlja. U jasnoj tami nizali su se treperavi gradovi najneobičnijih oblika. Vrhovi tornjeva, kule i barokna zdanja visoko su se uzdizala, blistajući na toplom, bijelom suncu. Čudne lađe plovile su po nebeskim cestama... Vidio je bitke, oružja kojima nije znao imena, kako se obaraju na visoke tornjeve i bacaju velike, krvave mrlje na kristal. Vidio je pobjedničke mimohode u kojima su ljudi koji su mogli biti čovjekovi preci, paradirali u raskošnim bojama kroz predivne avenije... neobične, jedva naslućene, stvorove koji su bili ljudi, a da to zapravo i nisu bili... Povijest umrlog i zaboravljenog svijeta mračno je svijetljela u tami.
Vidio je nazovi ljude u njihovim velikim, blistavim gradovima kako se klanjaju snazi tame koja se strahovito raširila po jasno-bijelom nebu... Vidio je početak Velikog Pharola... vidio je kristalno prijestolje u kristalnoj dvorani u kojoj su se vijugava bića ljudska

oblika, u poniznim redovima, bacala ničice oko prijestolja, prema kojem zbog njegova sjaja i tame nije mogao gledati. Odjednom je osjetio snažan udar i sve su te bezumne slike zablistale, sudarale se i raspadale pred njegovim zapanjenim očima, a strahovita eksplozija zasljepljujuće svjetlosti izbije po zidovima, i prostrana je dvorana od toga jedan tren ponovo bljesnula, ali je ta svjetlost bila toliko jaka da nije osvijetlila nego zagušila, zasljeplila, odjeknula u mozgu njih dvojice koji su to promatrali...

Prije nego što se onesvijestio, Smith je, u jednom trenutku, shvatio da su on i Yarol prisustvovali kraju jednog svijeta. Zatim je, slijepih očiju i omamljena mozga utonuo u ništavilo.

Kad su ponovo otvorili oči, sve je oko njih bilo crno. Oganj na prijestolju ugasio se u vječnom mraku. Posrćući, vođeni bijelim snopom iz svojih džepnih svjetiljki, ponovo su krenuli dugačkim hodnikom i izašli na čisti zrak. Nad planinama se smrkavao blijed, marsovski dan.

Dmitrij Bilenkin: Red prije svega

Eh, to, to! Tak nado!

Preveo Ivan Paprika

Svih je dvanaest automata stajalo u jednom redu, jedan do drugoga. I svi su, pošto bi netko ubacio u njih određenu kovanicu, potpuno jednakim šištanjem ispuštali u čaše gaziranu vodu s voćnim sokom ili bez njega. A i nalikovali su jedan na drugoga kao pravi blizanci, što su u stvarnosti i bili. Uostalom, tako je u ovakvim slučajevima svuda i oduvijek i drugačije ne može ni biti.
Jednog jutra neki rani prolaznik uze čašu, opljusnu je vodom i, kako zahtijevaju upute, ubaci u određeni prorez određenu kovanicu. Kad, gle čuda, umjesto poznata šištanja i struje zapjenjene tekućine, automat izbaci kiticu ljubičica poprskanu ranom jutarnjom rosom.
— Do sto đavola — razljuti se prolaznik — zar sam baš ja morao naletjeti na neispravan automat?
Kako mu se mozak upravo bavio razmišljanjem o nekim vrlo važnim stvarima, a piti je svakako želio jer je bio veoma žedan, bacio je ljubičice u košaru za otpatke i pošao k drugom automatu. Taj ga je uredno i po svim propisima svesrdno napojio.
Sljedeći čovjek koji se zaustavio kod našeg automata bio je ugledan novinar još uglednijeg večernjeg lista. Ovaj put je kitica ljubičica uletjela ravno u ruke.
— Sjajno — oduševljavao se novinar zagnjurivši odmah nos u cvijeće — i više nego sjajno. Kakve li ideje i kakva li napretka u našem usluživanju: automatska prodaja ljubičica usred rujna. Moram o tome objaviti makar najkraću vijest.
Ponovo je omirisao ljubičicu i krenuo dalje, mrmljajući usput sebi pod brk: »Ne smijem, međutim, zaboraviti da spomenemo i očevidne nedostatke. Zaboravili su na automat staviti pločicu s uputama.«

Treći kandidat za gašenje žeđi gaziranom vodom s voćnim sokom ili bez njega nije nikamo žurio. Polako je ubacio u automat propisani novac i, kada se umjesto voćnog soka, pojavila kitica ljubičica, polako je pritisnuo dugme na kojem je pisalo da na nj valja pritisnuti želiš li da ti automat vrati novac.
Uzalud je pritisnuo. Novac je ostao u automatu.
— Varalica, automat varalica — uzrujao se žedni građanin prolaznik i raspalio šakom automat po njegovu metalnu boku.
Automat je tvrdoglavo šutio.
— Svinjarija, do neba vapijuća svinjarija, krajnji nered — ljutio se građanin. — To ne mogu i neću dopustiti.
Pločica s brojem telefona na koji je trebalo pozvati mehaničara, nalazila se automatu na lijevom boku. Građanin je u svome opravdanom nastupu pravdoljublja, žrtvovao oduševljeno dvije kopjejke da telefonira u mehaničarski servis.
Mehaničar se brzo pojavio, a građanin je bio dovoljno strpljiv i da ga dočeka. Čekao je stojeći kao vojnik na straži uz »nepošten« automat, od dosade cupkao latice ljubičica i savjesno upozoravao sve građane koji su bili žedni:
— Ovaj automat nije ispravan.
To je upozorenje čak i napisao na komadiću papira i nalijepio ga na automat.
— Kažete, nije ispravan? — htio se uvjeriti mehaničar.
— Novac guta, ali sok ne pušta... — odgovorio je građanin u stihovima, a da i sam toga nije bio svijestan.
Ni mehaničar to nije uočio.
— E sad ćemo mi njemu postaviti dijagnozu, samo da mu najprije opipam puls — reče mehaničar, otvori stražnja vrata i uvuče se u automat. Neko se vrijeme čulo čeprkanje, šuštanje i grebenje a zatim se javi mehaničar:
— Je li proradio?
— Ni govora — odgovorio je građanin. — Nikako ne reagira.
Odjednom poče mehaničar onako od sveg srca psovati.
— Da mi je samo saznati, koji ga je to idiot punio jučer. — Ništa nije spojeno ni složeno prema uputi, a ugurano je unutra i sve moguće smeće. E, saznat ću mu ja i ime i prezime! Dobit će on svoje.
— A hoće li automat uskoro proraditi?

— Radit će on u tren oka kao veliki — izjavi samosvjesno mehaničar.
Pošto je prekapao još oko pola sata, mehaničar se izvuče iz automata i kad je malo odahnuo, gurnu u prorez kovanicu. Smeđa tekućina pjeneći se pojuri u čašu i u tren oka je napuni do vrha.
— No, konačno je sve u redu — reče zadovoljno mehaničar.
— Tako i treba. Red prije svega — reče strogo građanin.
A automat? Jer on je bio taj koji se pobunio protiv jedno ličnog posla — punjenja čaša gaziranom vodom s voćnim sokom ili bez njega. A što je i mogao? Morao se pokoriti bogu mehanike!

A. E. Van Vogt: Daleki Kentaur

Far Centaurus

Preveo Zoran Milović

Prenuvši se, probudio sam se i pomislio: kako li Renfrew podnosi ovo?
Mora da sam se pokrenuo, jer već idući tren tama nazubljena bolom ponovo se sklopi nada mnom. Nisam znao koliko sam dugo ležao u toj razdirućoj nesvjestici. Kad sam se osvijestio, prvo sam osjetio rad pogonskih motora našeg svemirskog broda.
Ovaj put sam se polagano osvješćivao. Ležao sam potpuno nepokretan osjećajući svu težinu prospavanih godina. Odlučio sam da postupam upravo onako kako je propisao Pelham, prije tako mnogo godina.
Nisam želio ponovo izgubiti svijest.
Ležao sam tako i razmišljao: smiješno je, i malo glupo, što se toliko brinem o Jimu Renfrewu. Ta on će iz svog stanja uspavanosti izići tek za pedeset godina!
Počeh promatrati osvijetljeni brojčanik sata na stropu. Malo prije pokazivao je 23.12; sada je bilo 23.22. Deset minuta između nepokretnosti i kretanja upravo je prošlo.
Polako, ruka mi kliznu prema rubu ležaja. Klik! Prstom sam pritisnuo prekidač i začulo se tiho zujanje. Automatski maser poče mi nježno masirati golo tijelo.
Najprije mi je izmasirao ruke, zatim noge, a potom ostali dio tijela. Istovremeno, osjećao sam ugodan dodir ulja koje mi je kapalo na suhu kožu.
U nekoliko mahova zamalo sam kriknuo; tako je bolan bio povratak u život. Ali, nakon jednog sata, mogao sam sjesti i zapaliti cigaretu. Nevelika, oskudno namještena soba na koju sam navikao zadržala mi

je pažnju samo za trenutak. Ustadoh.
Pokret je, čini se, bio suviše nagao. Zateturao sam i grčevito se uhvatio za metalne podupirače ležaja dok su se ustajali želučani sokovi dizali u grčevima koji su tjerali na povraćanje.
Mučnina je ubrzo prošla, ali je bio potreban velik napor volje da pridem vratima, otvorim ih i krenem uzduž uskog hodnika što je vodio u kontrolnu prostoriju.
U principu, tamo je trebalo da se zadržim svega trenutak, ali me grč, mučan i težak, prikovao na mjestu. Oslonio sam se na sjedalo pred kontrolnom pločom i zagledao u kronometar.
Pisalo je: 53 godine, 7 mjeseci, 2 tjedna, 0 dana, 0 sati i 27 minuta.
Pedeset tri godine!
Pomalo nasumce, gotovo zgranut, pomislih: tamo, na Zemlji, ljudi koje smo nekada znali, naši drugovi s kojima smo nekada išli u školu, djevojka koja me poljubila na zabavi onu noć uoči odlaska — svi oni su mrtvi. Ili su na putu da umru od starosti.
Djevojke sam se sjećao vrlo jasno. Bila je lijepa i tako puna života, a nismo se uopće poznavali. Pružajući mi svoje rumene usne i smijući se, rekla je: »I nakaza ima pravo na poljubac.«
Sada mora da je već baka. Ili je možda u grobu.
Oči mi se napuniše suzama. Obrisao sam ih i počeo grijati konzervu koncentrirane tekućine, svoj prvi obrok. Malo-pomalo, mozak mi se razbistrio.
Pedeset tri godine i sedam i po mjeseci, pomislih potišteno. Skoro četiri godine više od predviđena vremena. Morat ću načiniti mali proračun prije no što uzmem narednu dozu Droge vječnosti.
Dvadeset grana u principu bilo je dovoljno da me, uspavana, održi na životu točno pedeset godina.
Sastav je, međutim, očigledno bio jači od onoga što je Pelhem izračunao pomoću svojih testova, koji su ionako obavljani samo na kraće vrijeme.
Sjedio sam, nervozan, naborana čela i skupljenih očiju i razmišljao o tome problemu. Iznenada, postadoh svjestan onog što činim i grohotan smijeh provali iz mene. Zvuk je razbijao tišinu poput niza pucnjeva iz pištolja, osupnuvši me.
Ali, to je za mene bilo i olakšanje. Sjedim ovdje s takvim prohtjevom!

Ta što smo predstavljaju četiri godine! Kap u moru vremena.
Bio sam živ — i još mlad. Vrijeme i prostor pobijeđeni su i savladani. Svemir pripada čovjeku.
Pojeo sam »juhu«, namjerno gutajući svaku žlicu tekućine vrlo sporo. Svaki trenutak u tih pola sata, koliko sam jeo, uživao sam u njezinu okusu. Zatim, osvježen i okrijepljen, na pustih kontrolnu prostoriju.
Ovoga puta duže sam se zadržao pred ekranima za promatranje. Trebalo mi je svega nekoliko trenutaka da pronađem Sol, naše sunce, vrlo sjajnu zvijezdu što se nalazila približno u centru ekrana-retrovizora.
Alfu Centauri bilo je nešto teže pronaći. Najzad je zasjala, svijetla točka usred međuzvjezdane tame načičkane sitnim svjetlostima. Nisam ni pokušao odrediti njihove udaljenosti od svemirskog broda. Činilo se da su na svojim pravim mjestima. U ove pedeset i četiri godine prošli smo otprilike jednu desetinu od četiri i trećine svjetlosne godine, udaljenosti do najbližeg zvijezdanog sistema.
Zadovoljan, vratio sam se u prostorije za stanovanje. Pogledaj ih redom, mislio sam. Prvo Pelhama.
Kad sam otvorio dotad hermetički zatvorena vrata Pelhamove sobe, mučni smrad mesa u raspadanju zapahnuo mi je nosnice. Hvatajući zrak, zalupio sam vrata i ostao usred uskog hodnika, drhteći.
Nakon jedne minute još se nije javljalo ništa osim realnosti.
Pelham je bio mrtav.
Ne mogu se jasno sjetiti što sam zatim učinio. Trčao sam; to znam. Širom sam otvorio vrata Renfrewove sobe, zatim Blakeove. Čist, slatkast miris njihovih soba, te pogled na tiha i mirna tijela smirio me i pribrao.
Obrvala me velika tuga. Jadni, hrabri Pelhem. Pronalazač droge Vječnosti koja je omogućila velik skok u međuzvjezdani prostor, ležao je sada mrtav, usmrćen vlastitim pronalaskom.
Što je ono rekao: »Postoji vrlo mali rizik da umremo. Ali postoji ono što nazivam faktorom smrtnosti, otprilike deset posto, u vezi s uzimanjem prve doze. Ako nam organizmi podnesu početni šok, preživjet će i iduće doze.«
Faktor smrtnosti mora da je veći od deset posto. Te dodatne četiri godine sna koje mi je donijela droga...

Obuzet mračnim mislima, otišao sam u skladište i uzeo svoje svemirsko odijelo i ceradu. Ali, čak i s odijelom bio je to strašan posao. Droga je do izvjesne mjere sačuvala tijelo, no ono se ipak potpuno raspalo kad sam ga podigao.
Napokon, odnio sam ceradu i njezin sadržaj do zračnog otvora i izbacio ih u svemir.
Sada sam morao požuriti. Periodi buđenja morali su biti kratki; u toku njih koristio se, kako smo ga mi zvali, »trenutni« kisik, no glavne se rezerve nisu smjele dirati. Kemijski osvježivači u našim sobama polako su pročišćavali »trenutni« zrak u toku godina, pripremajući ga za iduće buđenje.
Nekom neobičnom vrstom obrambene reakcije negirali smo mogućnost iznenadne nesreće, kao što je smrt jednog od članova posade. Dok sam skidao skafandar, opazio sam da zrak nije kao malo prije.
Prvo sam otišao do radija. Bilo je proračunima predviđeno da granica prijema bude pola svjetlosne godine, a toj smo se granici upravo približavali.
Žurno, ali i oprezno, napisao sam izvještaj, pročitao ga i snimio na prijevodnu ploču i zatim počeo odašiljati. Namjestio sam odašiljač da emitira poruku sto puta. Za nešto više od pet mjeseci računajući od danas, vijest će na prvim stranama novina obići Zemlju s jednog do drugog kraja.
Unio sam svoj izvještaj i u brodski dnevnik, a uz to dodao i opasku za Renfrewa — na dnu. Bio je to kratak spomen na Pelhama. Moja je pohvala došla iz dubine srca, ali bio je tu i još jedan razlog da pohvalim Pelhama. Bili su dobri prijatelji, Renfrew, genijalni inženjer koji je projektirao i sagradio ovaj brod, i Pelham, veliki kemičar i doktor, čija je Droga vječnosti osposobila čovjeka za ovo fantastično putovanje u beskraj.
Znao sam da će Renfrew, kad se probudi u gluhoj tišini broda koji plovi svojom vrtoglavom putanjom, lijepo primiti moje riječi počasti njegovu prijatelju i kolegi. Nije mi bilo teško da to učinim; obojicu sam iskreno volio.
Kad sam napisao opasku, na brzinu sam provjerio svjetlucave motore, zapisao nekoliko podataka s brojača i drugih brodskih instrumenata, a potom izmjerio pedeset pet grama Droge vječnosti.

Prema mom proračunu, to bi bilo najbliže količini potrebnoj za sto pedeset godina sna.
Prije no što sam utonuo u san, dugo sam razmišljao o Renfrewu i strašnom šoku što ga očekuje uz ostale normalne reak cije na situaciju, i koji ću duboko potresti njegovu čudnu, osjetljivu narav... Slika koja mi se ukazivala bila je vrlo nesigurna.
Nemir i briga obuzimali su me i u trenutku kad je došao san, i kad sam utonuo u tamu.
Gotovo istog trenutka otvorih oči. Ležao sam i razmišljao: Droga! Nije djelovala.
Ukočenost tijela, koju sam osjećao kao stvarnost, natjerala me da shvatim istinu. Ležao sam što je moguće mirnije i promatrao sat iznad svoje glave. Sada sam lakše mogao provesti određen postupak, iako, kao i prethodnog puta, nisam mogao odoljeti a da ne pogledam na kronometar dok sam prolazio kroz kontrolnu prostoriju.
Pokazivao je: 201 godina, 1 mjesec, 3 tjedna, 5 dana, 7 sati, 8 minuta.
Posrkao sam zdjelu superjuhe, a zatim žurno pošao do brodskog dnevnika.
Sasvim je nemoguće opisati osjećaj koji me obuzeo kad sam ugledao poznati Blakeov rukopis, a zatim, na idućoj strani, i Renfrewov.
Moje je uzbuđenje lagano nestajalo dok sam čitao što je napisao Renfrew. Bio je to izvještaj, ništa više; gravitometrijski podaci, brižljive kalkulacije prevaljene udaljenosti, detaljan izvještaj o radu motora, i, na kraju, proračun o promjenama brzine kao funkcije sedam srodnih faktora.
Bio je to sjajan matematički rad, prvoklasna znanstvena analiza. Ali to je bilo sve što je bilo napisano. Ni spomena o Pelhamu, ni riječi komentara o onome što sam ja napisao ili o događajima koji su se zbili.
Renfrew se probudio; kad bi njegov izvještaj bio jedini kriterij, sasvim bi se lako dalo zaključiti da ga je napisao robot.
Činilo mi se da to nije sasvim u redu.
Kad sam počeo čitati Blakeov izvještaj, vidio sam da se to i njemu činilo čudnim.
Bille, ISTRGNI OVU STRANU KAD JE PROČITAŠ!
Dakle, desilo se ono najgore. Sudbina nam nije mogla zadati

okrutniji udarac. Jednostavno se ne mogu pomiriti sa činjenicom da je Pelham mrtav. Kakav je to bio čovjek, kakav prijatelj! No, svi smo mi znali koliki je rizik koji preuzimamo, a on je to znao najbolje. Ovako, sve što se može reći jest: »Spavaj mirno, prijatelju. Nikada te nećemo zaboraviti.«

Ali Renfrewov slučaj mnogo je teži. Napokon, svi smo bili zabrinuti, razmišljajući o tome kako će podnijeti svoje prvo buđenje, da ostavimo sad po strani takav udarac kakav je Pelhamova smrt. Čini mi se da je taj naš nemir bio opravdan.

Kao što smo ti i ja oduvijek dobro znali, Renfrew je bio razmažen momak. Zamisli bilo koje ljudsko biće s takvom kombinacijom ljepote, novca i inteligencije, kao što je to bilo u njega. Velika mu je greška bila što nikada nije dopuštao da ga uznemiri budućnost. Sa svom tom svojom sjajnom ličnošću, sa svim tim ženama koje su ga obožavale i stalno se vrzle oko njega, sa svim tim laskavcima i ulizicama, nikada nije imao mnogo vremena ni za što osim za sadašnjost.

Realnosti života uvijek su na njega padale poput udaraca groma. Mogao je napustiti svoje tri bivše žene — koje baš i nisu bile tako bivše, ako mene pitaš — a da uopće nije postao svjestan da je to zauvijek.

Ta oproštajna večer bila je dovoljna da svakoga baci u onu mučnu duševnu maglu u odnosu na stvarnost. Probuditi se stotinu godina kasnije i spoznati da su oni koje je volio nestali, uništeni, mrtvi, već odavno plijen crva, paaa...!

(Namjerno upotrebljavam ovako teške i okrutne izraze, jer ljudski se um suočava sa stvarima pod užasno čudnim kutovima, bez obzira na to kako pokušavao cenzurirati govor.)

Uočio sam da je Pelham Renfrewu bio neka vrst psihološkog oslonca; a obojica sasvim dobro znamo da je Pelham bio potpuno svjestan koliko utječe na Renfrewa. Taj utjecaj moramo zamijeniti nekim drugim. Bille, pokušaj nešto smisliti dok obavljaš rutinske dužnosti, dok si budan. Kad se probudimo nakon isteka tih petsto godina, obojica ćemo morati živjeti s tim momkom.

Istrgni ovu stranu.

Ostalo su rutinske stvari.

NED

Uništio sam pismo u aparatu za spaljivanje, provjerio dva uspavana tijela — u kakvoj su samo mrtvoj tišini ležala! — a zatim se vratio u kontrolnu prostoriju.
Na ekranu Sunce je još bilo vrlo sjajna zvijezda, biser na crnom baršunu, zasljepljujući blistav briljant.
Alfa Centauri bila je još sjajnija, blistav odbljesak na crnoj, svjetlucavoj, viteškoj opremi svemira. Još se nije moglo razlikovati sunca Alfe, A, B i C i Proksimu, no njihovo zajedničko svjetlo stvaralo je osjećaj strahopoštovanja i uzvišenosti.
Uzbuđenje je plamtjelo u meni: i svijest o veličanstvenosti našeg putovanja. Bili smo prvi ljudi koji su poletjeli prema dalekom Centauru, prvi koji su se usudili poželjeti nove svjetove i poletjeti prema njima.
Tu bibavu plimu očaranosti i uzbuđenja nije zamućivala čak ni misao na Zemlju, misao da je sedam, možda i osam generacija rođeno od onoga dana kad smo otišli; a ni pomisao na onu djevojku što mi je poklonila slatko sjećanje na svoje usne, i koja je sada za svoje potomke bila samo praprapra prabaka — ako su je se uopće i sjećali.
To beskrajno i bezgranično vrijeme, cijela ta zamisao, sve je to bilo znatno iznad običnih emocija i uzbuđenja.
Učinio sam sve što je bilo potrebno, uzeo treću dozu droge i pošao u krevet.
Dok sam tonuo u san, još mi nije padala na um nikakva ideja u vezi s Renfrewom.
Dok sam se budio, svuda oko mene odjekivala su zvona na uzbunu.
* * *
Ležao sam nepokretno. Drugačije se i nije moglo. Da sam se pomaknuo, ponovo bih se onesvijestio. Iako je bilo pravo duševno mučenje čak i pomisao na to, shvatio sam da je, bez obzira o kakvoj je opasnosti riječ, najbrži način bio da postupam prema točno određenim uputama, izvršujući svaku radnju precizno do posljednje sekunde.
Nekako mi je uspjelo. Zvona su bjesomučno odzvanjala i brujala, a ja sam ležao nepokretno sve dok nije proteklo tih deset minuta. Dok sam prolazio kontrolnom prostorijom buka je postajala sve žešća i

ogavnija. Ali prošao sam i zatim proveo pola sata srčući svoj obrok juhe.
Pomislih kako će ta buka, nastavi li i dalje ovako odjekivati, zasigurno probuditi Blakea i Renfrewa iz njihova sna.
Napokon se osjetih sposobnim da se uhvatim ukoštac sa situacijom. Teško dišući, smjestio sam se na kontrolno sjedalo, isključio alarm čiji je zvuk parao mozak, i uključio ekrane.
Blještava vatra ukazala mi se na prednjem ekranu. Golema bijela vatra, plamen, duži nego širi, ispunjavao je gotovo četvrtinu neba. Obuzela me jeziva misao kako mora da smo manje od nekoliko milijuna kilometara daleko od nekog čudovišnog sunca koje je nedavno dogrmjelo u ovaj dio svemira.
Grozničavo sam upravljao aparatima za proračunavanje udaljenosti, a zatim se s nevjericom zabuljih u odgovor koji se pojavio na kompjutorskom ekranu.
Deset kilometara! Samo deset kilometara!
Kako je ljudski mozak neobičan mehanizam. Trenutak ranije, dok sam mislio da je u pitanju nekakvo sunce izvanserijskog oblika, nisam na njemu zapažao ništa osim zbrke, užarene do bjeline. Odjednom sam uočio da predmet ima sasvim određene srazmjere i oblike u koje nije moglo biti nikakve sumnje.
Zaprepašten, skočio sam na noge, jer...
To je bio svemirski brod! Golem, kilometrima dugačak svemirski brod. Možda i duži.
Utonuh natrag u sjedalo, preneražen katastrofom kojoj sam bio svjedok, pokušavajući se uvjeriti da je ono što vidim istina — taj plamteći pakao bio je svemirski brod. Ništa živo, nikakav život nije mogao opstati u užasu te proždrljive vatre. Jedina mogućnost je bila ta, da su njegovi putnici možda uspjeli lansirati čamce za spašavanje. Kao lud pretraživao sam nebo u potrazi za svjetlom, za metalnim odsjajem koji bi navijestio postojanje preživjelih.
Nije bilo ničega.
Samo noć i zvijezde, tama i pakao svemirskog broda koji je plamtio.
Nakon nekog vremena opazio sam da se brod udaljuje. Činilo se kao da gubi brzinu. Bez obzira na to kakve su sile pokretale brod izjednačujući njegovu brzinu s našom, one su ipak morale popustiti pred bijesom energije koja ih je proždirala.

Smatrao sam da me izuzetnost i važnost događaja ovlastila da uključim rezerve kisika.
Počeo sam snimati.
Dok je nestajala u daljini, minijaturna nova — svemirski brod u obliku torpeda — počela je mijenjati boju i gubiti svoj jarkobijeli sjaj. Uskoro je preostalo samo jedva vidljivo crvenilo u tami.
Posljednji pogled, slika koja mi je ostala u sjećanju: dugoljast, mutan sjaj, poput neke maglice boje trešnje; kao da kroz pukotinu promatramo odsjaj vatre koja gasne u noći s onu stranu dalekog horizonta.
Već sam, između promatranja, učinio sve što je bilo potrebno i sada sam se, ponovo uključivši alarmni sistem, polagano, gotovo oklijevajući, vratio u krevet, dok mi se po glavi vrzla sva sila nagađanja i umovanja.
Dok sam mirno ležao, čekajući da djeluje i posljednja doza, razmišljao sam: veliki zvjezdani sisem Alfe Centaura mora da ima i naseljenih planeta. Ako su moji proračuni točni, tada smo samo 1,6 svjetlosnih godina udaljeni od glavne grupe sunaca Alfe, nešto bliži njoj nego crvenoj Proksimi.
Dokaz je bio tu: u svemiru postoji bar još jedna vrsta inteligentnih bića. Očekivala su nas čuda koja su daleko nadmašivala naša i najsmjelija očekivanja. Uzbuđenje za uzbuđenjem od čudesnih predviđanja sve me je više prožimalo.
Tek u posljednjem trenutku, kad mi je san već bio ščepao mozak, iznenada me osupnula spoznaja da sam sasvim zaboravio na Renfrewa.
Nisam osjetio nikakav nemir. Sigurno je da će čak i Renfrew sačuvati prisutnost duha — u svom velikom stilu — čim se suoči s postojanjem izvanzemaljske civilizacije.
Naše su nevolje prošle.
* * *
Uzbuđenje mora da je poput kakva neobičnog mosta nadvisilo i premostilo tih posljednjih sto pedeset godina.
Budući se, pomislih: »Ovdje smo! Gotovo je za nama, duga noć, nevjerojatno putovanje. Svi ćemo se probuditi, vidjeti jedan drugoga, isto kao što ćemo vidjeti i nova bića i njihovu civilizaciju. Vidjeti, također, i ta velika sunca Centaura.«

Dok sam ležao tako, radujući se, doprla mi je do mozga spoznaja: vrijeme se ovaj put činilo dugim. A opet... opet, bio sam budan samo tri puta i svega jedanput cio dan.
Drugim riječima, prije samo dan i pol vidio sam i Blakea i Renfrewa, pa čak i Pelhama. Prošlo je svega trideset šest svjesnih sati od kada su se one nježne usne stopile s mojima i poklonile mi najslađi poljubac u životu.
Otkuda onda taj osjećaj da su vjekovi sporo otkucavali svoje vrijeme, sekundu za sekundom? Odakle ova čudna, prazna svijest o putovanju kroz beskrajno duboku noć bez kraja?
Zar je ljudski um tako lako prevariti?
Na kraju mi se učinilo da sam pronašao odgovor: ja sam bio živ svih tih petsto godina. Sve su moje stanice i svi organi funkcionirali, a postoji čak i mogućnost da je neki dio moga mozga ostao svjestan kroz čitavo ovo teško shvatljivo dugo razdoblje.
Bio je tu, naravno, i dodatni psihološki efekt činjenice: sada sam znao da je prošlo punih petsto godina, i to...
Prenuvši se, shvatih da je deset minuta mirovanja već prošlo. Oprezno uključih masera.
Petnaestak minuta nježne ruke aparata gnječile su mi tijelo, kad se vrata otvoriše i u sobu uđe Blake i uključi svjetla.
Od prejakog pokreta glave, u namjeri da se okrenem prema Blakeu, ponovo sam obnevidio. Zatvorio sam oči i čuo Blakea kako mi prilazi.
Minutu kasnije jasno sam ga vidio, bez kolutova pred očima koji su mi zamagljivali pogled. Tada opazih da nosi zdjelu s juhom. Stajao je iznad mene i gledao me, sa čudnim mračnim izražajem.
Najzad, njegovo se dugačko i usko lice opusti u blijedom smiješku.
— Zdravo, Bille — reče mi. — Pssst! — doda brzo. — Nemoj ni pokušati govoriti. Nahranit ću te juhom, a ti mirno lezi. Što prije ustaneš, to bolje. — Mračan izraz ponovo mu se po javi na licu. — Budan sam već dva tjedna.
Sjeo je na rub kreveta i, žlicu po žlicu, dao mi da pojedem juhu.
Zavladala je tišina u kojoj se čuo samo šum automatskog masera.
Polako, snaga mi se iz trenutka u trenutak vraćala u tijelo. Postajao sam sve svjesniji Blakeova mračna raspoloženja.
— Što je s Renfrewom? — uspio sam napokon izustiti promuklim

glasom. — Da li se probudio?
Blake je oklijevao malo, a zatim kimnu glavom. Čelo mu se naboralo, a lice postalo još mračnije dok me gledao u oči.
— On je lud, Bille, ukočen čovjek. Morao sam ga vezati. Sada je u svojoj sobi. Smirio se, no na početku se vladao poput manijaka koji bulazni.
— Jesi li poludio? — napokon prošaptah. — Renfrew ipak nikada nije bio toliko osjetljiv. Točno je, bio je u depresiji i bolestan, ali obično protjecanje vremena i okrutna, iznenadna istina da su mu svi prijatelji mrtvi, ipak ga ne bi izludjelo.
Blake zavrti glavom.
— Nije samo o tome riječ. Znaš, Bille... — Za trenutak je zastao, a zatim nastavi: — Bille, želim te pripremiti za najveći šok, šok kakav dosad nisi doživio.
Gledao sam ga, osjećajući nekakvu prazninu u sebi, i sa zebnjom upitah:
— Što želiš reći?
On napravi grimasu i nastavi:
— Znao sam da ćeš biti u stanju podnijeti to. Ne boj se. Ti i ja, Bille, mi smo čvrsti momci... Zapravo, mi smo toliko snažni i neosjetljivi da bismo se mogli spustiti i u milijuntu godinu prije našeg doba i u milijuntu poslije njega, nama bi bilo svejedno. Mi bismo se samo okrenuli i pogledali naokolo, a zatim rekli: »Fantastično je što smo opet ovdje, zar ne, prijatelju?« ili »Koji je taj pterodaktil s kojim sam te vidio prošle noći?« »Nije to nikakav pterodaktil; to je Unthahorstenova žena s lukovičastim mozgom.«
— Prijeđi na stvar — prošaptah. — Što se dogodilo?
On ustade.
— Bille, pošto sam pročitao tvoj izvještaj i vidio snimke svemirskog broda u plamenu, na pamet mi je pala jedna ideja. Prije dva tjedna sunca Alfe bila su prilično blizu, svega šest mjeseci puta prosječnom brzinom od osamsto kilometara u sekundi. Pomislio sam: »Da vidimo mogu li uhvatiti koju njihovu radiostanicu.« Pa... — nasmiješi se iskrivljenim usnama — za nekoliko minuta uhvatio sam na stotine emisija, na svih sedam valnih dužina. I sve su bile jasne i bez smetnji.
Zastane; gledao je dolje u mene, a na licu mu se pojavi sažaljiv

osmijeh.
— Bille — zastenja Blake — mi smo carevi među idiotima u cijelom svemiru. Kada sam Renfrewu rekao istinu, istopio se kao komad leda bačen u vodu.
Zastane još jednom; taj je zastoj bio suviše veliko opterećenje za moje napete živce.
— Čovječe... — počeh. I stadoh.
I ostadoh tako ležeći i ne mičući se. Baš kao da me obasjala svjetlost spoznaje. Činilo mi se kako mi krv tutnji venama. Napokon rekoh slabim glasom:
— Hoćeš reći
Blake zakima glavom.
— Hoću — odgovori. — Upravo tako stvari stoje. Oni su nas već opazili na svojim ekranima. Jedan njihov brod dolazi pred nas. Samo se nadam — završi mračno Blake — da će oni moći učiniti nešto za Jima.
* * *
Sat kasnije, dok sam sjedio pred kontrolnim ekranima, opazih nekakvu svjetlost u tami. Bljesak sjajnog srebra u trenu postade jasniji, a već idućeg trenutka golemi svemirski brod plovio je uz nas na udaljenosti manjoj od kilometra. Blake i ja se pogledasmo.
— Nisu li rekli — promrmljao sam drhtavim glasom — da je taj brod poletio prije desetak minuta?
Blake kimnu glavom i reče:
— Treba im tri sata od Zemlje do Centaura.
Prvi put sam čuo da govori o nečem takvom. Vijest mi odjeknu mozgom poput eksplozije.
— Kako? — povikah. — Pa nama je trebalo petsto... Zastadoh i utonuh u sjedalo.
— Tri sata! — prošaptah — Kako smo mogli zaboraviti ljudski progres?
U tišini koja je zatim pala na nas, gledali smo tamni otvor koji se pojavio u zidu sličnom planini nasuprot nama. Usmjerih brod prema toj šupljini.
Pogled na retrovizor pokazao nam je da se ulaz zatvorio. Pred nama zasijaše svjetla reflektora, usmjerena prema vratima.
Dok sam spuštao naš svemirski brod na metalni pod, na ekranu

videofona pojavi se jedno lice.
— Cassellahat! — prošapta mi Blake na uho. — Jedini momak s kojim sam dosad uspostavio neposredan kontakt.
S ekrana je u nas gledalo lice karakteristično za kakva sveučilišna profesora.
On se nasmije i reče:
— Možete napustiti vaš brod i proći kroz vrata koja vidite.
Obuzeo me osjećaj golemog praznog prostora oko nas, dok smo se poduzetnim korakom penjali, izašli iz broda i ušli u golemu primaću prostoriju. Hangari interplanetarnih svemirskih brodova su baš ovakvi, sjetih se. Samo, ovaj ovdje imao je nešto neobično, nešto što nisam mogao objasniti.
— Živci! — pomislih oštro.
No, mogao sam vidjeti da je Blakea obuzeo isti osjećaj. U tišini prošli smo kroz ulazna vrata u predvorje što se otvaralo u vrlo prostranu, luksuzno namještenu prostoriju.
Bila je to jedna od onih soba u koju samo kralj ili filmska zvijezda ne bi ušli trepćući od iznenađenja. Zidovi su bili pokriveni raskošnim tapiserijama — zapravo, samo za trenutak mislio sam da su to tapiserije; onda sam vidio da nisu.
Bili su to — pa... nisam mogao točno odrediti o čemu je zapravo, riječ.
Imao sam prilike vidjeti skup namještaj u jednom od Renfrewovih apartmana. Ali ovi otomani, stolice i fotelje, ovi stolovi blistali su se kao da su napravljeni od raznobojnih plamenova. Ne, nisam dobro ocijenio; oni uopće nisu blistali. Oni su...
I opet se nisam mogao odlučiti.
* * *
Nisam imao vremena za detaljnija promatranja. Neki čovjek, čija je oprema bila dosta slična našoj, ustade iz jedne fotelje. Prepoznao sam ga, bio je to Cassellahat.
Prišao nam je smiješeći se. Onda, iznenada, zastane i namršti se. Trenutak kasnije, brzo nam je stisnuo ruke, a zatim se polako vratio do svoje fotelje, udaljene od nas tri ili četiri metra i ponovo sjeo. Bilo je to začuđujući nepristojno. No, bilo mi je drago što se vratio u fotelju, jer, dok je onako nakratko stisnuo ruke Blakeu i meni, osjetio sam kako me zapahuje laki miris parfema, na jedan poseban način

neugodan. A, osim toga, muškarac koji se parfimira...
Zadrhtao sam. Kakva je samo vrsta kicoških udvarača postala ljudska vrsta?
Kretnjom nam je pokazao da sjednemo.
Sjeo sam i pomislio: »Da li je ovo doček priređen nama?«
Cassellahat poče:
— Moram vas prvo upozoriti na jednu stvar u vezi s vašim prijateljem. On je shizofreničar i naši psiholozi su u stanju postići samo trenutno poboljšanje. Trajno ozdravljenje zahtijevat će duže liječenje i uz vašu punu suradnju. Morat ćete se dobrovoljno podvrći svim Renfrewovim planovima i namjerama, osim, naravno, ako ne krenu u pogrešnom pravcu... No, sada — škrto se nasmiješi i nastavi — dopustite mi da vam zaželim dobrodošlicu na četiri planeta Centaura. Za mene osobno to je velik trenutak. Od ranog djetinjstva podučavali su me s jedinom svrhom da budem vaš skrbnik i vodič; sada sam, naravno, vrlo sretan što je došlo vrijeme da se s uspjehom mogu koristiti svojim iscrpnim proučavanjem jezika i običaja srednjeg američkog perioda, proučavanja kojem je vaš posjet jedini uzrok i područje na kojem se ono može primijeniti.
Nije se činilo da je baš sretan. Mrštio je nos na onaj čudan način kao maloprije i, uopće, doimao se kao čovjek u neprilici.
No najviše su me iznenadile i upravo šokirale njegove riječi.
— Kako to mislite — upitah ga — proučavanje srednjeg američkog perioda? Zar ljudi više ne govore univerzalnim jezikom?
— Naravno — nasmiješio se — no jezik se razvio do one točke na kojoj... mogu biti sasvim iskren... nećete biti u stanju prepoznati i razumjeti i tako jednostavne riječi kao što je, na primjer, »Dthai«.
— Dthai? — ponovi Blake poput jeke.
— Znači »da«.
— Oh!
Sjedili smo u tišini, dok je Blake grizao donju usnu. Na kraju upita:
— Možete li nam reći nešto određenije o planetima Centaura? Dok smo razgovarali preko radija, rekli ste mi da su se populacijski centri ponovo vratili na stupanj gradskih struktura.
— Bit ću sretan — reče Cassellahat — da vam pokažem koliko god želite naših velikih gradova. Vi ste naši gosti, i svaki od vas raspolaže bankovnim računima s nekoliko milijuna kredita, kojima

se možete koristiti po vlastitoj volji.
— Haj! — zviznu Blake.
— Ipak — Cassellahat nastavi — moram vas upozoriti na jednu stvar. Od velike je važnosti da našim ljudima ne razbijate iluzije koje oni imaju o vama. I zbog toga ne smijete šetati ulicama, ili se na bilo koji način miješati s ljudima. Vaši će kontakti uvijek biti preko televizijskih vijesti, radija ili iznutra, iz unutrašnjosti zatvorena stroja. Ako ste imali bilo kakvih namjera da se oženite, bit će najbolje da odusta nete od toga.
— Ne razumijem! — reče Blake začuđeno. Ni ja nisam ništa razumio.
Casellahat nastavi čvršćim glasom:
— Vrlo je važno da nitko ne sazna kako širite vrlo odbojan miris. Time riskirate da ozbiljno pokvarite svoju financijsku situaciju... Sada ću vas — Cassellahat ustade — napustiti. Nadam se da vam neće smetati ako ubuduće u vašoj prisutnosti budem nosio masku. Želim vam sve najbolje, gospodo, i...
— Ah, evo i vašeg prijatelja.
Hitro okrenuh glavu, primjećujući da je Blake učinio isto.
— Zdravo, momci! — veselo doviknu Ranfrew s vrata, a zatim doda uz grimasu: — Jesmo li ikada bili gomila naivčina?
Osjetih kako mi se grlo steže. Žurno mu priđoh, stisnuh mu ruku i zagrlih ga, dok je Blake pokušavao učiniti to isto.
Kad su naši izljevi osjećaja bili završeni, ogledasmo se naokolo, no Cassellahat je već bio nestao.
To mu je bilo i najbolje što je mogao učiniti. Nakon njegove posljednje opaske osjetio sam neizrecivu želju da mu pesnicom razbijem njušku.
* * *
— Dakle, počnimo! — reče Renfrew. Pogleda prvo Blakea, pa mene, nasmiješi se, veselo protrlja ruke, a zatim doda:
— Tjedan dana već razmišljam, smišljajući pitanja, da ih postavim ovom brbljavcu i... — Okrene se prema Cassellahatu.
— Zašto je brzina svjetlosti konstantna?
Cassellahat nije ni trepnuo.
— Brzina svjetlosti jednaka je kubu kubnog korijena iz gd — poče
— gdje d predstavlja dubinu prostornovremenskog kontinuuma, a g

ukupnu toleranciju, odnosno gravitaciju, kako to vi nazivate, čitave materije u kontinuumu.
— Kako su stvoreni planeti?
— Potrebno je da sunce nađe ravnotežu u prostoru u kojem se nalazi. Ono izbacuje materiju, kao što brod izbacuje svoje kotve u more. To je vrlo gruba slika procesa. Mogao bih vam to prenijeti preko matematičkih formula, no tada bih to morao zapisati. Napokon, ja nisam znanstvenik. To su sve jednostavne, obične činjenice koje znam još od djetinjstva, ili tako nekako.
— Samo trenutak — prekide ga Renfrew podignuvši obrve. — Sunce izbacuje svoju materiju bez ikakva drugog pritiska osim... osim svoje želje da nađe ravnotežu?
Cassellahat ga pogleda, raširivši oči:
— Naravno da ne. Uvjeravam vas da je pritisak koji ga na to primorava vrlo snažan. Bez te ravnoteže, sunce bi, da tako kažem, ispalo iz svoga mjesta u prostoru. Svega je nekoliko sunaca neženja naučilo kako da postignu ravnotežu, a da se pri tom ne koriste planetima.
— Nekoliko... čega? — poput jeke se vrati Renfrewovo pitanje. Uočio sam da je, jedno po jedno, zaboravio sva pitanja što ih je namjeravao postaviti našem domaćinu.
Cassellahatove riječi presjekoše mi misao; odgovarao je:
— Sunce neženja vrlo je stara, ohlađena klasa zvijezda spektralnog tipa M. Najtoplije sunce klase M ima temperaturu od devedeset stupnjeva Celzija, a najhladnije od deset. Zapravo, sunce neženja je usamljen, mrzovoljan starac. Njegova je bitna osobina da ne dopušta nikakvoj materiji, ni planetima, čak ni plinovima, da mu dođu u blizinu.
Renfrew je tiho sjedio, mrštio se i razmišljao. Uhvatio sam priliku da skrenem lanac misli na drugi kolosijek.
— Zanima me — rekoh — otkud znate sve te stvari a niste znanstvenik. Na primjer, kod nas, na Zemlji, svaki dječak razumije princip djelovanja atomske rakete, praktički od dana kad se rodio. Dječaci od osam ili deset godina voze se naokolo u specijalno napravljenim igračkama, rastavljaju ih a zatim iznova sastavljaju. Oni znaju o granicama i o raketnoj atomskoj tehnici, i svako novo otkriće na tom području bez teškoća proširuje im dotadašnje znanje.

U vezi s tim ima nešto što me zanima. Sto je kod vas ekvivalentno ovom stanju stvari kon nas?
— Adelediknandička sila — odgovori Cassellahat. — To sam već pokušao rastumačiti Renfrewu, no čini se da njegov um preza pred nekim najjednostavnijim aspektima toga problema.
Renfrew se prenu i s grimasom na licu reče:
— Pokušavao me uvjeriti da elektroni misle. A ne, ne hvatam se ja na to.
Cassellahat odmahnu glavom.
— Ne, ne da misle. Oni ne misle, ali imaju psihologiju.
— Elektronska psihologija! — uzviknuh.
— Riječ je o jednostavnoj adelediknandičkoj sili — ponovi Cassellahat — svako dijete...
Renfrew ga prekide gunđajući.
— Da, da, znam. Bilo koje šestogodišnje dijete može mi to sasvim lako rastumačiti. — Okrenu se prema Blakeu i meni. — Eto, to je razlog zašto sam pripremio cio niz pitanja. Računao sam da bi nam nekoliko dobrih pitanja moglo dati i dobru podlogu, kako bismo mogli shvatiti tu adelediknandičku silu i ostale stvari, onako kako to uspijeva njihovoj djeci.
Zatim se okrenu prema Cassellahatu i poče:
— Slijedeće pitanje. Što... Cassellahat je gledao na svoj sat, pa reče:
— Bojim se, Renfrew da ćemo morati poći, ako želite da stignemo na brod za planet Pelham. Svoja mi pitanja možete postavljati i za vrijeme putovanja.
— Što sve to znači? — upadoh mu u riječ.
— Vodi me do velikih istraživačkih laboratorija na evropskim planinama, na planetu Pelham — objašnjavao mi je Renfrew. — Hoćete li poći s nama?
— Ja neću — odgovorih. Blake slegnu ramenima.
— Ne namjeravam se više glupariti u jednom od onih odijela koje nam je pribavio Cassellahat, napravljenim tako da naš miris ne izlazi van, a u isto vrijeme njihov ulazi. — Završi riječima: — Bili i ja ostat ćemo ovdje. Igrat ćemo poker u nešto od onih pet milijuna kredita koje imamo u Državnoj banci.
Cassellahat krenu i na vratima se okrene; maska koju je nosio značajno je podigla obrve:

— Suviše se olako odnosite prema poklonu naše vlade.
— Dthai! — odgovori mu Blake.
* * *
— Tako, dakle. Smrdimo — reče Blake.
Prošlo je već devet dana otkako su Cassellahat i Renfrew otišli na planet Pelham. Naš jedini kontakt s njima za sve to vrijeme bio je jedino Renfrewov radiotelefonski poziv. Rekao nam je da se ništa ne brinemo.
Blake je stajao uz prozor našeg apartmana, smještenog na najvišem katu jedne zgrade u gradu New America. Opruženom na ležaljci, kroz glavu su mi prolazile najrazličitije misli, uključujući pitanje Renfrewove shizofrenije i čudna vladanja, i sve to što sam čuo od naših domaćina o povijesti proteklih petsto godina.
Prenuh se iznenada iz sanjarenja.
— Ne misli više na to, Nede — rekoh mu. — Suočeni smo s promjenom u metabolizmu ljudskog tijela, najvjerojatnije izazvanom njihovim načinom prehrane. Također, mora da su oni sposobniji i osjetljiviji od nas što se tiče njuha. Cassellahat gotovo umire kad nam se nađe u blizini, dok mi osjećamo samo njegov malo rezak miris. To je pitanje nas trojice protiv njih nekoliko milijarda. Iskreno govoreći, ne vidim da bi se taj problem mogao riješiti u skoroj budućnosti. Bit će najbolje da stvari prihvatimo onakvima kakve jesu.
Blake ne odgovori i ja se vratih svojim razmišljanjima.
Moja prva poruka, koju sam nakon pedeset tri godine poslao na Zemlju, bila je primljena. I tako, kada je 2320, manje od sto četrdeset godina nakon našeg odlaska, izumljen interplanetarni pogon, shvatili su što će se dogoditi.
U našu čast, četiri nastanjena planeta Alfa A i B sunaca nazvane su imenima Renfrew, Pelham, Blake i Endicott. Od 2320, kada su stigli ovamo, stanovništvo tih četiriju planeta doseglo je impozantnu brojku od devetnaest milijardi ljudi, koji su prebivali na ne odveć velikim područjima čvrstog kopna. Sve to, unatoč velikim migracijama na planete udaljenijih sunaca.
Svemirski brod čijoj sam katastrofi prisustvovao davne 2511. godine, bio je jedini brod ikada izgubljen na liniji Zemlja—Centaur. Plovio je maksimalnom brzinom, a njegovi su ekrani zacijelo reagirali na

prisutnost našeg broda. Svi automatski uređaji odmah su registrirali nepoznati objekt; i, kako ondašnji sigurnosni sistemi nisu bili u stanju zaustaviti brod okretanjem na minus beskonačno, svaki se stroj zbog povratna udarca najvjerojatnije raspao i eksplodirao. Slična se stvar više nije mogla ponoviti. Tako je velik bio napredak na polju proučavanja i iskorištavanja adelediknandičkog polja, da su se i najveći linijski brodovi mogli trenutno zaustaviti na relativnu brzinu nula, čak i pri maksimalnim brzinama međuzvjezdanog putovanja.
Rekli su nam da se ne osjećamo krivima zbog te nesreće. Vrlo mnogo vrlo važnih priloga proučavanju adelediknandičke elektronske psihologije dobiveno je na osnovi rezultata teoretskih analiza te velike katastrofe.
Povratih se iz razmišljanja kad opazih kako se Blake s Izrazom gađenja na licu zavalio u najbližu fotelju.
— Momče, oh, momče — reče — ovo će stvarno biti život Svi ćemo proživjeti još pedesetak godina u društvu koje nas odbacuje, u civilizaciji gdje nismo u stanju shvatiti način funkcioniranja čak ni najjednostavnijih strojeva i uređaja.
Uzbuđeno se pokrenuh. I u mojem su se mozgu rojile slične misli. Ali ne rekoh mu ništa
— Moram priznati — nastavi Blake — da sam, kad sam saznao da su planete Centaura kolonizirane, zamislio sebe na nekoj zgodnoj dami, udatoj.
Nehotice, u mozak mi se ušulja sjećanje na usne pripijene uz moje... Odagnah uspomene i rekoh:
— Pitam se kako Renfrew prima sve ovo. On...
Poznati glas s vrata prekinu me usred rečenice.
— Renfrew — govorio je glas — prima stvari divno, sada kad je prvi šok prešao u rezignaciju, a rezignacija u djelovanje.
Obojica se okrenusmo prema njemu prije no što je završio. Renfrew nam je polako prilazio smiješeći se. Promatrajući ga, pitao sam se u kojoj je mjeri doista vratio svoju duševnu ravnotežu.
Bio je u najboljem raspoloženju. Njegova crna, kovrčava kosa bila je brižljivo očešljana, a sjajnoplave oči davale su njegovu licu neku posebnu živost. Bio je slika i prilika fizičkog savršenstva; doimao se kao nekad, poput glumca u sjaju i eleganciji nekog brišljivo

režiranog filmskog spektakla.
Taj sjaj i elegancija odražavali su mu se na licu dok je govorio:
— Momci, kupio sam svemirski brod. Dao sam sav novac, i dio vašeg. Znao sam da nećete imati ništa protiv. Jesam li pogodio?
— Naravno — odgovorismo Blake i ja uglas.
— A što je u planu? — Blake nastavi.
— Znam — upadoh. — Krstarit ćemo svemirom i provesti ostatak života istražujući nove svjetove. Jime, divna ideja. Blake i ja već smo htjeli potpisati pakt o samoubojstvu.
Renfrew se smješkao:
— Pa, u svakom ćemo slučaju neko vrijeme krstariti svemirom.
Dva dana kasnije bili smo u svemiru. Cassellahat nije dao nikakvu primjedbu niti izrazio bilo kakvo mišljenje u vezi s Renfrewom.
* * *
Sljedeća tri mjeseca bila su čudna i neobična. Na trenutak osjetio bih osjećaj strahopoštovanja prema beskraju svemira. Tihi planeti promicali su našim ekranima i tonuli u daljinu za nama, ostavljajući nam nostalgično sjećanje na nenastanjene puste predjele, šume koje povija vjetar, pustinjske doline, isušena mora, bezimena sunca što su promicala.
Novi vidici i stara sjećanja vraćali su usamljenost koju smo osjećali poput fizičke boli, a i spoznali smo uvijek iznova da ovo putovanje ne skida s naših leđa teret otuđenosti što se spustio na nas još od onog dana kada smo stigli do Alfe Centaura.
Nije ovdje bilo ničega što bi moglo hraniti naše duše, ničega što bi bilo sposobno ispuniti bar jednu godinu naših života. A nama ih je ostalo još najmanje pedesetak.
Nagađao sam da je ista ta spoznaja rasla i u Blakeu, i čekao sam da vidim na Renfrewu nekakav znak koji bi mi potvrdio da i on osjeća isto što i nas dvojica. Nikakva znaka nije bilo, što me je uznemirilo. Zatim sam postao svjestan ne čega drugog. Renfrew je promatrao nas, u njegovu stilu prikrivenog i samo njemu znanog znanja, navještajući neku skrivenu svrhu i djelovanje.
Nemir je u meni sve više rastao, a stalna Renfrewova razdraganost i veselje nisu mogli izmijeniti moje predosjećaje.
Potkraj trećeg mjeseca našeg putovanja, dok sam ležao odmarajući se na svom krevetu, obuzet mračnim mislima o cijeloj toj nejasnoj i

nesigurnoj situaciji, vrata moje sobe se otvoriše i uđe Renfrew. U jednoj je ruci držao paralizator a u drugoj konopac. Uperio je paralizator u mene, govoreći:
— Zao mi je, Bille. Cassellahat mi je savjetovao da ništa ne riskiram. Dakle, budi miran dok te budem vezivao.
— Blake! — zaurlao sam. Renfrew blago zavrti glavom.
— Nikakve koristi od vike. Bio sam već u njegovoj sobi. Paralizator u njegovoj ruci bio je uperen ravno u mene, dok me promatrao svojim čeličnohladnim plavim očima. Sve što sam mogao učiniti bilo je da što jače napnem mišiće dok me bude vezivao i da se pouzdam u činjenicu da sam u najmanju ruku bar dvostruko jači od njega. Zastrašeno sam razmišljao: sigurno ga mogu spriječiti da prejako zategne konopac.
Napokon se povuče korak unatrag i ponovo reče:
— Žao mi je Bille. — Zatim doda: — Mrzim što ti moram reći sve ovo, ali i Blake i ti bili ste zaista na putu da doživite duševni slom kad smo stigli na Centaur; a ovo je liječenje što su ga preporučili psiholozi s kojima se savjetovao Cassellahat. Obojica ćete pretrpjeti isto onako strašan šok kao što je bio onaj koji vas je pogodio prilikom dolaska.
Prvi put kad je u svome govoru spomenuo Cassellahata, nisam tome pridao osobitu pažnju, no sada mi je iznenada sve postalo jasno. Nevjerojatno. Renfrewu su rekli da smo Blake i ja poludjeli. Sve ove mjesece dok smo putovali, on je sačuvao svoju duševnu ravnotežu osjećajući se odgovornim za nas. Bila je to izvanredna, divna psihološka shema.
Jedina nepoznanica je bila: kakav je to šok kojim će nas pokušati izliječiti?
Renfrewov glas presiječe moju misao. Govorio je:
— Nećete morati još dugo čekati. Već smo ušli u polje sunca neženje.
— Sunca neženje! — povikao sam. Nije ništa odgovorio.
U trenutku kad su se vrata moje sobe zatvorila, pokušao sam se osloboditi konopca. Cijelo sam vrijeme razmišljao: »Što li je to rekao Cassellahat? Sunca neženje održavaju se u ovom prostoru nesigurnim uravnotežavanjem...«
U ovom prostoru!

Znoj mi se slijevao niz lice u krupnim kapima, dok mi se u mozgu stvarala slika nas i našeg broda kako bivamo bačeni u drugi prostornovremenski kontinuum. Kada sam se napokon uspio odvezati, učinilo mi se da osjećam kako brod propada.

* * *

Nisam bio odveć dugo zavezan, tako da mi ruke nisu utrnule od stiska konopaca. Požurih prema Blakeovoj sobi. Dvije minute kasnije već smo bili u hodniku, žureći prema kontrolnoj prostoriji.

Renfrew nas nije opazio sve dok ga nismo dohvatili. Blake se dočepao njegova paralizatora, a ja sam ga jednim snažnim zahvatom podigao iz kontrolnog sjedala i odgurnuo na pod.

Ležao je na podu, ne opirući se, sa smiješkom na licu.

— Zakasnili ste — podrugljivo nas je bockao. — Približavamo se prvoj točki netolerancije, i ne postoji više ništa što biste mogli učiniti osim, naravno, da se pripremite za šok koji vas očekuje.

Jedva da sam čuo što je govorio. Uskočih u sjedalo i pogledah na uključene ekrane. Ništa se nije vidjelo. To me načas zaprepastilo, a zatim pogledah instrumente i mjerne ekrane. Kazaljke su bijesno podrhtavale registrirajući tijelo BESKRAJNIH DIMENZIJA.

Dugo sam zapanjen buljio u kazaljke koje su pokazivale nevjerojatne veličine, a zatim povukoh decelerator do kraja unatrag, pokušavajući usporiti brod. Pod pritiskom maksimalno uključenog adelediknandičkog polja, stroj se ukrutio; iznenada mi se pred očima pojavi fantastična slika dviju stravično jakih sila u punom sukobu. Dahnuvši, pružih ruku i isključih dotok energije.

Još smo padali.

— U orbitu! — vikao je Blake. — Ubaci nas u orbitu! Dok su mi se prsti tresli, pritiskao sam tipke na ulaznoj liniji, baratajući brojkama karakterističnim za veličinu, gravitaciju i masu zvijezde veličine Sunca. Ali, neženja nas nije primao.

Pokušao sam još jedan krug, pa treći, i još jedan — napokon jedan koji bi nas ubacio u orbitu i takva diva kao što je Antares. No smrtnosna realnost nije se mijenjala. Brod je neprekidno padao, sve dublje i dublje.

A na ekranima nije se vidjelo ništa, ni sjenka kakve materije. U jednom mi se trenutku učinilo da nazirem neodređenu mrlju tame, još gušće i mračnije od crnih prostora svemira. No zvijezda je u

svakom pravcu bilo svega nekoliko, tako da nisam bio sasvim siguran.
Najzad, u očaju, skočih sa sjedala i klekoh pored Ranfrewa, koji je još sjedio na podu i ne pokušavajući ustati.
— Slušaj, Jime — upitah ga molećivo — zašto si učinio sve ovo? Što će se dogoditi?
On se osmjehnu jednostavno i toplo.
— Pomisli — reče — na starog, nevoljnog ljudskog neženju. On održava veze s prijateljima i bližnjima, ali je ta veza isto toliko bliska kao i ona između sunca neženje i zvijezda u galaksiji čiji je i on član. Za koji trenutak dostići ćemo prvi period netolerancije. Ona radi u skokovima, poput kvanta, a svaki period dug je četiristo devedeset osam godina, sedam mjeseci, osam dana i nekoliko sati.
Meni je sve to nalikovalo na nerazgovijetno buncanje.
— Ali, što će se dogoditi, to me zanima — ponovih, ističući svaku riječ. — Čovječe, zaboga, odgovori!
Pogledao me ravno u oči. Gledajući ga, iznenada sam na neki čudan način, osjetio da je sasvim normalan, stari dobri, racionalni Jim Renfrew, na neki način sada još boljih još jači. Tiho reče:
— Pa, upravo će nas izbaciti iz ovog područja tolerancije. Kada to učini, prebacit će nas natrag za...
TRZAJ!
Udarac je bio neobično žestok. S treskom sam pao na pod i otklizao se, kad me čvrsto ščepa jedna ruka, Renfrewova. I to je bilo sve.
* * *
Ustao sam, svjestan da više ne padamo. Pogledah instrumente na kontrolnoj ploči. Sva svjetla bila su jasna, mirna, a sve kazaljke mirovale su na nuli. Okrenuh se i zagledah u Renfrewa i Blakea koji se upravo dizao s poda.
— Pusti me da zauzmem svoje mjesto za kontrolnom pločom, Bille. — Renfrewov glas nije trpio pogovora. — Želim da izračunam putanju za najbrži povratak na Zemlju.
Dugo sam ga netremice promatrao, a zatim se, polagano, sklonih s komandnog mjesta. Stajao sam pokraj njega dok je namještao mehanizme i pritisnuo akcelator. Pogleda me i reče:
— Za otprilike osam sati približit ćemo se Zemlji. Stići ćemo otprilike godinu i pol nakon što smo prije petsto godina pošli s nje.

Osjetih neko čudno sijevanje u unutrašnjosti lubanje. Prošlo je nekoliko sekunda dok sam shvatio da je to — po svoj prilici — moj mozak koji se trese od iznenadne spoznaje što me je zahvatila cijelog.
Sunce neženja, razmišljao sam osjećajući vrtoglavicu. Protjeravši nas iz svog polja tolerancije, ono nas je jednostavno izbacio u jedan vremenski period izvan svoga polja. Ranfrew je malo prije rekao... rekao je da radi u skokovima od... četiristo devedeset osam godina i nekih sedam mjeseci i...
Ali što je s brodom? Što će s njime biti? Neće li adelediknandički pokretan brod iz dvadeset sedmog stoljeća, donesen u dvadeset drugo stoljeće, prije no što je uopće izumljen, promijeniti tok povijesti?
Promumljah svoje pitanje nejasnim glasom.
Renfrew zavrti glavom.
— Da li ga mi shvaćamo? Hoćemo li se usuditi da čeprkamo po sirovoj sili koja pokreće ove motore i strojeve? Rekao bih da nećemo. A što se samog broda tiče, pa, koristit ćemo ga za naše osobne potrebe.
— Aali... — počeh ponovo. Prekinuo me usred riječi:
— Slušaj, Bile, evo ti situacije: ta djevojka koja te poljubila... nemoj misliti da te nisam vidio kako si se raspao, zacopan do ušiju... sjedit će pored tebe za pedeset godina, kada tvoj glas iz svemira izvijesti Zemlju da si se prvi put probudio za vrijeme puta prema Centauru. To se upravo i dogodilo.

Rastislav Durman: Malo sutra na Kleharu

Mi Zemljani stanovnike veoma zabačene planete Klehar doživljavamo uglavnom kao kombinaciju gostoljubive stonoge i predusretljivog usisivača. Sa Kleharijancima bi čovek mogao lepo da se druži samo da ne shvataju svaku izgovorenu reč potpuno doslovno i da ne bleje krajnju zapanjenost i na najneznatnije pomeranje značenja izgovorenog.,
Stigao sam kao šef trgovinske delegacije na Klehar pre neka tri meseca. Prvih nekoliko dana obilazio sam lepote prirode i društva, a onda su počeli da me zamaraju sa neke tri tone pogonskih jedinica gergoderonijuma. Bili su toliko dosadni da sam na kraju morao da izgubim strpljenje i dreknem:
— Šta ste zapeli? Đavo da nosi taj gergoderonijum! Znate li kada ću potpisati ugovor? E malo sutra!
— Malo sutra?
— Jeste, malo sutra.
— Može li malo prekosutra?
— Ne može, malo sutra ili nikad.
Na prijemu te večeri uživao sam u voćnom soku sa planeta Dvadeset Gradi toliko da su trojica morala da me odnesu u krevet.
Probudili su me posle nepuna četiri sata:
— Oprostite što vas uznemiravamo, ali malo danas, jučerašnje malo sutra, ovaj...
— Šta?
— Pa malo danas je toliko malo da se bojimo da ćete ga prespavati...
Gergoderonijum ne raste na drveću, a u lejama uspeva samo na planeti Rttete. Zemlja od toga nema nikakve vajde pošto su Rtteterijanci gulikože koje za kilogram gergederonijuma traže kilogram staklenih đinđuva, veoma skupo ako se uzme u obzir da tona gergoderonijuma stane u osrednji brod, a tona perli zauzme tovarni prostor cele flote. Imajući to na umu uopšte se ne čudim što

su Generalnom Računaru od jeda pregorele dve lampe po primitku ugovora i što je rešio da me surovo kazni.
Zajedno sa tovarom pogonskih jedinica, na Klehar je stigao opoziv dotadašnjem ambasadoru i moji akreditivi.
Nekoliko dana na Kleharu čoveku može da prija, ali se vremenom opusti, zaboravi i pogine.
Prvi ambasador je jednoj zaljubljenoj Kleharijanki rekao da žali što ova ne može da zapali vatru u njegovu srcu i ona mu je dokazala suprotno.
Sedmi ambasador se žalio na svoj temperament govoreći kako bi ponekad želeo da izgubi glavu, a ne može. Ni do danas nije pronađena.
Sedamdeseti ambasador je pisao pesme i kukao što mu ništa ne pada na pamet. Da nije hteo da napiše nešto veliko, preživeo bi...
Opet sam poslao molbu da mi se usvoji ostavka. Opet sam napisao da moja krivica nije tolika kolika izgleda. Možda je trebalo da pretpostavim kako će Kleharijanci moje malo sutra shvatiti kao kratko sutra, ali nisam mogao da znam da će ubrzati kretanje planete oko osi i tako smanjiti trajanje dana.

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

nećete mi zamjeriti ako Vam, s petodnevnim (odnosno: prodajno-dnevnim) zakašnjenjem poželim mnogo, mnogo sreće i uspjeha u ovoj novoj 82. godini. I da Vam istodobno zahvalim, draga čitateljice i čitatelju, za najbolje želje SIRIUSU, a i uredništvu, pa i meni osobno. Hvala, hvala!
— Kad je već riječ o 82. godini, nemojte, dragi moji, posti pod stol kad ugledate ovaj SIRIUS. Nije ništa drukčiji od dosadašnjih, samo što mu je »udarna« tema deset Clarkeovih priča (koje je izabrao i preveo naš Z. Živković), uz naslovnu stranicu koja se donekle, slaže s Clarkeovom »Karantenom«. Volio bih, dragi čitatelju, kad biste mi mogli napisati koju riječ o tih deset Clarkeovih priča. No, nemojte žuriti: u idućem SIRIUSU pojavit će se osmi mini YU SIRIUS s također deset priča, domaćih, pa ih, molim Vas, pokušajte usporediti sa Živkovićevih deset odabranih Clarkeovih, i tek tada nastojte da me obdarite svojim mišljenji ma i — usporedbama. Hvala!
— Još nešto o ovome broju: u njemu ćete, dragi čitatelju, naći i V. Vogtovu glasovitu priču »Daleki Kentaur«, navodno objavljenu još prije tucet go dina u blaženo-počivšem »Kosmoplovu«. Nisam to čitao, no čitao sam u SIRIUSU 44 priču »Put bez kraja« Miodraga Đorđevića iz Kruščića no koju ste me Vi, dragi čitatelju, upozorili da je plagijat V. Vogtove priče »Far Centaurus«. Plagijat ili ne — to pitanje ostavljam otvoreno Vama, dragi čitatelju, pošto pročitate Milovićev prijevod Đorđevićeve priče.
— Dr Janos Horvath iz (51307) Prezida piše mi kako je Bradburyjeva priča »Marionette, Inc« već objavljena u »Galaksiji« broj 18, pod naslovom »Roboti ljube bolje«. Nadalje, dr Horvath navodi kako se »zadnji brojevi SIRIUSA svode na objavljivanje priča već objavljenih u Jugoslaviji«. (»Nije mi jasno zašto se silom želi od već i ovako lošeg izdanja napraviti još lošije. Verujem da ste

po tiražu primetili 'vrednost' SIRIUSA« — tako dr Horvath). Zahvaljujem dru Horvathu na zamjerki — svaka je kritika i putokaz prema poboljšanju SIRI-USA — no moram i odgovoriti: Galaksije, Kosmoplovi i ostala izdanja samo su POVREMENI objavIjivači najljepših sf priča, pa SIRIUS, kao stalan (i priznat, tira-žom i čitalačkom publikom) objavljivač najljepših sf priča ne smije zaobići ni one priče koje su prije mnogo godina pročitane u drugim izdanjima, a koja se danas ubrajaju u sf klasiku. No, da se pretjerano ne hvalim S1RIUSOM (koji, ruku na srce, ipak nije MOJE djelo nego proizvod svih jugoslavenskih sf ovaca koji mu kupujući ga, daju materijalnu podršku već tolike godine...).

— »BURZU« odsad tražite na posljednjim stranicama

— Tako to. Kao što vidite, dragi čitatelju, Vaše me kritike možda više stimuliraju od Vaših pohvala — možda je riječ o onom poznatom psihološkom sindromu... no, o tome, možda, u jednoj od narednih sf priča u Siriusu...

Dotad VAŠ

BORIVOJ JURKOVIĆ

SCAN i OCR: Sekundica
Ispravka: MasterYoda
Prelom: MasterYoda
www.sftim.com

e-knjiga:

Chita(m) 2012